

Univerzita Pardubice

Fakulta Filozofická

Ústav historických věd

**Architektura a sepulkrální památky historických pohřebišť v
jihovýchodní části východních Čech**

Diplomová práce

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Karolína Dorážková**
Osobní číslo: **H19327**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny: Péče o kulturní dědictví**
Téma práce: **Architektura a sepulkrální památky historických pohřebišť v jihovýchodní části východních Čech.**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Zásady pro vypracování

Práce bude věnována zmapování umělecko-historicky hodnotných sepulkrálních památek na historických pohřebišťích na terénu bývalých okresů Chrudim a Havlíčkův Brod s drobnými přesahy. Zvláštní pozornost bude věnována mapovým a písemným pramenům, vztahujícím se k historickým pohřebišťím a jejich interpretaci. Zkoumané artefakty (architektura a náhrobky, hřbitovní plastiky), vybrané ze zevrubné terénní prospekce, budou sestaveny do kritického katalogu, zhodnoceny po historicko-umělecké a materiálové stránce a v širších kulturních souvislostech regionu a v něm působících kamenosochařských a slévačských dílen.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

ALTOVÁ, Eva, HRUBÝ, Petr, KADLEC, Antonín, *Metodika dokumentace drobných památek*. NPÚ ÚOP Ústí nad Labem, 2015.

ARIES, Philippe, *Dějiny smrti I-II*. Praha, 2000.

BĚLOVÁ, Jana, *Funerální litina ve střední Evropě*. Praha 2011.

EDGAR, E., *Hřbitov*. Praha (Žižkov), 1918.

HORÁK, V. – PRAHL, R., Poznámky k novodobému umění náhrobku v severovýchodních Čechách, *Zprávy památkové péče* 67, 2007 č. 6, s. 495-496.

KALINOVÁ, G., HNOJIL, A., *Malostranský hřbitov: historie a současnost*. Praha 2016.

PETRASOVÁ, T., LORENZOVÁ, H. (eds.), *Fenomén smrti v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 20. ročníku sympozia k problematice 19. století*. Praha, 2001.

POCHE, Emanuel a kol., *Umělecké památky Čech I-IV.*, Praha 1977-1982 (pro základní topografii).

PRAHL, R., *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*. Praha 2004.

PRAHL, R., Staré náhrobky a dnešní možnosti jejich záchrany. In *Bulletin Uměleckohistorické společnosti v českých zemích XVIII*, 1/2006, s. 11-14.

PRAHL, R. K sochařským náhrobkům severovýchodních Čech na počátku 19. století, *Umění* 54, 2006, s. 108-111.

WITTLICH, P., *Sochařství české secese*. Praha 2000.

Konferenční sborníky:

Epigraphica & sepulcralia sv. I-VI. (ed. Jiří Roháček). Praha, 2005-2016.

Vedoucí diplomové práce:

doc. Mgr. Pavel Panoch, Ph.D.

Ústav historických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. března 2020**

Termín odevzdání diplomové práce: **30. března 2021**

---

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.

děkan

---

doc. Mgr. Pavel Marek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Ledči nad Sázavou dne 28.3.2022

Bc. Karolína Dorážková

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala především vedoucímu mé diplomové práce doc. Mgr. Pavlu Panochovi, Ph.D. za veškerou odbornou pomoc, cenné rady a věcné připomínky k mé diplomové práci. Velké poděkování patří také mé rodině a příteli za jejich podporu, inspiraci a trpělivost během terénního výzkumu a samotného psaní této práce.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá zmapováním umělecko-historicky hodnotných sepulchrálních památek na historických pohřebištích nalézajících se na území bývalých okresů Chrudim a Havlíčkův Brod (Německý Brod). Pozornost je věnována jednotlivým hřbitovům a hřbitovní architektuře ve městech a obcích obou výše zmíněných okresů. Sepulchrální památky, vybrané na základě terénního výzkumu, jsou sestaveny do kritického katalogu, zhodnoceny po materiálové a umělecko-historické stránce a zasazeny do kontextu doby.

KLÍČOVÁ SLOVA

Chrudim – Havlíčkův Brod – sepulchrální památky – náhrobek – hřbitov – architektura

TITLE

Architecture and Sepulchral Monuments of Historical Burial Grounds in the Former Districts of Chrudim and Havlíčkův Brod

ANNOTATION

The diploma thesis is concerned with the mapping of artistically and historically valuable sepulchral monuments in historical cemeteries located in the former districts of Chrudim and Havlíčkův Brod (Německý Brod). Attention is paid to individual cemeteries and cemetery architecture in towns and villages of both districts mentioned above. Sepulchral monuments, selected on the basis of field research, are compiled into a critical catalog, evaluated from a material and artistic-historical point of view and set in the context of the time.

KEY WORDS

Chrudim – Havlíčkův Brod – sepulchral monuments – gravestone – cemetery – architecture

OBSAH

ÚVOD	9
1. STRUČNÉ DĚJINY SMRTI A POHŘBÍVÁNÍ	12
1.1. Smrt	12
1.2. Pohřbívání.....	13
2. HISTORICKÝ A KULTURNÍ VÝVOJ OBLASTI	17
2.1. Vymezení zájmového území.....	17
2.2. Chrudimsko	19
2.3. Německobrodsko (Havlíčkobrodsko).....	22
3. HŘBITOVY A SEPULKRÁLNÍ PAMÁTKY NA CHRUDIMSKU.....	27
3.1. Heřmanův Městec.....	27
3.2. Hlinsko.....	29
3.3. Chrast.....	31
3.4. Chroustovice.....	33
3.5. Chrudim	35
3.5.1. Hřbitov U Kříže	35
3.5.2. Hřbitov U sv. Václava.....	41
3.6. Jenišovice.....	44
3.7. Kočí	45
3.8. Luže	48
3.9. Morašice	50
3.10. Orel	53
3.11. Rosice u Chrasti.....	54
3.12. Řestoky	55
3.13. Skuteč	57
3.15. Slatiňany	60
3.16. Sobětuchy	61
3.17. Trhová Kamenice.....	64
3.18. Tuněchody	66
3.19. Vejvanovice	68
4. HŘBITOVY A SEPULKRÁLNÍ PAMÁTKY NA NĚMECKOBRODSKU.....	71
4.1. Česká Bělá	71

4.1.1. Nový hřbitov	71
4.1.2. Starý hřbitov u kostela sv. Bartoloměje	72
4.2. Dolní Krupá	73
4.3. Dušejov	75
4.4. Havlíčkův Brod.....	77
4.4.1. Nový městský hřbitov	77
4.4.2. Starý hřbitov u kostela sv. Vojtěcha	78
4.5. Herálec	85
4.6. Humpolec.....	86
4.7. Hybrálec.....	89
4.8. Lipnice nad Sázavou.....	91
4.9. Mladé Bříště	92
4.10. Polná	94
4.10.1. Hřbitov u kostela sv. Barbory	94
4.10.2. Hřbitov u kostela sv. Kateřiny	97
4.11. Věž.....	99
ZÁVĚR.....	101
RESUME.....	108
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	110
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	120

ÚVOD

K základním morálním principům každé civilizace patřila úcta k mrtvým. Každá kultura v historii lidstva se snažila o uchování vzpomínky nebo památky na zesnulého. A právě na hřbitovech, které jsou sice spojené s mrtvými, nalézáme stavby vypovídající o živých a určených pro živé. Nacházíme zde střípky dějin umění, dozvídáme se informace o dobovém vkusu a zjišťujeme také, jakým způsobem se v minulosti vyvíjel vztah lidí k zemřelým. Právě z těchto důvodů je velmi důležité se o dochované funerální památky zajímat a zachytit je dříve, než nenávratně zcela zmizí.

Hlavním cílem předkládané diplomové práce je zmapování umělecko-historicky hodnotných sepulkrálních památek vybudovaných na historických pohřebištích nacházejících se v oblasti jihozápadní části východních Čech, konkrétně na území bývalých okresů Chrudim a Německý Brod s drobnými přesahy. Klíčovou částí práce je také vytvoření katalogu vybraných umělecko-historicky hodnotných sepulkrálních památek na daném území.

Časové vymezení práce zahrnuje periodu od poloviny 19. století do roku 1938, přičemž těžiště práce leží především v období okolo roku 1900, ze kterého pochází nejvíce vybraných náhrobků. Bude předložen vývoj náhrobků vzniklých především v období historizujících slohů a secese. Časové rozmezí bylo zvoleno z důvodu toho, že tomuto období doposud nebylo věnováno mnoho pozornosti. Navíc v tomto časovém úseku se událo spoustu změn, které se mimo jiné odrazily ve změně vnímání smrti ve společnosti a také ve vývoji samotného funerálního umění. V důsledku průmyslové revoluce se zvýšil počet obyvatel žijících ve městech, a to vyvolalo potřebu zřídit nové, moderně řešené hřbitovy. S následným vznikem pohřebních ústavů dochází k postupnému tabuizování smrti trvajícím až do dnešních dob. K další změně pohřebního ritu a uměleckého pojetí hrobu přispělo také povolení kremace v roce 1919. V neposlední řadě ovlivnila budování funerálního umění také první světová válka, která s sebou přinesla především budování památníků a nový rozvoj sochařské tvorby.

Právě první kapitola této diplomové práce se bude stručně věnovat změnám ve vnímání tématu smrti a pohřbívání, ke kterým došlo v průběhu dějin a především ve sledovaném období. Základní prací pro nastínění této problematiky je obsáhlé dvoudílné dílo *Dějiny smrti*¹ od významného francouzského historika Philippea Ariése a dílo brněnské etnoložky Alexandry Navrátilové nesoucí název *Narození a smrt v české lidové kultuře*², ve

---

¹ ARIÈS, Philippe. *Dějiny smrti: Doba ležících*. Vydání 1. Praha: Argo, 2000. 358 s., ARIÈS, Philippe. *Dějiny smrti: Zdivočelá smrt*. Vydání 1. Praha: Argo, 2000.

² NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Narození a smrt v české lidové kultuře*. Praha: Vyšehrad, 2004.

kterém se zabývá těmito dvěma zlomovými okamžiky v životě lidí. Pro rozšíření teoretického základu k dané problematice bude využit také neméně důležitý konferenční sborník s názvem *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*,³ který v sobě skrývá řadu zajímavých a pro tuto problematiku podstatných příspěvků.

Ve druhé kapitole bude popsáno vymezení zájmového území a následně nastíněn historický a kulturní vývoj bývalých okresů Chrudim a Německý Brod. Pro oblast Chrudimska budou základní informace čerpány především z publikace *Chrudimsko*⁴ od Mileny Burdychové, která zde na několika stranách shrnuje důležité události historického vývoje regionu a knihy *Chrudim*⁵ od Iva Šulce. K doplnění poslouží také druhá kniha *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji*⁶ věnující se chrudimskému okresu od autora Ladislava Svobody, který se v rozsáhlé úvodní kapitole zaměřuje na poměrně detailní vývoj kraje od počátků do současnosti, a to nejen po stránce historické, ale také kulturní a architektonické. Co se týče bývalého okresu Havlíčkův Brod, tak ten bude vymezen především třemi většími a pro rozvoj regionu důležitými městy, kterými jsou Havlíčkův Brod (dříve Německý Brod), Humpolec a Polná. Pro oblast Havlíčkova Brodu a jeho okolí budou informace čerpány primárně z díla *Havlíčkův Brod a okolí*⁷ od Jiřího a Marie Sochrových. U oblasti Humpolecka se bude jednat o publikaci s názvem *Humpolec a okolí*⁸, jejímž autorem je Zdeněk Kadlec. Pro Polnou a okolí bude hlavním zdrojem dílo od Jana Prchala nesoucí název *Polná*⁹. K doplnění vývoje regionu bude využita také publikace *Vrchovina neznámá: Stručná historie měst, městysů, obcí a významných míst Vrchoviny od Humpolce k Havlíčkovu Brodu*¹⁰ od Františka Plevy. Všechny zmíněné publikace obsahují informace o historickém a kulturním vývoji daných lokalit od nejstarších dob po současnost.

Po těchto úvodních kapitolách bude následovat samotný přehled vybraných hřbitovů a na nich umístěných umělecko-historicky hodnotných náhrobků, který bude výsledkem samostatného terénního výzkumu. Při sbírání fotografického materiálu, díky kterému je možné sestavit typologie náhrobků a charakteristické rysy kamenické produkce tvůrců, a jeho

---

³ LORENZOVÁ, Helena a Taťána PETRASOVÁ. *Fenomén smrti v české kultuře 19. století: Sborník příspěvků z 20. ročníku symposia k problematice 19. století*. Vydání 1. Praha: KLP, 2001.

⁴ BURDYCHOVÁ, Milena. *Chrudimsko*. Vydání 2. Chrudim, 1997.

⁵ ŠULC, Ivo. *Chrudim*. Praha: Paseka, 2010.

⁶ SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji: Okres Chrudim*. Vydání 1. Pardubice, 2004.

⁷ SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. Havlíčkův Brod: Městský úřad Havlíčkův Brod, 1992.

⁸ KADLEC, Zdeněk. *Humpolec a okolí*. Humpolec: Město Humpolec, 1993.

⁹ PRCHAL, Jan. *Polná*. Vydání 1. Polná: Linda, 2010.

¹⁰ PLEVA, František. *Vrchovina neznámá: Stručná historie měst, městysů, obcí a významných míst Vrchoviny od Humpolce k Havlíčkovu Brodu*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2008.

následného vyhodnocení budou využity principy heuristické metody. V některých případech budou představeny osobnosti pochovaných, popřípadě tvůrců díla pro lepší přiblížení kontextu vzniku daných hrobek či náhrobků. Neméně důležitou součástí výzkumu je také ikonografický rozbor výzdoby náhrobků.

Katalog bude rozdělen podle okresů, přičemž nejprve bude pozornost věnována bývalému okresu Chrudim a následně bývalému okresu Německý Brod. Každý okres bude obsahovat podkapitoly s názvy jednotlivých vybraných obcí, které budou pro lepší přehlednost řazené v abecedním pořadí. Pod názvem podkapitoly bude vždy stručně charakterizováno konkrétní pohřebiště a pak budou následovat vybrané náhrobky či hrobky, které se na něm nalézají. U každého náhrobku bude uvedena jeho datace, použitý materiál, autorství, současný stav, popřípadě památková ochrana a bude popsáno jeho provedení a ikonografie. Tyto informace budou navíc v příloze doplněny fotografiemi pořízenými při terénním průzkumu.

1. STRUČNÉ DĚJINY SMRTI A POHŘBÍVÁNÍ

1.1. Smrt

Jedním z předmětů trvalého zájmu každé kultury v historickém vývoji na celém světě je smrt. Všechna společenství a civilizace řeší otázky, které se týkají umírání a smrti a spojuje je s celou řadou různých, v jednotlivých civilizacích výrazně se odlišujících, rituálů vypovídajících o kultuře dané společnosti. Postoje ke smrti se v průběhu dějin různě měnily a vyvíjely spolu s tím, jak se proměňovala i lidská společnost.¹¹ Vývoj těchto postojů od středověku až po současnost nám v rámci západoevropské společnosti popsal ve svém dvoudílném díle *Dějiny smrti* francouzský historik Philippe Ariés.¹²

Podle Ariése nechápali lidé v dávných dobách smrt jako osobní tragédii, ale spíše jako zkoušku společenství, které mělo zabezpečit kontinuitu druhu. Brali smrt jako něco, co k životu nevyhnutelně patří.¹³ Vzhledem k tomu, že smrt byla v těchto dobách mnohem více přítomna, tak se pro lidi stala důvěrně známou, naučili se s ní lépe smířit a nebáli se jí.¹⁴ Tento způsob vnímání smrti se ale postupem času začíná proměňovat. Počínaje 11. stoletím lidé začínají stále více nabývat vědomí sebe sama a jednotlivci se již nechtějí podrobovat kolektivnímu osudu. Lidé se smrti začínají bát a brání se jí, což dokládá i fakt, že v tomto období vznikají závěti, které uvádějí, jak mají pozůstalí s tělem naložit. Zmíněný strach ze smrti odráží také nový zvyk, kterým je zakrývání tváře a těla nebožtíka. Tento model přetrvával prakticky až do 17. století, kdy se následně začal formovat model další. Ten je typický tím, že kdysi ochočená smrt se postupně začíná připravovat na opětovné zdivočení. Lidé sice pociťují ke smrti jistý odstup, ale neodmítají ji.¹⁵

V 19. století dochází především v důsledku válek k tomu, že strach z vlastní smrti se rozplynul a byl nahrazen strachem ze smrti blízkých osob a fyzického odloučení se od zesnulého. Strach ze smrti dočasně ustupuje do pozadí a lidé ji vnímají jako krásný a očekávaný okamžik, který je oslavován. Smrt přestává být ochočená.¹⁶

Tento model se ovšem v následujícím století opět zcela změnil. První polovina 20. století s sebou přinesla dvě světové války, které si vyžádaly obrovské množství lidských

---

¹¹ KISVETROVÁ, Helena – KUTNOHORSKÁ, Jana. Umírání a smrt v historickém vývoji. In *Kontakt* 12, 2010, č. 2, s. 212.

¹² Ariésův koncept umírání a smrti podrobil kritice německý sociolog Norbert Elias, který mu vytýká to, že téma nezasadil do konkrétního sociálního a kulturního kontextu dané doby a tím mohlo dojít k idealizaci a zkruslení. In ŠPATENKOVÁ, Naděžda et al. *O posledních věcech člověka: Vybrané kapitoly z thanatologie*. Praha: Galén, 2014. S. 27.

¹³ ARIÉS, Philippe. *Dějiny smrti II*. S. 370-372.

¹⁴ NEŠPOROVÁ, Olga. *O smrti a pohřbívání*. Vydání 1. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013. S. 9.

¹⁵ ARIÉS, Philippe. *Dějiny smrti II*. S. 373-376.

¹⁶ Tamtéž, s. 377-379.

životů. Nejspíše právě tato skutečnost přispěla k tomu, že se otázka smrti stává na nějaký čas tabu.¹⁷ Ariés nazývá toto období jako etapu „převrácené smrti“, kdy došlo k její privatizaci a stala se neviditelnou. Dochází k tomu, že smrt je chápána, jako něco skrytého, co nepatří do každodenního života společnosti. K tomu přispěly rovněž mimo jiné právě světové války, protože k úmrtím docházelo mimo komunitu a nebylo proto možné v ní praktikovat rituály. Smrt navíc byla stále více předávána do rukou rozvíjející se lékařské péče, čímž se stává skrytou za zdmi nemocnic. Z moderní společnosti vymizely rituály truchlení, což je další důkaz toho, že společnost smrti a s ní spojené věci popírá.¹⁸

Tento koncept byl sice podroben kritice ze strany Norberta Eliase, ovšem výtky se týkala pouze starého konceptu umírání v období středověku a tzv. ochočené smrti, kdy se podle Ariése měli lidé se smrtí mnohem lépe smířit a nebáli se jí. Oba autoři se ale shodují na tom, že počínaje 20. stoletím se smrt stává stále více neveřejnou záležitostí, umírání je více osamělé a dochází k postupné tabuizaci smrti.¹⁹

1.2. Pohřbívání

Stejně jako se proměňovaly postoje ke smrti, měnily se také v průběhu lidských dějin pohledy na samotný způsob pohřbívání. Ovšem základní princip byl ve všech dobách totožný, a bylo jím to, že hrobové místo mělo udržet zesnulé v paměti dalších generací.²⁰

V období starověku se lidé navzdory důvěrnému vztahu ke smrti mrtvých báli a snažili se od nich držet stranou. Tento strach vedl starověké obyvatelstvo k uctívání hrobů, kterým měli znemožnit, aby z nich pohřbení vyšli. Právě z důvodu strachu z mrtvých a přesvědčení, že mrtví jsou nečistí a jejich přílišná blízkost by mohla poskvřnit živé, byli zesnulí pohřbíváni výhradně za branami města podél cest. Zemřelí byli uloženi buď do rodinných hrodek stojících na soukromých pozemcích nebo na společných hřbitovech patřících pod správu pohřebního kolegia.²¹ Poslední místa odpočinku byla již od starověku zvěčněna pomníky a různými nápisy.²² Pomník sestával z kamenné, mramorové nebo terakotové schránky, do které bylo uloženo tělo nebožtíka nebo jeho popel. Hrob většinou obsahoval jméno zemřelého, jeho rodinnou příslušnost, společenské postavení, věk, datum úmrtí, vztah

---

¹⁷ NEŠPOROVÁ, Olga. Smrt, umírání a pohřební rituály v české společnosti ve 20. století. In *Soudobé dějiny* 14, 2007, č. 2-3, s. 356.

¹⁸ ŠPATENKOVÁ, Naděžda et al. *O posledních věcech člověka: Vybrané kapitoly z thanatologie*. S. 26-27.

¹⁹ NEŠPOROVÁ, Olga. Smrt, umírání a pohřební rituály v české společnosti ve 20. století. In *Soudobé dějiny* 14, 2007, č. 2-3, s. 357-358.

²⁰ HAKL, František Bohuslav. O hřbitovech, pomnících a hrobních nápisech. In *Časopis katolického duchovenstva* 16, 1875, č. 1, s. 16.

²¹ ARIÉS, Philippe. *Dějiny smrti I*. S. 48-49.

²² HAKL, František Bohuslav. O hřbitovech, pomnících a hrobních nápisech. In *Časopis katolického duchovenstva* 16, 1875, č. 1, s. 22.

k pozůstalému, který obstaral pohřeb a v některých případech podobiznu. Tímto způsobem měl hrob připomínat totožnost a tělesnou podobu nebožtíka.²³

Ve středověku dochází v pohřbívání a pohledu na mrtvé k obratu. Mezi nejradikálnější proměnu patří nahrazení spalování zemřelého pohřbíváním do země, k čemuž došlo v souvislosti s rozšířením křesťanství, které považovalo tělo za schránku pro duši.²⁴ Smrt začala být brána jako něco přirozeného a lidé se spíše báli náhlé smrti, která vzala člověku možnost rozloučit se a žádat o odpuštění svých hříchů.²⁵ Odpor a strach lidí k blízkému sousedství mrtvých opadl a živí i mrtví začali sdílet společné prostory za hradbami měst. Změna byla způsobena vírou ve vzkříšení těla, která byla spojená s uctíváním prvních mučedníků a jejich hrobů. Mrtví byli pohřbíváni přímo v prostorách kostelů nebo později těsně v jejich blízkosti. Na hřbitovech mimo město se již pohřbívalo pouze příležitostně, například v dobách morových epidemií, které lidé chápali jako kolektivní trest za hřích. Tento model přetrval až hluboko do 18. století.²⁶ Proměnila se také podoba samotného hrobu, který přibližně od 5. století ztrácí nápisy a podobizny a stává se bezejmenným. Také došlo k přechodu od sarkofágu k olovené nebo dřevěné rakvi, což ještě více prohloubilo již zmíněnou anonymitu hrobového místa.²⁷

Hřbitovy byly obehnané zdí, která představovala ochranu před vnějším světem, a také byly opatřeny vstupní bránou, která byla symbolem místa, kde se předěloval profánní a náboženský svět. Uprostřed hřbitova byl většinou zřizován kříž s ukřižovaným Kristem symbolizující vykoupení lidstva a jeho vzkříšení. Obyvatelé byli pochováni podle společenské a majetkové diferenciaci – těm váženějším patřilo místo okolo kostela, u kříže nebo podél hlavní cesty a těm diskriminovaným náleželo místo v odlehlých místech pohřebišť.²⁸

Nové pohledy na tematiku pohřbívání přináší tedy až 18. století a doba končícího baroka a začínajícího osvícenství. Z důvodu nedostačujících míst na hřbitovech a také z hygienických důvodů nařizuje v 80. letech 18. století císař Josef II. několika dekrety zákaz pohřbívání v prostorách kostela i okolo něj a hřbitovy se začaly přemisťovat na odlehlější místa, dál od lidských obydlí.²⁹ Většina nově založených hřbitovů byla konfesijně smíšených

---

²³ ARIÉS, Philippe. *Dějiny smrti I*. S. 253.

²⁴ NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Narození a smrt v české lidové kultuře*. S. 265.

²⁵ KISVETROVÁ, Helena – KUTNOHORSKÁ, Jana. Umírání a smrt v historickém vývoji. In *Kontakt* 12, 2010, č. 2, s. 215.

²⁶ ARIÉS, Philippe. *Dějiny smrti I*. S. 49-56.

²⁷ ARIÉS, Philippe. *Dějiny smrti I*. Praha. S. 254-256.

²⁸ NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Narození a smrt v české lidové kultuře*. S. 266-269.

²⁹ PETRASOVÁ, Taťána. Utopie a pragmatismus osvícenské architektury: klasicistní hrobky a hřbitovy. In LORENZOVÁ, Helena – PETRASOVÁ, Taťána (edd). *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*. S. 66.

a nastala větší péče o pohřbívání neznámých a chudých osob, které se doposud pohřbívaly do hromadných jam. Na pohřebištích bylo speciální místo vyčleněno sebevrahům, dětem a někde také vojákům. V 18. století vznikají také specifické hřbitovy, kterými byly například vojenské, cholerové, věžeňské a další. Ve druhé polovině 18. století narůstá opět zájem o náhrobní epigrafii, o lokalizování hrobu a o jeho převod do majetku zemřelého a jeho rodiny.³⁰ Hřbitovy se stávají profánními místy, která již nejsou spravována církví, ale příslušnými magistráty. Co se týče sepulkrálního umění, tak to kolo roku 1800 opět znovu vzkvétalo. V sochařství byly znázorňovány především lidské figury vyjadřující duševní stavy člověka, kterými byly hlavně smutek a žal.³¹

K dalším podstatným změnám souvisejícím s pohřbíváním dochází během 19. století. Stále více lidí umíralo mimo svůj domov a mizí tedy rituály spojené s umíráním, kterými bylo rozloučení s rodinnými příslušníky a poslední požehnání. Navíc děti, které byly dříve těmto věcem přítomny, jsou nyní z těchto aktů zcela vyloučeny. Smrt v tomto období ztrácí svůj dřívější společenský rozměr také tím, že dochází k přechodu péče o ostatky zemřelého z cechů na specializované pohřební ústavy. Po celé 19. století převládal ve společnosti model intimního a rodinného pohřbu.³²

Ke konci 19. století dochází na našem území, především ve městském prostředí, k nárustu prestižního významu hrobů. Obliba nákladné úpravy hrobů a kamenných náhrobků se začala objevovat také u zámožnější části obyvatelstva. Estetické ztvárnění náhrobků pak bylo ovlivněno především náboženskými symboly a kameníky v daném regionu. Menší pozornost byla věnována výzdobě venkovských hřbitovů, kde byly hroby dost často neudržované a zarostlé travou.³³

K další změně týkající se problematiky pohřbívání dochází po dlouhé odmlce při znovu oblíbení pohřbu žehem. Již od konce 19. století byla kremace propagována různými spolky a hnutími, jako byly například Společnost pro spalování mrtvol nebo hnutí Volná myšlenka. I přes rostoucí propagaci se podařilo pohřeb žehem neboli kremaci prosadit až po pádu Rakouska – Uherska a v nově vzniklé Československé republice byla oficiálně povolena v roce 1919.³⁴ Na hřbitovech byla zřízena krematoria a k uložení uren s popelem zemřelého

---

³⁰ NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Narození a smrt v české lidové kultuře*. S. 277.

³¹ PRAHL, Roman. Žal, melancholie a sepulkrální sochařství v Čechách kolem roku 1800. In LORENZOVÁ, Helena – PETRASOVÁ, Taťána (edd). *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*. S. 111.

³² VLNAS, Vít. Druhý život barokního pohřbu. In LORENZOVÁ, Helena – PETRASOVÁ, Taťána (edd). *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*. S. 15-17.

³³ NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Narození a smrt v české lidové kultuře*. S. 278.

³⁴ NEŠPOROVÁ, Olga. Století proměn v pohřbívání: Od církevního uložení do země ke zpopelnění bez obřadu. In *Český lid* 100, 2013, č. 2, s. 188-190.

vznikla kolumbária a urnové háje.³⁵ I přes fakt, že stále stoupal počet osob katolického vyznání, které se nechaly po smrti zpopelnit, byla katolická církev jednoznačně proti tomu a k úplnému povolení z její strany došlo až v roce 1962, kdy uznala hygienické a hospodářské benefity pohřbu kremací.³⁶

I přesto, že během staletí došlo v problematice pohřbívání k řadě proměn, zůstává hřbitov i dnes prostředím, kde dochází k setkávání světa živých se světem mrtvých, místem, které je poslední připomínkou lidských osudů.

---

³⁵ NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Narození a smrt v české lidové kultuře*. S. 291.

³⁶ LENDEROVÁ, Milena. „První česká matka po smrti upálena“ aneb pohřeb paní Augusty Braunerové. In LORENZOVÁ, Helena – PETRASOVÁ, Taťána (edd). *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*. S. 243.

2. HISTORICKÝ A KULTURNÍ VÝVOJ OBLASTI

2.1. Vymezení zájmového území

Každý správní a územní celek je výsledek dlouhodobého vývoje jednak hospodářských a samozřejmě také sociálních aktivit v daném teritoriu. Tematika územního vývoje je právě z tohoto důvodu velice obsáhlá. Během několika tisíciletí trvajících vývoje našeho státu se měnily jak jeho státní, zemské, krajské nebo okresní hranice, tak i pojmy a názvy, které sloužily k vyjádření rozdělení státu na jednotlivá území. Existuje řada společenskovedních oborů a vědních disciplín, které se touto problematikou proměny hranic různých územních celků v historických souvislostech zabývají.³⁷ Jednou ze součástí celoevropského prostoru jsou i Čechy a v rámci nich oblast nazývaná východní Čechy.

Koncem 14. století a počátkem 15. století se Čechy začaly dělit na kraje, které převzaly funkci bývalých hradeckých obvodů. Kraje se postupem času proměnily z berních krajů na samostatné polyfunkční správní jednotky. Na počátku 15. století se tedy Čechy dělily celkem na dvanáct krajů, přičemž území východních Čech zahrnovalo kraje tři – Hradecký, Chrudimský a Čáslavský. Hranice a počet krajů se ovšem velmi často měnil a po husitských válkách došlo k navýšení jejich počtu, který se ustálil na čtrnáct a tento počet zůstal až do počátku 18. století. Poté došlo opět k několika změnám v jejich počtu a velikosti. Územní členění českých zemí se znovu výrazněji proměnilo po zrušení poddanství a tím i patrimoniálních úřadů v roce 1848. Následně došlo v Čechách v roce 1849 s platností od roku 1850 ke vzniku sedmi krajů a v rámci nich k rozdělení na sedmdesát devět politických okresů (do roku 1918 označovaných jako okresní hejtmanství). V roce 1862 bylo krajské zřízení na několik desítek let zrušeno³⁸ a Čechy byly až do ledna roku 1949 členěny pouze na okresy.³⁹ Každý politický okres se pak skládal se dvou nebo více okresů soudních, ve výjimečných případech mohlo dojít k překrytí politického okresu se soudním.⁴⁰

Předkládaná diplomová práce se svým výzkumem zaměřuje na dva konkrétní okresy, které se nacházejí v jihozápadní oblasti východních Čech. Jsou jimi bývalé okresy Chrudim a Německý (Havlíčkův) Brod. Okresní hejtmanství Chrudim vzniklo stejně jako několik desítek dalších okresů v roce 1850 a v tu dobu se skládalo ze dvou soudních okresů, kterými byly soudní okres Chrudim a Nasavrky. V roce 1868 se k těmto dvěma soudním okresům přidal ještě třetí, kterým byl soudní okres Hlinsko náležející dříve pod okresní hejtmanství Vysoké Mýto.

³⁷ DVOŘÁK, Jiří. Jihočesko: Region jižních Čech. In HOLUB, Zbyněk (ed.). *Region, regionalistika, regionalismus a regionalisté*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2007. S. 27-28.

³⁸ Krajské úřady si ovšem podržely některé pravomoci ještě několik let a definitivně byly zrušeny až roku 1868.

³⁹ SEMOTANOVÁ, Eva. *Historická geografie českých zemí*. Praha: Historický ústav, 2002. S. 136-139.

⁴⁰ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha: NLN, 2005. S. 277.

Takováto podoba okresního hejtmanství, později politického okresu Chrudim vydržela až do roku 1949.⁴¹ Dnešní okres Chrudim je výrazně větší než ten v minulosti a rozšířil se především východním a západním směrem.

Dnešní okres Havlíčkův Brod, na rozdíl od toho chrudimského, prošel během zkoumaného období výraznějšími proměnami. V době svého vzniku v roce 1850 zahrnovalo okresní hejtmanství Německý Brod celkem čtyři soudní okresy, kterými byly soudní okres Humpolec, Německý Brod, Polná a Přibyslav. Po obnovení okresních hejtmanství v roce 1868 se německobrodský politický okres zmenšil a zahrnoval pouze soudní okresy Humpolec a Německý Brod, protože Polná a Přibyslav se staly součástí nově zřízeného politického okresu Polná (od roku 1876 k nim patřil také soudní okres Štoky). K další výrazné změně došlo v roce 1884, kdy byl zrušen politický okres Polná a soudní okresy Štoky a Polná byly přiděleny k politickému okresu Německý Brod. Politický okres Německý Brod se tak stal svou rozlohou největším na území Česka a zahrnoval tedy čtyři soudní okresy – Německý Brod, Humpolec, Štoky a Polná. Tato podoba vydržela do roku 1910, kdy se soudní okres Humpolec odpojil a v hranicích dosavadního soudního okresu byl vytvořen politický okres Humpolec.⁴² Politický okres Německý Brod se pak až do roku 1949 sestával ze soudních okresů Německý Brod, Štoky a Polná. Dnešní okres Havlíčkův Brod se poměrně dost liší od jeho podoby minulé – rozšířil se především severovýchodním směrem, a naopak na jihu o některé dřívější zahrnující oblasti přišel.

V rámci diplomové práce bude tedy pozornost věnována v případě okresu Chrudim hřbitovům nalézajícím se na výše zmiňovaném území bývalého okresního hejtmanství Chrudim v jeho podobě po roce 1868 (mapa 1), zahrnující bývalé soudní okresy Chrudim, Hlinsko a Nasavrky s drobnými přesahy. V případě okresu Havlíčkův Brod se bude práce zaměřovat na území okresního hejtmanství Německý Brod v jeho největším rozsahu (mapa 2), kdy v sobě zahrnovalo soudní okresy Humpolec, Německý Brod, Polná a Štoky. Pro tento výběr jsem se rozhodla z důvodu, že i přesto, že soudní okresy Humpolec, Polná a Štoky nebyly součástí okresního hejtmanství Německý Brod po celou dobu zkoumaného období, tak byly jeho součástí po více jak polovinu tohoto období, a navíc všechny tři i v období okolo přelomu 19. a 20. století, ze kterého pochází nejvíce vybraných náhrobků.

---

⁴¹ KYSILKA, Karel. *Administrativní rozdělení dnešní České republiky v letech 1850-1949. Střední, jihovýchodní, jižní a jihozápadní Čechy*. Online [cit. 2021-04-28]. Dostupné z URL: <https://zlimpkk.tripod.com/Topography/cechy_1.htm>.

⁴² BURDA, Tomáš. *Historické hranice a proces polarizace prostoru v Česku*. Praha: P3K, 2016. S. 122. Dostupné z URL: <https://p3k.cz/burda/historicke_hranice_tomas_burda.pdf>.

2.2. Chrudimsko

Oblast Chrudimska ležící na území východních Čech má velmi pestré geografické podmínky. Většina území na jihu a na východě spadá do oblasti Českomoravské vrchoviny, zejména Železných hor a malé části na jihovýchodě patří k Hornosvratecké vrchovině. Na severu sem okrajově zasahuje Východolabská tabule a do oblasti bezprostředního okolí Chrudimi zasahuje Svitavská pahorkatina. Tato výhodná geografická poloha okresu měla již od nejstarších dob všechny předpoklady k osidlování bezprostředního okolí Chrudimi a severního okraje kraje.⁴³

První osidlování této oblasti sahá až do období pravěku, kdy bylo ovlivněno klimatickými podmínkami, které souvisí s výškovým rozpětím této lokality. Mezi 3. a 2. stoletím př. n. l. se objevují na Chrudimsku Keltové a vytváří oppidum v Hradišti u Nasavrck.⁴⁴ V 6. století přicházející Slované osidlují nejsevernější část Chrudimska a v následujících stoletích se zde slovanské osídlení rozšiřovalo a zahušťovalo. Zásadní pro samotné město Chrudim bylo v 9. století založení hradiště, které se stalo důležitým správním centrem východních Čech. Ke konci 10. století se Chrudim stává centrem jedné z přemyslovských kastelanií a nejspíše také nejvýchodněji osídleným místem českého státu v této oblasti.⁴⁵

V průběhu 13. století se začíná na Chrudimsku objevovat první feudální šlechta, která sídlí na hradech Košumberk, Lichnice, Rychmburk a Žumberk. Od počátku 14. století je Chrudim královským městem, které je připisováno věnem českým královnám.⁴⁶

Po skončení husitských válek a následných válečných střetů Matyáše Korvína s Jiřím z Poděbrad, které se této oblasti nemálo dotkly, se začíná oblast hospodářsky stabilizovat a daří se jí postupně odstraňovat škody těmito válkami způsobené. Dokladem hospodářské stability samotného města Chrudimě, ale také šlechtického velkostatku, byla rozsáhlá stavební činnost v období pozdní gotiky a renesance. V Chrudimi byl například během 16. století dokončen kostel sv. Kateřiny, nově postaven kostel sv. Michaela, úpravy prodělal také kostel sv. Kříže a vznikla zde celá řada měšťanských domů. Mimo Chrudim vznikalo katolických kostelů méně a většinou docházelo pouze k úpravám starších kostelů, jako například v obcích Tuněchody a Žumberk. Nově vybudován byl v pokročilém 16. století také hřbitovní kostel v Heřmanově Městci.⁴⁷

---

⁴³ SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji: Okres Chrudim*. S. 5.

⁴⁴ BURDYCHOVÁ, Milena. *Chrudimsko*. S. 2.

⁴⁵ ŠULC, Ivo. *Chrudim*. S. 6.

⁴⁶ BURDYCHOVÁ, Milena. *Chrudimsko*. S. 2.

⁴⁷ SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji: Okres Chrudim*. S. 9-11.

V období třicetileté války řádily na Chrudimsku několikrát císařské a saské vojenské oddíly, a navíc sem proniklo také švédské vojsko. V tomto období docházelo k drancování měst i vsí a lidé opouštěli své domovy.⁴⁸ Tyto události velmi těžce dolehly na celou oblast, která ztratila velký počet obyvatel a hospodářství bylo na dlouhou dobu v útlumu.⁴⁹

Pobělohorské období přineslo stagnaci také uměleckého vývoje, ovšem vyzrálé baroko si svou cestu k nebyvalému rozvoji stavební a ostatní umělecké činnosti našlo znovu i na Chrudimsku a poznamenalo výrazně tvář celého regionu. Z období baroka zde můžeme nalézt velké množství děl, která se stala architektonickými dominantami krajiny a pozměnila panorama mnoha měst.⁵⁰

Postupnou stabilizaci okresu ovšem narušily od poloviny 18. století války s Pruskem. V roce 1741 přes Chrudim a okolí prochází vojska pruského krále Fridricha II. Ke konci 18. století byla na návrší nazývaném Tři Bubny nedaleko Chrudimi vybudována pevnost a v okolí tábořila ruská vojska. Další vojenské oddíly přes území Chrudimska procházely během napoleonských válek na přelomu 18. a 19. století a následně v roce 1866 během prusko-rakouské války, která také přinesla značné škody.⁵¹

V mnoha směrech ovlivnily život Chrudimska tereziánské a josefínské reformy. Z důvodu postupné stabilizace politických a hospodářských poměrů a snahou čelit ničivým požárům dochází v poslední třetině 18. století k širšímu prosazení zděné výstavby také v menších městech. Křesťanská sakrální architektura se v této době projevuje převážně množstvím drobnějších kaplí a kapliček (například Dobrkov u Luže). Z tohoto období také pochází většina roubené lidové architektury v regionu, která je pro Chrudimsko charakteristická. Příklady můžeme nalézt v Holetíně, Vítanově nebo Trhové Kamenici.⁵²

Chrudimsko až do druhé poloviny 19. století zůstávalo převážně zemědělskou oblastí a ve městech existovala především řemeslná výroba. Negativní vliv na hospodářský rozvoj regionu měla stavba železnice v roce 1845, která byla postavena mimo Chrudim, a tak došlo k postupnému přesunu politického a hospodářského významu Chrudimě na Pardubice, kde železnice byla vybudována.⁵³ První vlak projíždí Chrudimí až v roce 1871.⁵⁴

Jak již bylo zmíněno v předchozí podkapitole, tak v roce 1850 došlo ke zřízení okresních hejtmanství, přičemž do toho chrudimského spadaly soudní okresy Chrudim,

---

⁴⁸ ADÁMEK, Karel. *Chrudimsko: Historické a statistické rozhledy*. Roudnice: K. Adánek, 1878. S. 76-77.

⁴⁹ ŠULC, Ivo. *Chrudim*. S. 10.

⁵⁰ NESEJT, František. *Perly minulosti: Chrudimsko*. Plzeň: NAVA, 2001. S. 5.

⁵¹ BURDYCHOVÁ, Milena. *Chrudimsko*. S. 2.

⁵² SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji: Okres Chrudim*. S. 14-15.

⁵³ Tamtéž, s. 15.

⁵⁴ BURDYCHOVÁ, Milena. *Chrudimsko*. S. 2.

Nasavrky a Hlinsko. Okresní hejtmanství Chrudim rozkládající se ve východních Čechách sousedilo v období okolo přelomu 19. a 20. století v severní části s okresním hejtmanstvím Pardubice, na západě s okresními hejtmanstvími Čáslav a Chotěboř, na východě se jednalo o okresní hejtmanství Vysoké Mýto a Polička a ve své jihovýchodní části se malým úsekem hranice dotýkal Moravy.⁵⁵

Ve druhé polovině 19. století dochází na Chrudimsku k zintenzivnění hospodářského vývoje, k čemuž přispělo již zmíněné otevření železnice Pardubice – Německý Brod, které zlepšilo komunikační podmínky a rozvoj místního průmyslu. V samotné Chrudimi například vznikají podniky potravinářského (cukrovar, lihovar, pivovar) nebo strojírenského průmyslu, v Hlinsku se zase rozvíjí textilní a kožešnický průmysl.⁵⁶

S rozvojem průmyslu souvisí také rozvoj kultury a potřeba a vznik odborného školství. Pro prezentaci rozvoje společnosti a průmyslu je založeno Průmyslové muzeum pro východní Čechy v Chrudimi (1892) a nejstarší venkovské muzeum v Hlinsku (1874).⁵⁷

Obyvatelstvo na Chrudimsku v době okolo přelomu 19. a 20. století je z naprosté většiny české národnosti, většinou katolického náboženství a menšinově evangelického, které je ovšem také hojně zastoupeno. V malém procentu jsou zde pak zastoupeni také Židé.⁵⁸

Jednou z rozsáhlých stavebních akcí 2. poloviny 19. století byla pseudogotická úprava kostela Panny Marie v Chrudimi podle návrhu Františka Schmoranze, rodáka ze Slatiňan, který upravil i řadu dalších kostelů na Chrudimsku, kdy jako příklad lze uvést kostel v Kočí. Také sochařská produkce 19. století nabývá početnými historizujícími a klasicistními pracemi lidových autorů na množství. Dílo nadregionálního významu představuje socha Kalliopé v Chrudimi vytvořená Bohuslavem Schnirchem. V Chrudimi a okolí najdeme ovšem díla i od dalších významných českých umělců. Příkladem může být pomník revolucionáře Benoniho na chrudimském hřbitově sv. Václava vytvořený Ladislavem Šalounem nebo hrobka rodiny Popperovy na hřbitově U Kříže v Chrudimi, kterou vytvořil architekt Josef Gočár.⁵⁹

Tento slibný vývoj Chrudimska byl ovšem ukončen německou okupací, která zasáhla region celkovou stagnací. Právě druhá světová válka se nesmazatelně vepsala do paměti Chrudimska vypálením obce Ležáky, ke kterému došlo v červnu roku 1942 po atentátu na Reinharda Heydricha.⁶⁰

---

⁵⁵ KUDRNÁČ, Václav. *Adresář a popis politického okresu Chrudimského*. Turnov: Václav Kudrnáč, 1903. S. 7.

⁵⁶ ŠULC, Ivo. *Chrudim*. S. 13.

⁵⁷ BURDYCHOVÁ, Milena. *Chrudimsko*. S. 2.

⁵⁸ KUDRNÁČ, Václav. *Adresář a popis politického okresu Chrudimského*. S. 7.

⁵⁹ SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji: Okres Chrudim*. S. 16.

⁶⁰ BURDYCHOVÁ, Milena. *Chrudimsko*. S. 2.

2.3. Německobrodsko (Havlíčkovobrodsko)

Oblast Havlíčkovobrodská, dříve označované jako Německobrodsko, se rozkládá na území Českomoravské vrchoviny, geografickém předělu území Čech a Moravy, v jihozápadní části východních Čech. Při popisu historického a kulturního vývoje daného území bývalého Německobrodská bude pozornost soustředěna především na tři větší města, kterými jsou Německý Brod, Humpolec a Polná, která měla na rozvoj oblasti významný vliv.

Samotné město dnes nazývané Havlíčkův Brod, které tvoří centrum zkoumaného území a je od něj odvozeno pojmenování celé oblasti, bylo založeno nejspíše již v první polovině 13. století. Nově založená osada se původně jmenovala Brod a později Smilův Brod, což bylo odvozeno od prvního historicky známého držitele osady a nedalekého hradu Lipnice Smila z Lichtenburka.⁶¹ V okolí města se nalézaly stříbrné doly, které sem přivedly velké množství německého obyvatelstva a z tohoto důvodu došlo v roce 1308 ke změně názvu na Německý Brod, který následně vydržel až do roku 1945. Těžba stříbra měla významný vliv na rozvoj celého regionu a přibližně ve stejném období vznikají také další osady v okolí, jako je například Šlapanov nebo Česká Bělá.⁶²

Městem ve středověku procházela obchodní stezka zvaná Haberská vedoucí z Čech na Moravu, která protínala celý kraj. Stezka je poprvé připomínána na počátku 12. století v Kosmově kronice, ale nejspíše existovala již dříve.⁶³ Na jedné z větví této stezky se nalézala také Polná, která byla důležitým bodem, kde docházelo k větvení cest na Brněnsko a Znojensko.⁶⁴

K založení města Polná došlo patrně na počátku 13. století, ale není vyloučeno, že první osídlení na území dnešního města se zde mohlo nacházet již dříve. Poté, co zde stejně jako v okolí Brodu byla objevena stříbrná ruda, začínají být zakládány i další četné osady v okolí. Prvními známými majiteli Polné byli páni z Bratčic, později zvaní páni z Polné, u nichž nejčastěji uváděným vlastníkem byl Jan z Polné. Po pánech z Polné bylo město okolo roku 1320 prodáno pánům z Lipé a následně v roce 1356 připadlo jejich příbuzným pánům z Pirkštejna. Mezi další majitele polenského panství patří páni z Poděbrad a Kunštátu (1463-1515), Trčkové z Lípy (1515-1538), páni z Valdštejna a Malé Skály (1538-1553), páni

---

⁶¹ ČÁRT, Jan. *Německý Brod*. Praha: F. Topič, 1921. S. 11.

⁶² MACEK, Ladislav – ROUS, Pavel. *Havlíčkův Brod v pověstech a historii*. Havlíčkův Brod: Kulturní dům Ostrov, 1993. S. 2-4.

⁶³ SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. S. 10.

⁶⁴ HEJNAL, Petr – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk – KLÁPŠTĚ, Jan. *Počátky středověké kolonizace české části Českomoravské vrchoviny*. Vydání 1. Brno: Masarykova univerzita, 2012. S. 24.

z Hradce (1553-1597), Žejdicové ze Šenfeldu (1597-1620) a roku 1623 připadlo zkonfiskované panství Ditrichštejnům, kteří ho vlastnili následujících téměř 300 let.⁶⁵

Přibližně ze stejné doby, jako dvě výše zmiňovaná města, se připomíná také založení města Humpolce. Humpolecko můžeme zařadit mezi kulturně nejstarší části českomoravského pomezí. Již počátkem 12. století došlo k založení premonstrátského kláštera v Želivě, který tvořil kolonizační, duchovní a ekonomické centrum kraje. Stejně, jako Brod a Polná, tak také Humpolec byl svázán s jednou z významných dálkových komunikací spojující Čechy a Moravu.⁶⁶ V tomto případě se jednalo o Humpoleckou cestu, poprvé zmíněnou v písemných pramenech k roku 1233.⁶⁷ Na významu nabyla oblast také těžbou stříbra, místy dokonce zlata a díky tomu dochází k následnému prudkému rozvoji osady, která od svého založení často měnila majitele.⁶⁸ Humpolec vlastnil do roku 1233 I. řád německých rytířů, který ho prodal želivskému klášteru a ten ho o několik let později prodal řádu křižovníků s červenou hvězdou. V roce 1325 město získává moravský zemský hejtman Jindřich z Lipé, který vlastnil mimo jiné také Polnou, Brod a Lipnici.⁶⁹

Období husitských válek ovšem zastavuje slibný rozvoj většiny regionu. Pro města Německý Brod a Humpolec znamenaly faktický konec těžby stříbra. Velké množství lidí z okolí Německého Brodu se přihlásilo k husitství, ovšem samotné, výrazně poněmčené město zůstalo věrné římskému králi Zikmundovi Lucemburskému. To přineslo Brodu v lednu roku 1422 zkázu, protože došlo k jeho vyplenění husity po vyhrané bitvě u Německého Brodu. Z vypáleného a pustého města následně odchází německé obyvatelstvo, místo kterého se sem stěhuje okolní venkovské obyvatelstvo a Brod s přilehlými oblastmi se stávají českými až do konce 18. století. K opětovnému povznesení města a okolí dochází po roce 1436, kdy se stává majetkem Mikuláše Trčky z Lípy a následně v 16. století, kdy je zaznamenán jeho hospodářský, stavební a kulturní rozkvět.⁷⁰ Oblast Humpolecka naopak zůstává během husitských válek věrná kalichu. Ani tato oblast se ovšem nevyhnula pohromám souvisejícím s válkami. Roku 1420 krajem prošla druhá křižácká výprava krále Zikmunda a celou oblast vyplenila a poničila. V tomto období vlastnili Humpolec páni z Leskovce, kteří zapříchili opětovný rozkvět města a okolí po skončení husitských válek a také se v roce 1462 zasloužili

---

⁶⁵ PRCHAL, Jan. *Polná*. S. 5-11.

⁶⁶ KADLEC, Zdeněk. *Humpolec a okolí*. S. 2.

⁶⁷ HEJNAL, Petr – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk – KLÁPŠTĚ, Jan. *Počátky středověké kolonizace české části Českomoravské vrchoviny*. S. 27.

⁶⁸ KADLEC, Zdeněk. *Humpolec a okolí*. S. 2.

⁶⁹ PLEVA, František. *Vrchovina neznámá: Stručná historie měst, městysů, obcí a významných míst Vrchoviny od Humpolce k Havlíčkovu Brodu*. S. 63.

⁷⁰ SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. S. 17-21.

o uznání práv cechu postřihovačského a krejčovského, čímž položili počátek soukenické tradice města. Následně se v Humpolci vystřídalo několik majitelů.⁷¹

Postupný opětovný rozvoj oblasti zastavil počátkem 17. století další válečný konflikt, kterým tentokrát byla třicetiletá válka. Již počáteční události války tvrdě poznamenaly hospodářství Německého Brodu a okolních vesnic, kde se ubytovala císařská armáda. Bídu prohloubila také násilná rekatolizace po Bílé hoře, kvůli které odešla řada brodských měšťanů do exilu. V letech 1639 prošla městem švédská armáda a vydrancovala ho. Znovu Brod vyplenili švédští vojáci v roce 1645, kdy se zmocnili také dalších měst, mezi kterými byla i Lipnice nad Sázavou a Polná.⁷² Nuceno odejít do exilu bylo i mnoho protestantských rodin na Humpolecku a Polensku a obě oblasti nebyly ušetřeny ani nájezdům a drancování ze strany švédských vojsk.

Z nepříznivých následků třicetileté války se poměrně rychle vzpamatovala Polná. Ve městě se již ve druhé polovině 17. století začínají slibně rozvíjet řemesla, z nichž se hlavním zdrojem obživy postupně stalo soukenictví, a na uprázdněné usedlosti přišli noví hospodáři. V 18. století se město stalo významným střediskem tehdejšího Čáslavského kraje. Okolo roku 1800 zajišťovalo hlavní obživu zemědělství a řemeslo, ze kterého vynikalo již zmíněné soukenictví, které zde bylo druhé největší v zemi.⁷³ Éru relativního klidu a poměrně poklidného rozvoje znamenalo pro Německý Brod a Humpolec až 18. století. Okolo roku 1720 začíná vznikat organizované kamenické řemeslo v Lipnici nad Sázavou a v Německém Brodě je v roce 1735 založeno první latinské gymnázium v kraji, mezi jehož studenty patřil v první polovině 19. století například národní buditel Karel Havlíček Borovský (1832-1838), tvůrce české hudby Bedřich Smetana (1836-1839) nebo spisovatel František Jaromír Rubeš (1826-1832).⁷⁴ Humpolec zaznamenal významný rozvoj okolo poloviny 18. století, kdy panství zakoupil uherský šlechtic Jakub Beneš z Neffzernů. Ten zde založil pivovar, skladiště uherské vlny pro místní soukeníky a v Herálcích zřídil továrnu na sukna.⁷⁵ Významným zásahem do hospodářství celého kraje, ke kterému v 18. století došlo, bylo také zavedení pěstování brambor.

K dalším výrazným změnám dochází okolo poloviny 19. století. Zrušením poddanství v roce 1848 se uvolnily pracovní síly, které začaly odcházet za obživou z venkova do měst. Především Německý Brod a jeho okolí zaznamenal po tomto roce ekonomický, kulturní a

---

⁷¹ KADLEC, Zdeněk. *Humpolec a okolí*. S. 2.

⁷² SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. S. 22-24.

⁷³ PRCHAL, Jan. *Polná*. S. 16-18.

⁷⁴ SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. S. 28-29.

⁷⁵ PLEVA, František. *Vrchovina neznámá: Stručná historie měst, městysů, obcí a významných míst Vrchoviny od Humpolce k Havlíčkovu Brodu*. S. 65.

sociální rozmach. V roce 1850 se Brod stal sídlem okresního hejtmanství, okresního soudu a berního úřadu. Ve druhé polovině 19. století v souvislosti s vydáním Říjnového diplomu a vyhlášením oktrojované ústavy dochází ke vzniku nepolitických spolků, kterými byly v Brodě například Jasoň, Občanská beseda nebo Řemeslnická beseda. Klíčovou osobností Německého Brodu byl v tomto období průmyslník a obchodník Vojtěch Weidenhoffer, který je pohřben na místním hřbitově.⁷⁶ Také v Humpolci přivítali lidé změny roku 1848 s nadšením a říšským poslancem zde byl zvolen Karel Havlíček Borovský. Ve městě vzniká celá řada spolků a nových budov, mezi které patří také továrna na sukna založená Prokopem Skorkovským. V roce 1870 založil další soukenickou továrnu Emerich Dítě a ta se později proslavila po celém Rakousku-Uhersku. Pro obě města bylo důležitým počinem v jejich vývoji také vybudování železnice. V letech 1869-1870 dochází k výstavbě severozápadní dráhy z Prahy do Vídně vedoucí přes Německý Brod, v následujícím roce je postavena také jihozápadní dráha z Německého Brodu do Pardubic a v 90. letech 19. století vzniká trať spojující Německý Brod s Humpolcem.⁷⁷

Polensko naopak zažívalo ve druhé polovině 19. století úpadek. V 60. letech byla Polná postižena velkým požárem města, epidemií tyfu a prusko-rakouskými válečnými událostmi. Došlo k úpadku nejrozšířenějšího polenského řemesla – soukenictví, které nemohlo konkurovat levnějším a kvalitnějším výrobkům. Rozvoj města byl značně utlumen také stavbou již zmíněné severozápadní dráhy, která ho minula jen o několik kilometrů. Město také negativně poznamenala tzv. Hilsnerova aféra v roce 1899. Čemu se ovšem dařilo, tak byla kultura. Byla založena řada spolků, bohatě činné bylo ochotnické divadlo a od roku 1850 zde sídlil okresní soud.⁷⁸

Zatímco Německý Brod a Humpolec vstupují do 20. století, jako významná centra průmyslu a zemědělství (N. Brod také jako významný dopravní uzel), tak Polná byla malým nevýznamným městem Českomoravské vrchoviny.

Tak jako všude v Rakouské monarchii, zasáhla citelně do života obyvatel sledovaného území 1. světová válka. V tomto období, kdy byl nedostatek surovin, pohonných hmot, potravin a mnoho dalšího, došlo k zhoršení hospodářské situace regionu a celé země.

Po skončení války, která změnila mapu Evropy, přinesl čas míru nové naděje v lepší život. V Humpolci v meziválečném období pokračovala výstavba infrastruktury a veřejných budov. Koncem 30. let došlo k úpravě vnitřního města známým architektem Josefem

---

⁷⁶ SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. S. 32.

⁷⁷ PLEVA, František. *Vrchovina neznámá: Stručná historie měst, městysů, obcí a významných míst Vrchoviny od Humpolce k Havlíčkovu Brodu*. S. 27, 65-67.

⁷⁸ PRCHAL, Jan. *Polná*. S. 19-21.

Gočárem. Nejdůležitější složkou místního podnikání bylo 25 továren na sukno, jejichž výrobky se vyvážely do celého světa. Humpolec patřil k jednomu z nejdynamičtější se rozvíjejících průmyslových měst.⁷⁹ Podobně si vedl i Německý Brod. Město ve 20. letech úspěšně rozvíjelo hospodářství a především průmysl, což vedlo ke zvýšení počtu obyvatel. Rozvíjela se mimo jiné také kulturní oblast města.⁸⁰ Pro Polnou ovšem poválečný vývoj nebyl tak příznivý. Neúspěšné snahy města o rozšíření průmyslu ve městě vedly k tomu, že lidé museli za prací odcházet mimo bydliště (například do Německého Brodu nebo Německého Šicendorfu) a celkový rozvoj v oblasti průmyslu byl nedostatečný.⁸¹

Okupace a následné rozpoutání druhé světové války znamenalo pro celou oblast opět neblahý vývoj. Ovšem po dlouho očekávaném ukončení války se začal život postupně pomalu vracet do předválečného stavu. Po osvobození v roce 1945 došlo k přejmenování Německého Brodu na Havlíčkův Brod, jako vyjádření pocty významnému spisovateli Karlu Havlíčku Borovskému.⁸²

---

⁷⁹ PLEVA, František. *Vrchovina neznámá: Stručná historie měst, městysů, obcí a významných míst Vrchoviny od Humpolce k Havlíčkovu Brodu*. S. 68.

⁸⁰ SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. S. 38-39.

⁸¹ PRCHAL, Jan. *Polná*. S. 25.

⁸² PLEVA, František. *Vrchovina neznámá: Stručná historie měst, městysů, obcí a významných míst Vrchoviny od Humpolce k Havlíčkovu Brodu*. S. 28.

3. HŘBITOVY A SEPULKRÁLNÍ PAMÁTKY NA CHRUDIMSKU

3.1. Heřmanův Městec

Městský hřbitov v Heřmanově Městci se rozkládá přibližně kilometr jihozápadně od centra města po levé straně hlavní silnice ve směru k rekreačnímu středisku Konopáč. Jedná se o velmi rozlehlý hřbitovní areál obdélníkového půdorysu, který je rozdělen hřbitovní zdi směřující od západu k východu na jižní a severní část. Nalezneme zde velké množství hrobů a hrobek, přičemž ty nejstarší z nich jsou umístěny z velké většiny u hřbitovní zdi a spíše v severní části areálu. Hřbitov byl vybudován v roce 1886, kdy nahradil starý hřbitov nacházející se u kostela Zvěstování Panny Marie.⁸³

Hrobka rodiny Tocháčkovy (Obr. 1)

- Datace: 1888
- Materiál: vápenec
- Signatura: Ant. Sucharda v Nové Pace⁸⁴

Hrobka rodiny Tocháčkovy je situována u západní stěny obvodové kamenné hřbitovní zdi hned po pravé straně vstupní brány v jižní části areálu. Jedná se o monumentální klasicistní hrobku pocházející z roku 1888. Ústřední část hrobky je tvořena výklenkem, který je zakončen mušlovitou konchou a po obou jeho stranách se nachází pilastry se zdobenými hlavicemi. Uvnitř výklenku je na podstavci umístěna socha Ježíše Krista oděného do zřaseného pláště, který ve své levé ruce svírá dlouhý kříž a pravou ruku má vztyčenou na úroveň svých prsou. Na podstavci sochy je uveden autor tohoto díla. Jedná se o českého sochaře Antonína Suchardu z Nové Paky. Dále se na podstavci nachází také úchyt na lucernu. Horní část hrobky je pak zakončena frontonem, který vynáší již dva zmíněné pilastry a jeho špici zdobí vrcholový kříž na podstavci. Pod frontonem se nachází nápis: „HROBKA RODINY TOCHÁČKOVY“. Celá tato ústřední část hrobky je umístěna na mohutném podstavci, na kterém se nalézají tři nápisové desky obsahující jména pochovaných. Čtvrtá deska se nachází mimo hrobku, a to hned vedle, na zdi hřbitovní zdi. Samotný vstup do hrobky je kryt kamenným záklopem s křížem a čtyřmi úchyty. Okolo hrobky se nachází

⁸³ JANATA, Václav. *Heřmanův Městec 1996*. Heřmanův Městec: Leknín, 1996. S. 12.

⁸⁴ Akademický sochař Antonín Sucharda mladší se narodil v roce 1843 ve Staré Pace a zemřel roku 1911 v Praze. Byl synem Antonína Suchardy staršího, který se stejně jako jeho syn věnoval sochařství. Antonín Sucharda ml. byl otcem známého sochaře Stanislava Suchardy, sochaře Vojtěcha Suchardy a malířky Anny Boudové – Suchardové. Je autorem celé řady děl v Čechách. Jako příklad lze uvést sochu Jana Husa v Jičíně. In BENČOVÁ, Yvona. *Osobnosti Novopacka*. Nová Paka: Město Nová Paka, 2011. S. 224-225.

kovové dekorativní oplocení. Hrobka je ovšem částečně poškozena – chybí některá písmena u nápisu v horní části, socha Krista postrádá několik prstů pravé ruky a chybí ozdobná lucerna.

Hrobka rodiny Markovy (Obr. 2)

- Datace: první polovina 20. století
- Materiál: pískovec
- Signatura: Josef Pleskot⁸⁵

V jižní vyvýšené části hřbitova nad středovou hřbitovní zdí se rozkládá hrobka rodiny Markovy, která patří k několika málo hrobkám na městském hřbitově, které zaujmou na první pohled svým vzhledem a velikostí. Hrobka je tvořena mohutným stupňovitým podstavcem, na jehož vrcholu sedí socha ženy, která je mírně natočena k její pravé straně. Jedná se o rozšířený a oblíbený motiv plačky. Žena je oblečena do dlouhých zřasených šatů a její vlnité vlasy jsou svázané do malého drdolu. Svůj pohled upírá na obdélníkovou desku, kterou má opřenou o podstavec a v její horní části ji přidržuje svou pravou rukou. Deska nese nápis: „RODINA MARKOVA“. V levé ruce svírá plačka květinovou girlandu ve tvaru srpku měsíce a přikládá ho ke spodní části desky, kterou drží. V dolní části podstavce je uprostřed upevněna šedivá dekorativní lucerna a po jejích obou stranách se nachází obdélníkové nápisové desky, kde jsou zlatým písmem vyryta jména zesnulých. Hrobka je ve velmi dobrém stavu a bez známků poškození.

Hrobka rodiny Chládkovy (Obr. 3)

- Datace: okolo roku 1910
- Materiál: pískovec
- Signatura: chybí

Poslední poměrně rozlehlá hrobka se nachází v jižní části hřbitova při východní obvodové zdi. Celý monument je komponován ve třech osách. Dominantní část hrobky tvoří středová deska zakončená trojúhelníkovým frontonem, do jehož tympanonu je vyrytý malý kříž. Na římsu umístěnou pod frontonem je vytesán nápis: „RODINA – CHLÁDKOVA“. Ústřední deska je uprostřed zdobena velkým reliéfem anděla, který je oblečený v dlouhých zřasených šatech a svůj pohled upírá k zemi. Ve své pravé ruce drží palmovou ratolest a z druhé ruky pouští na zem několik drobných květů. Pod reliéfem anděla je umístěna vitřina, ve které je uložena urna s ostatky. Po andělově pravé straně je vsazena černá nápisová deska

---

⁸⁵ Josef Pleskot byl kameník a majitel kamenosochařské dílny v Heřmanově Městci.

se jmény pochovaných, která se nejspíše dříve nacházela i na straně druhé, ale nyní zde chybí. Na ústřední desku navazují boční křídla tvořená z pískovcových kvádrů, ve kterých je vsazeno několik dalších černých nápisových desek. Křídla jsou na svém vrcholu zakončena profilovanou římsou. Celkový stav náhrobku je dobrý.

3.2. Hlinsko

Hlinecký městský hřbitov je situován necelý kilometr severozápadně od středu města a rozkládá se po celé délce ulice Hřbitovní. Hřbitov je velmi rozlehlý, obdélníkového půdorysu a je obklopen z většiny cihlovou zdí. Na jižní straně hřbitova se rozkládá barokní kostel Narození Panny Marie pocházející z první poloviny 18. století.⁸⁶

Hlinecké pohřebiště v sobě skrývá velké množství hrobek a náhrobků, kdy největší a nejstarší z nich jsou umístěny u obvodní zdi a ty novější pak naopak ve středu hřbitova. Mezi významné osobnosti, které jsou zde pohřbeny by patřil majitel místních žulových lomů Jiří Matula (1858-1934), český spisovatel a národopisec Karel Adámek (1840-1918), spisovatel a muzejník Karel Václav Adámek (1868-1944)⁸⁷ nebo básník Bohumil Adámek (1848-1915).⁸⁸

Hrobka rodiny Matulovy (Obr. 4)

- Datace: počátek 20. století
- Materiál: žula
- Signatura: Ladislav Skřivánek⁸⁹

Jedná se o hrobku nacházející se v severní části městského hřbitova v Hlinsku. Řadí se k několika dominantním náhrobkům, které se na tomto hřbitově nachází. Hrobka patří rodině Matulově, jejíž člen Jiří Matula patřil mezi zdejší významné osobnosti první poloviny 20. století, protože byl vlastníkem místních žulových lomů, které jsou v provozu dodnes. Samotná hrobka je tvořena třemi mohutnými žulovými sloupy. Mezery mezi prvním a druhým a druhým a třetím sloupem vyplňují dva velké kříže. Ty jsou pozlacené a nad nimi se nachází nápis „MÍR“. Na každém sloupu jsou pak umístěné nápisy se jmény pochovaných a v případě Jiřího Matuly staršího a mladšího i informace o tom, že byli majiteli již výše zmíněných

⁸⁶ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Díl 2., H-Kole*. Praha: Libri, 1997. S. 75.

⁸⁷ KOBETIČ, Pavel. *Osobnosti Chrudimska: 500 osobností chrudimského okresu*. Chrudim: Okresní muzeum Chrudim, 2002. S. 11.

⁸⁸ KOBETIČ, Pavel. *Osobnosti Chrudimska: 500 osobností chrudimského okresu*. S. 9.

⁸⁹ Ladislav Skřivánek (1877-1957) byl představitelem české secese a moderní architektury, urbanista a pedagog. Studoval Vysokou školu technickou a Akademii výtvarných umění ve Vídni. Jeho odborný rozsah byl velmi široký. Věnoval se návrhům veřejných budov, zejména škol, ale také soukromých staveb, navrhoval sgrafitové malby nebo regulační plány měst. In VLČEK, Pavel. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha: Academia, 2004. S. 601-602.

žulových lomů. Na prostředním sloupku je pak na obdélníkové desce umístěn reliéf mužské hlavy zachycené z profilu (nejspíše se jedná o Jiřího Matulu staršího) a pod ním je umístěn následující text: „ZAPADLO SLUNCE ZAPADLO ...“. Ve spodní části prostředního sloupu je místo na urnu. Sloupy jsou v horní části zakryty stupňovanou římsou, na které se nachází nápis: „RODINA – MATULOVA“. Vstup do hrobky je zakryt kamenným záklopem s křížem, na kterém se nachází šest kruhových úchytlů. Celá hrobka je ve výborném stavu a nenese žádné viditelné známky poškození.

Hrobka rodiny Fialovy (Obr. 5)

- Datace: 90. léta 19. století
- Materiál: pískovec
- Signatura: Hatle a Vejs Hořice

Vysoká a zdobená hrobka rodiny Fialovy⁹⁰ se nachází u východní stěny obvodové zdi hlineckého hřbitova. Hrobka je tvořena mohutným vysokým podstavcem, který ve svém středu nese černou obdélníkovou desku, na které je zlatým písmem napsáno: „VŮLÍ PÁNĚ ODCHÁZÍTE V TATO MÍSTA ABYSTE SMÍŘENÍ S ŽIVOTEM, DOŠLI VĚČNÉHO KLIDU!“ Na podstavci je pak posazena ústřední část hrobky. Ta je tvořena opět černou nápisovou deskou, na které jsou zlatým písmem uvedena jména zesnulých. Celá deska je vsazena do rámu, který zdobí drobné listové motivy v horní a dolní části. Po obou stranách nápisové desky jsou umístěny dva hladké sloupy zakončené zdobenými hlavicemi, které slouží jako podpěra pro horní štíty. Mezi štíty se nachází další černá nápisová deska, kde je opět zlatými písmeny napsáno: „HROBKA RODINY FIALOVY“. Stejně jako hlavní nápisová deska, tak i tato je vsazena do rámu zdobeného drobnými listovými motivy. Za štíty se na vlastních podstavcích nachází dva předměty, které svým tvarem připomínají kalich. Hrobka je zakončena vrcholovým křížem umístěným na podstavci, který ve svém středu nese drobný květ. Po obou stranách hrobky jsou dva nízké sloupky zdobené opět listovým motivem, které nejspíše sloužily jako podstavce pod lucerny, které se ovšem nedochovaly. Celý prostor je obehnán kovovým dekorativním oplocením. Hrobka je ve velmi dobrém stavu a nenese žádné výrazné známky poškození.

---

⁹⁰ Jeden, ze členů rodiny Fialovy, který je zde pohřben je například Ing. František Fiala (1864-1946), který byl předním představitelem regionálního veřejného života a také významný místní stavitel. In KOBETIČ, Pavel. *Osobnosti Chrudimska: 500 osobností chrudimského okresu*. S. 47.

Hrobka rodiny Prokopovy (Obr. 6)

- Datace: počátek 20. století
- Materiál: pískovec
- Signatura: chybí

Poměrně rozlehlá hrobka rodiny Prokopovy je situována při západní straně obvodové zdi hřbitova. Centrální část hrobky je tvořena vertikální obdélníkovou deskou, na které je vytesaná smuteční vrba s vysokým úzkým kmenem a košatou korunou. Pod korunou je umístěn velmi špatně čitelný nápis, ale podle písmen, která čitelná jsou, zde nejspíše stálo napsáno: „ROD PROKOPŮV“. Po obou stranách této desky jsou umístěny dvě další menší desky. Ty jsou ve vrchní části jemně zdobeny větvemi vrby, které sem přesahují z desky prostřední a uprostřed na sobě nesou vytesaná jména zesnulých. Nad těmito menšími deskami se nachází úzké sloupky zakončené římsou, v jejímž středu je zapuštěný kříž. Po stranách centrální části hrobky jsou umístěny dva mohutné kvádrové sloupy, které se ve vrchní části mění na sloupy oválné a jsou opět zakončeny římsou, která navazuje na tu zadní. Vedle těchto sloupů se nachází ještě další dvě malé náhrobní desky. Na levé desce jsou vyryta dvě jména pochovaných a pravá deska je beze jmen a v její dolní části se na podstavci nalézá prosklená skříňka na uložení urny. Obě desky jsou opět na vrcholu ukončeny malými sloupky a na nich navazující římsou. Na obou stranách je hrobka zakončena dvěma mohutnými kvádrovými sloupy. Vstup do hrobky je zakryt kamennou deskou, která je ale skryta pod hustým keřovým porostem. Okolo hrobky se nachází nízké dekorativní oplocení. Hrobka není výrazně poškozena, ale není v dobrém stavu – nápisy na deskách jsou špatně čitelné, v levé části chybí druhá skleněná skříňka na uložení urny a prostor okolo hrobky je hustě zarostlý zelenou vegetací a neudržovaný.

3.3. Chrast

Na severovýchodním okraji města se ve svahu rozkládá poměrně rozlehlý chrastecký hřbitov nepravidelného půdorysu. Hřbitovní areál pochází z 18. století a následně byl dvakrát rozšiřován, a to nejprve v 19. a poté znovu ve 20. století, v období první republiky.

Na východní straně se zachovaly zbytky ještě z původního vymezení hřbitova ve formě tarasní zdi a zbytek areálu je pak tvořen zdí novější a kvalitnější. V jihovýchodní části se nachází kostel sv. Martina pocházející z první poloviny 18. století, v jehož zdech je umístěno několik nejstarších náhrobků pocházejících ještě ze starého hřbitova.⁹¹ Je zde

---

⁹¹ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Díl 2., H-Kole*. S. 458.

pohřbena celá řada významných osobností, mezi které patří například děkan a biskupský vikář Josef Münzer (1781-1846), jehož náhrobek je i památkově chráněn, MUDr. Karel Schmoeger (1845-1926), František Reinitz (1796-1873)⁹² nebo královehradecký biskup Mořic Pícha (1869-1956).

Hrobka rodiny Schmoegrovy (Obr. 7)

- Datace: 1887
- Materiál: pískovec
- Signatura: nečitelná

Jedná se o novogotickou hrobku s celou řadou velmi jemných detailů, kde je pochován spolu se svou rodinou lékař a významný regionální veřejný činitel druhé poloviny 19. století Karel Jiří Schmoeger.⁹³ Hrobka se nachází poblíž vstupu do areálu u zdi složené z velkých pískovcových kvádrů, o kterou je opřena i celá řada jiných honosných hrobek. Ústřední část hrobky je tvořena portálem zdobeným listovým motivem a dvěma úzkými sloupky. Uprostřed portálu se nachází kruhový portrétní reliéf starého muže, nejspíše právě Karla Jiřího Schmoegra. Před portálem pak vystupuje další dvojice úzkých sloupků, které jsou na vrcholu uzavřeny vimperkem vyplněným kružbou s rostlinnými motivy. Na úplném vrcholu náhrobku se nachází kříž umístěný na podstavci. Boční křídla jsou pak také bohatě zdobená vlysem, v horních rozích obou křídel jsou umístěny opět kružby a v protilehlých rozích dolní části křídel jsou černým zdobným písmem uvedena jména pohřbených. Celá tato vrchní část se nachází na podstavci, který je již ozdoben pouze obloučkovým vlysem a kde jsou uvedena další jména pochovaných. Vstup do hrobky je opět opatřen kamenným záklopem, na kterém je uveden rok 1887. Okolo hrobky je umístěn dekorativní kovový plot. Hrobka je ve výborném stavu bez viditelných známek poškození.

Hrob Josefa Munzera (Obr. 8)

- Datace: polovina 19. století
- Materiál: pískovec
- Signatura: Jan Kokeš⁹⁴

---

⁹² ŠMÍD, Josef. *Chrast v době samosprávy 1848-1918*. Chrast: Museum města Chrasti, 1937. S. 44-48.

⁹³ KOBETIČ, Pavel. *Osobnosti Chrudimska: 500 osobností chrudimského okresu*. S. 199.

⁹⁴ Jan Kokeš (1812-1867) působil od roku 1850 v Chrudimi jako sochař a malíř obrazů. Svými malbami vyzdobil například právě kostel Nejsvětější Trojice v Chrasti a jako sochař se účastnil rekonstrukce hlavního chrudimského kostela. In KOBETIČ, Pavel. *Osobnosti Chrudimska: 500 osobností chrudimského okresu*. S. 112.

Památkově chráněný náhrobek děkana Josefa Munzera pocházející z poloviny 19. století se nachází několik metrů severně od kostela sv. Martina. Je tvořen hranolovým soklem, na kterém je umístěna obdélníková nápisová deska s textem: „ZDE V PÁNU ODPOČÍVÁ JOSEF MUNZAR, DĚKAN A BISK. VIKÁŘ V CHRASTI, ZEMŘEL 15. ŘÍJNA 1846 V STÁŘÍ 65 ROKŮ“. Na soklu je posazena pískovcová stéla ve tvaru nízkého obelisku, v jejíž horní části se nachází reliéfní portrét samotného děkana. V dolní části stély jsou pak umístěny některé z hlavních křesťanských symbolů. V případě tohoto náhrobku se jedná o otevřenou knihu se znaky alfa a omega na svých stránkách, za ní se pak nachází kotva a nad ní je umístěn kříž a kalich. Celá tato velice kvalitní sochařská práce je ve velmi dobrém stavu a nenese žádné viditelné známky poškození.

3.4. Chroustovice

Tento velmi rozlehlý hřbitovní areál je situován při severním okraji městyse Chroustovice. Pohřebiště je obeháno vysokou cihlovou zdí a hřbitovu dominuje monumentální cihlová vstupní brána s obloukovým portálem a černým nápisem: „ODPOČINUTÍ VĚČNÉ DEJŽ JIM Ó PANE!“, která je zakončena stříškou a ní umístěným křížem.

Vzhledem k velikosti pohřebiště se zde nachází velké množství náhrobků, mezi kterými ale nalezneme jen málo hrobů staršího data, protože hřbitovní areál byl vystavěn až během roku 1894. V tomto roce totiž nahradil z kapacitních důvodů původní pohřebiště rozkládající se u kostela sv. Jakuba stojícího v centru Chroustovic. Ke konci tohoto roku byl hřbitov také vysvěcen a krátce poté se začal využívat.⁹⁵

Zajímavostí na místním hřbitově je to, že jsou zde pohřbeny také tři neznámé oběti z koncentračního tábora v Osvětimi, které zde byly v lednu 1945 vyhozeny z transportního vlaku, ve kterém zemřely. Místním občanům bylo od německých úřadů zakázáno je pohřbit do rakve a měli je pouze zahrabat do jámy vedle márnice. Občané ale neuposlechli, pohřbili oběti tajně a dodnes je místo udržováno, jako připomínka nacistické bestiality.⁹⁶

---

⁹⁵ SCHEJBALOVÁ, Tereza. *Dějiny panství Chroustovice*. Univerzita Karlova, 2018 (diplomová práce). S. 80.

⁹⁶ Centrální evidence válečných hrobů. *Pomník obětem transportu smrti*. Online [cit. 2021-04-07]. Dostupné z URL: < <http://www.evidencevh.army.cz/evidence/detail-hrobu-ci-mista?id=CZE5304-6445&mt=chroustovice&st=0&> >.

Hrob Josefa Macka (Obr. 9)

- Datace: 1920
- Materiál: pískovec
- Signatura: chybí

V severní části hřbitova nedaleko obvodové zdi a zdejší márnice se nachází hrob thurn – taxického lesního správce Josefa Macka. Základ náhrobku tvoří vysoký pravidelný pískovcový obelisk, který ve svém středu nese vytesaný nápis s údaji o zemřelém a nad ním je do náhrobku vsazena čtvercová bronzová tabulka se zdvojeným reliéfem mužské hlavy z profilu. Na levé straně pískovcového náhrobku vyrůstá ze země strom, jehož košaté větve prorůstají kruhovým otvorem nacházejícím se na vrcholu obelisku. V tomto místě se větve ohýbají a některé se pnou po pravé hraně desky náhrobku dolů a jiné přímo po těle náhrobku. Na pravé straně v prostoru před náhrobkem nalezneme malý krychlový podstavec, na jehož vrcholu byla nejspíše umístěna lucerna pro vložení svíčky, která se ovšem nedochovala. Náhrobek nestojí rovně, ale je nakloněn k pravé straně, plocha před ním je neudržovaná, kamenné ohraničení hrobu je polorozpadlé a na náhrobku se začíná vytvářet biologický povlak. Z těchto důvodů je patrné, že stav náhrobku není úplně ideální a potřeboval by větší pozornost.

Hrob Vincence Horáčka (Obr. 10)

- Datace: 1899
- Materiál: pískovec
- Signatura: J. Černý z Hořic

Jihozápadnímu rohu hřbitova dominuje pískovcový hrob Vincence Horáčka, který zemřel v mladém věku, což se můžeme dočíst na hlavní nápisové desce, na které stojí, že se jednalo o žáka teprve čtvrté třídy vyššího gymnázia. Tato deska je vsazena do zdobeného rámu a umístěna na kvádrovém podstavci, který tvoří spodní část náhrobku. Na něj navazuje druhý nízký odstupňovaný podstavec, na kterém stojí socha plačky opírající se svým tělem o náhrobní desku za ní. Žena je oblečena do dlouhých zřasených šatů, má sepjaté ruce, přes hlavu přehozený plášť a sklopený pohled k zemi. Do náhrobní desky, o kterou se socha opírá, je vsazena další černá nápisová deska, ve které je zlatým písmem napsán následující text: „ZA CÍL VĚDU VOLIL SOBĚ, K VYŠŠÍM SVĚTŮM NES SE DUCH, TĚLO TU JEN LEŽÍ V HROBĚ, NADHVĚZDNÝ TAM VZNES SE KRUH, MARNĚ OTEC, MATKA HLEDÁ,

ČEHO SVĚT JIM VÍCE NEDÁ.“ Vrchní část náhrobní desky je pak zdobena volutami a rostlinnými motivy. Na vrcholu je zakončena podstavcem, na kterém se nacházel zdobený vrcholový kříž, který je ovšem ulomený a leží opřený vedle hrobu. Stav hrobu není ideální – jsou zde patrná drobná poškození vlivem klimatických podmínek, písmo na nápisových deskách je špatně čitelné a vrcholový kříž je ulomený.

Hrob rodiny Hanzíkovy (Obr. 11)

- Datace: okolo roku 1905
- Materiál: pískovec
- Signatura: chybí

Náhrobek rodiny Hanzíkovy je zapuštěn do obvodové zdi areálu hřbitova. Jeho ústřední část tvoří dva hladké kulaté sloupy s iónskými hlavicemi stojící na podstavci. Dřík obou sloupů je v horní části zdoben rostlinnými motivy ovíjejícími se okolo každého z nich. Mezi tyto iónské sloupy je vsazena černá nápisová obdélníková deska zakončena v horní a dolní části půlkruhem a na ní jsou napsána čtyři jména zemřelých. Sloupy pak na svém vrcholu vynášejí římsu s nápisem: „RODINA HANZÍKOVA“ a náhrobek je zakončen půlkruhovým rozeklaným frontonem, ve kterém je vsazen volutami zdobený podstavec na vrcholový kříž, který se ovšem nedochoval. Spodní část tympanonu je pak ještě ozdobena několika mírně rozvitými poupaty uspořádanými do půlkruhového tvaru. Jsou zde patrné mírné známky poškození vlivem klimatických podmínek a chybí vrcholový kříž.

3.5. Chrudim

3.5.1. Hřbitov U Kříže

Velký podlouhlý hřbitovní areál nepravidelného půdorysu se rozkládá na mírném svahu při okraji města jihozápadně od hlavního centra Chrudimi podél železniční tratě. Pohřebiště bylo vybudováno okolo dnes neogotického jednolodního kostela Povýšení svatého Kříže, jehož existenci lze bezpečně datovat do poloviny 14. století, ale nejspíše existoval již dříve, a to podle některých zdrojů již v 11. století. Samotný hřbitov byl založen nejspíše současně s kostelem a v následujících letech několikrát upravován a rozšiřován.⁹⁷

Naprostá většina areálu je ohrazena zdí složenou z pískovcových kvádrů. Výjimku tvoří část východní stěny, která je tvořena z tují a prostory urnového háje v severozápadní

---

⁹⁷ CHYTIL, Karel. *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století: Politický okres chrudimský*. Praha: Archaeologická kommisie při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1900. S. 96-97.

části areálu, které jsou lemovány zeleným pletivem. Hlavní vstupní brána ležící několik metrů západně od kostela, složená z pískovcových kvádrů, sestává z trojúhelného odstupňovaného štítu s latinským křížem na vrcholu a doprostřed plochy štítu je vsazen výklenek se sochou Ježíše Krista. Brána je prolomena půlkruhově zakončeným portálem, do kterého je usazena kovová, dekorativně zdobená brána.

Na hřbitově U Kříže je opravdu velké množství náhrobků různého stáří a velikosti. Nejstarší náhrobky se většinou nalézají podél zdi a okolo kostela. Je zde pohřbena hned celá řada významných regionálních osobností, jako jsou například historik a archivář Antonín Rybička (1812-1899), první konstituční starosta města Jan Martini (1805-1850), továrník František Wiesner (1833-1880), advokát Karel Roth (1829-1888) a spoustu dalších.⁹⁸ Nalezneme zde mimo jiné díla od známých českých architektů Josefa Gočára a Františka Schmoranze mladšího. V jihovýchodní části areálu se také nachází vojenský hřbitov z první světové války, na kterém nalezlo místo posledního odpočinku celkem 266 osob.

Hrobka rodiny Wagner – Zelený (Obr. 12)

- Datace: okolo roku 1900
- Materiál: pískovec
- Signatura: Drajer⁹⁹

První popisovaná hrobka na tomto hřbitově se nalézá několik metrů od hlavní vstupní brány při západní stěně ohradní zdi. Patří rodině Wagner – Zelený a jedním z pochovaných je také JUDr. František Wagner (1851-1931), který zastával v letech 1906-1918 funkci starosty města Chrudimi. Pískovcový náhrobek sestává z vysokého podstavce, na kterém jsou po stranách připevněny dvě lanterny a mezi nimi podélný dekorativní truhlík na květinovou výzdobu. Na podstavec nasedají dvě obdélníkové desky, ze kterých v horní části vyrůstá lomený portál s nápisem obsahujícím jméno rodiny. Ve výklenku vzniklém mezi obdélníkovými deskami, na kterých nejspíše dříve byly desky nápisové se jmény pochovaných, je umístěna socha anděla s dlouhými vlasy a zřasenými šaty. Anděl se skloněnou hlavou směřuje svůj smutný pohled k zemi a v rukou svěšených podél těla drží dlouhé listové větve. Náhrobek na bocích doplňují ještě dva sloupy vyrůstající opět z podstavce, které jsou v dolní části zdobené listovými motivy a v horní části nepřesahují výšku portálu. Vstup do hrobky je zakryt dvěma kamennými záklopy zdobenými rytinou kříže

---

⁹⁸ PREININGER, Vladimír. *Chrudim: Průvodce městem a okolím*. Chrudim: St. Pospíšil, 1897. S. 46-47.

⁹⁹ František Drajer (1874-1935) byl sochař a kameník v Chrudimi.

a hrobové místo je obehnáno kovovým dekorativně zdobeným oplocením se vstupní brankou. Náhrobek nenese žádné výrazné známky poškození a jeho celkový stav je až na rozbité sklo u luceren velmi dobrý.

Hrobka rodiny Klimešovy (Obr. 13)

- Datace: okolo roku 1900
- Materiál: žula
- Signatura: chybí

Jen o několik metrů dál se nachází další náhrobek ležící opět u hřbitovní ohradní zdi, který ovšem tentokrát vlastní rodina Klimešova. Náhrobek z černé leštěné žuly je tvořen vysokým několikrát odstupňovaným postamentem, který obsahuje jméno dalšího chrudimského starosty Josefa Klimeše (1828-1900) a následující text: „NÁRODNÍ PRÁCI A HUDEBNÍMU UMĚNÍ POSVĚCEN BYL ŽIVOT TVŮJ! TAK ZÁSLUŽNĚ JSI ŽIL PRO MĚSTO A NÁROD!“ Z nápisu je patrné, že se jednalo o významnou osobnost regionálního kulturního a veřejného života. Josef Klimeš byl mimo jiné poslancem českého a říšského sněmu a co se hudebního umění týče, tak zpíval v mnohých operách, založil chrudimské komorní kvarteto a v Chrudimi stál u vzniku pěveckého sboru Slavoj.¹⁰⁰

Klasicistní náhrobek se dále skládá z desky nasedající na podstavec, která je v horní části zakončena trojúhelníkovým frontonem zdobeným na vrcholu volutami a malým věncem se stuhou v tympanonu. Na žulové desce je umístěn velký reliéf Josefa Klimeše na bronzové kruhové desce, která je po obvodu doplněna lipovou ratolestí, na znamení jeho zásluh pro národ. Autorem plakety je Jan Ullík. Reliéf je dále ve spodní části doplněn znakem města Chrudimi, ze kterého vyrůstá lyra symbolizující Klimešovu lásku k hudbě a jeho počiny v této oblasti. Ústřední část náhrobku doplňují po jeho stranách dvě černé obdélníkové nápisové desky umístěné na hřbitovní zdi s dalšími jmény pochovaných. Vstup do hrobu je opět zakrytý dvěma kamennými záklopy s rytinou kříže a celý prostor ohrazuje dekorativní plot se vstupní brankou. Náhrobek je udržovaný a ve výborném stavu.

Hrobka rodiny Rothovy (Obr. 14)

- Datace: okolo roku 1874
- Materiál: pískovec
- Signatura: J. Kroupa

---

¹⁰⁰ KOBETIČ, Pavel. *Osobnosti Chrudimska: 500 osobností chrudimského okresu*. S. 108.

Pokud půjdeme dál podél západní zdi směrem od hlavní vstupní brány, narazíme na monumentální klasicistní hrobku patřící rodině Rothově. Pískovcová hrobka je tvořena dvojicí vysokých hladkých sloupů na podstavci s hlavicí dekorovanou volutami, které vynášejí římsu s nápisem: „RODINA ROTHOVA“. Na římsu navazuje trojúhelníkový fronton zdobený zubořezem a vrcholovým křížem. V prostoru mezi sloupy se nalézá vysoký půlkruhově zakončený výklenek vytvořený z pískovcových kvádrů a v něm je na hranolovém podstavci umístěno sousoší od českého sochaře Jindřicha Čapka. Sousoší vyobrazuje sedícího Ježíše Krista, který je obklopen dvěma malými dětmi – chlapečkem a holčičkou. Podstavec pod sousoším nese bílou obdélníkovou desku se jmény pochovaných a další dvě desky jsou zapuštěny do hřbitovní zdi po stranách ústřední části náhrobku. Z jedné z nich se dozvídáme, že je zde pohřben také politik a advokát Karel Roth (1829-1888), který byl čestným občanem města Chrudimi a inicioval zde vznik občanské záložny. Prostory hrobky jsou obehnané kovovým plotem s železnými hroty a dva vstupy do hrobky jsou zakryty kamennými deskami s rytinou kříže. Celkový stav náhrobku je velmi dobrý, nejsou zde patrná žádná výrazná poškození – výjimku tvoří jen poměrně špatně čitelné nápisové desky.

Hrobka Františka Wiesnera (Obr. 15)

- Datace: 1880
- Materiál: pískovec
- Signatura: František Schmoranz ml.¹⁰¹

Největší a nejdominantnější hrobka na chrudimském hřbitově U Kříže patřící průmyslníkovi Františkovy Wiesnerovy (1833-1880)¹⁰² je umístěna opět při západní stěně hřbitovní ohradní zdi. Nejhonosnější hrobka celého hřbitova sestává z vysokého kvádrového podstavce tvořeného z pískovcových kvádrů, do jehož východní stěny je vsazena šedá kamenná deska zakrývající vstup do hrobky, která je zdobena dvěma malými kříži a lucernou. Na podstavec nasedá čtveřice sloupů kruhového půdorysu s hlavicemi zdobenými listovým motivem, které nad sebe vynášejí stříšku ve tvaru jehlanu, na jehož vrcholu spočívá socha

---

¹⁰¹ František Schmoranz mladší se narodil v roce 1845 ve Slatiňanech a zemřel v roce 1892 v Praze. Byl nejstarším synem architekta Františka Schmoranze staršího. Působil jako architekt v Egyptě, ve Vídni a samozřejmě také v Čechách. In VLČEK, Pavel. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. S. 587.

¹⁰² František Wiesner byl významným chrudimským průmyslníkem druhé poloviny 19. století zabývajícím se výrobou cukrovarnické technologie. V 70. letech 19. století zakoupil cukrovar v Močovicích u Čáslavi a v Libici u Poděbrad. Mimo to se také aktivně účastnil veřejného života v Chrudimi jako člen městské rady v letech 1873-1878 a finančně podpořil například opravu městského kostela Nanebevzetí Panny Marie nebo stavbu nového gymnázia. In KOBETIČ, Pavel et al. *Chrudim: Vlastivědná encyklopedie*. Praha: MILPO MEDIA, 2005. S. 207.

anděla míru od českého sochaře Antonína Pavla Wagnera. Plochy štítů stříšky jsou zdobeny rytinami s rostlinnými motivy. Na základním mohutném podstavci v prostoru, který kryje stříška, je umístěn mramorový sarkofág, do kterého je zapuštěna bronzová kruhová plaketa opět od Antonína P. Wagnera obsahující rytinu Františka Wiesnera a jeho jméno. V prostoru pod sarkofágem se nalézá nápis: „ZDE JSME Ó PANE ČEKAJÍCE HLASU TVÉHO!“ Po obou stranách hrobky je přidáno dekorativní železné oplocení, za kterým jsou zasazeny Jehličnaté stromky. Hrobka je ve výborném stavu a bez žádného viditelného poškození.

Hrobka rodiny Popperovy (Obr. 16)

- Datace: 1927
- Materiál: žula, mramor
- Signatura: Josef Gočár¹⁰³

Umělecky cenná hrobka rodiny Popperovy je situována v jihozápadní části hřbitovního areálu u západní stěny ohradní zdi. Hrobka je v popředí tvořena dvěma hranolovými sloupy z černé leštěné žuly, které spolu s částí zadní stěny vynášejí střechu vytvořenou z tenkých čtvercových mramorových desek, které lehce prosvítají. Kladí mezi sloupy v popředí nese zlatý nápis: „RODINA POPPEROVA.“ Pod přístřeškem se nalézá vstup do hrobky zakrytý hladkou obdélníkovou deskou opět z černé leštěné žuly. Na zadní stěně v prostoru, který je schovaný pod stříškou, je umístěn mramorový reliéf vytvořený českým sochařem Otakarem Španielem. Je na něm vyobrazena stojící postava Ježíše Krista, u jehož nohou mu klečí dva andělé a dívají se na něho. Celý výjev má představovat Kristovo zmrtvýchvstání. Do zbylé části zadní žulové stěny, která se nenalézá pod přístřeškem, jsou vepsána jména pochovaných. Jedním z nich je i průmyslník Bedřich Leopold Popper (1866-1941).¹⁰⁴ Ve spodní části je stěna zdobena zasklenými výklenky pro umístění svíčky. Prostory

---

¹⁰³ Josef Gočár (1880-1945) byl významným českým architektem především kubistického a funkcionalistického období. Vystudoval architekturu na Uměleckoprůmyslové škole v Praze u architekta Jana Kotěry, který se stal později jeho blízkým spolupracovníkem. V roce 1911 založil Skupinu výtvarných umělců a o rok později spolu s architektem Pavlem Janákem zakládají Pražské umělecké dílny pro výrobu uměleckého nábytku. Od roku 1923 byl profesorem architektury na akademii výtvarného umění v Praze. Většinu svým prací zrealizoval Gočár v Praze (dům U Černé Matky boží, palác Legiobanky) a Hradci Králové (Ulrichovo náměstí). Co se týče jeho funerální tvorby, tak i v tomto případě se nejvíce jeho děl vyskytuje v Praze, zejména na Olšanských hřbitvech. Jedná se například o hrob malíře Josefa Mánesa, hrobka rodiny Pilcovy, hrobka Františka drtiny a Františka Fiedlera. Na posledních dvou spolupracoval opět s Otakarem Španielem, který byl jeho oblíbeným spolupracovníkem. In TOMAN, Prokop. *Nový slovník československých umělců*. Praha: Rudolf Ryšavý, 1936. S. 159., KOTALÍK, Jiří Tomáš. Spolupráce s výtvarnými umělci. In LUKES, Zdeněk (ed.). *Josef Gočár*. Praha: Titanic, 2010. S. 340.

¹⁰⁴ Bedřich Leopold Popper od roku 1893 vlastnil v Chrudimi podnik F. L. Popper na výrobu obuvi, který se stal o několik let později největší obuvnickou továrnou v habsburské monarchii. Také se aktivně podílel na

okolo hrobky jsou ohraničené černým žulovým obrubníkem a vysypány drobnými bílými kamínky. Celkový stav hrobky je velmi dobrý a od roku 1958 je celé toto umělecké dílo památkově chráněno.¹⁰⁵

Hrobka rodiny Horkých (Obr. 17)

- Datace: 1925
- Materiál: pískovec
- Signatura: A. Seifert, Jan Šachl¹⁰⁶

Pískovcová hrobka rodiny Horkých je umístěna v jižní části areálu opět těsně u obvodové zdi. Je tvořena robustním odstupňovaným podstavcem dekorovaným větší lanternou ve svém středu. Na postament po stranách nasedají dvě velké obdélníkové desky s vyrytými jmény pochovaných a dvěma následujícími verši: „V PAMĚTI VĚČNÉ BUDE SRAVEDLIVÝ, POVĚSTI ZLÉ NEBUDE SE BÁTÍ.“ a „ŽÁDNÁ SMRT NEMŮŽE BÝTI ZLÁ, KTERÉ PŘEDCHÁZÍ ŽIVOT DOBRÝ.“ V místě mezi deskami je usazen reliéf Panny Marie, která drží v náruči malého Krista a líbá ho na tvář. Autorem Madony a návrhu celé hrobky je architekt Jan Šachl. Umělecké dílo je v horní části završeno kladím s rytinou kříže, jménem rodiny a dalším následujícím veršem: „PANE ZŮSTAŇ S NÁMI, NEBOŤ SE PŘIPOZDÍVÁ A DEN SE JIŽ NACHÍLIL.“ Vstup do hrobky je uzavřen kamenným záklopem s rytinou kříže a hrobová plocha je ohraničena vyšším kamenným obrubníkem na některých místech prolomeným železným plotem a v přední části brankou. Stav náhrobku je velmi dobrý.

Hrob rodiny Rybičkovy (Obr. 18)

- Datace: okolo roku 1900
- Materiál: pískovec
- Signatura: Seifert

Poslední popisovaný náhrobek na hřbitově při kostele sv. Kříže je situován přibližně ve středové části areálu, nedaleko západní ohradní zdi. Jedná se o poměrně jednoduchý

---

společenském a kulturním životě v Chrudimi. In KOBETIČ, Pavel. *Osobnosti Chrudimska: 500 osobností chrudimského okresu*. S. 176.

¹⁰⁵ Stránky Národního památkového ústavu. *Hrobka rodiny Popperovy*. Online [cit. 2021-11-11]. Dostupné z URL: <<https://www.pamatkovykatalog.cz/hrobka-rodiny-popperovy-12322767>>.

¹⁰⁶ Jan Šachl (1880-1935) byl architekt, profesor na pražské Státní ústřední škole bytového průmyslu a žák Jana Kotěry. Působil především ve Vídni, Valašském Meziříčí a Chrudimi. In TOMAN, Prokop. *Nový slovník československých umělců*. S. 635.

náhrobek tvořený nízkým hranolovým podstavcem, na kterém je umístěna dvojice pískovcových piliřů v horní části zakrytá trojúhelníkovým kladím s rytinou kříže. V prostoru mezi sloupy je zapuštěna obdélníková nápisová deska z černé leštěné žuly s nápisem: „ROD RYBIČKŮV“ a vytesanými jmény pohřbených. Jako první je napsáno jméno Antonína Františka Rybičky (1812-1899), což byl významný chrudimský historik, heraldik, genealog a literární historik.¹⁰⁷ Hrobové místo je zakryto deskami z černé leštěné žuly, které jsou vsazené do pískovcového rámu. Samotný hrob i jeho okolí jsou udržované a na náhrobku nejsou patrná žádná výraznější poškození. Od roku 1958 spadá hrob pod ochranu památkové péče.¹⁰⁸

3.5.2. Hřbitov U sv. Václava

Hřbitov U svatého Václava se nalézá východně od centra Chrudimi v ulici Novoměstská hned vedle zdejšího židovského pohřebiště. Areál kosočtvercového půdorysu byl založen a vysvěcen v říjnu roku 1881, kdy nahradil pohřebiště rozkládající se okolo kostela sv. Michaela, na kterém se pohřbívalo od roku 1521. Prvním pohřbeným byl ještě téhož měsíce hrobník zrušeného hřbitova u sv. Michaela František Chlumecký a došlo také k přemístění části hrobů z bývalého svatomichalského pohřebiště. Měla zde být postavena také kaple sv. Václava podle návrhu Františka Schmoranze staršího, jejíž stavba ovšem nebyla nakonec nikdy uskutečněna. Další Schmoranzův návrh, který naopak zrealizován byl, je hlavní vstupní hřbitovní brána od škvovádského kameníka Rudolfa Zábranského. Vlastní vstup brány složené z pískovcových kvádrů je polokruhově zakončen a rámuje ho dvojice pilastrů, ne jejichž vrcholu jsou umístěné vázy. Brána je završena trojúhelníkovým štítem s vrcholovým křížem. Po obou stranách hlavní vstupní brány jsou ještě dvě malé branky vsazené opět do půlkruhově ukončeného portálu. Brána prolamuje v severní středové části ohradní zeď, která je tvořena ze stejného materiálu, stejným autorem a vznikla již v roce 1880.¹⁰⁹ Ve středu pohřebiště stojí mohutný pískovcový kříž vzniklý opět na návrh Fr. Schmoranze.

Na novoměstském hřbitově se nachází celá řada umělecky hodnotných náhrobků, kterými je například hrob rodiny Rozvodovy nebo náhrobek Josefa Benoniho (1823-1905), který vytvořil český sochař Ladislav Šaloun. Pohřbena je zde také celá řada významných regionálních osobností a v prostorách hřbitova nalezneme několik válečných hrobů, jako jsou

---

¹⁰⁷ KOBETIČ, Pavel. *Osobnosti Chrudimska: 500 osobností chrudimského okresu*. S. 193.

¹⁰⁸ Stránky Národního památkového ústavu. *Hrob Antonína Františka Rybičky*. Online [cit. 2021-11-11]. Dostupné z URL: <<https://pamatkovykatalog.cz/hrob-antonina-frantiska-rybicky-12322786>>.

¹⁰⁹ Soukromý archiv autorky (dále SAA) Ledec nad Sázavou. Fotografie informační tabule na hřbitově sv. Václava z 10. 11. 2021.

například pomníky obětí prusko-rakouské války 1866, hroby obětí první světové války nebo hrob vojáků Rudé armády.

Hrob rodiny Rozvodovy (Obr. 19)

- Datace: počátek 20. století
- Materiál: pískovec, mramor
- Signatura: František Úprka,¹¹⁰A. Staude Pardubice¹¹¹

První popisovaný náhrobek na druhém chrudimském hřbitově zasvěcenému sv. Václavovi se nalézá při severní ohradní zdi a vlastní ho rodina Rozvodova. V prostoru ohraničeném dekorativním železným plotem s hroty a brankou se nacházejí dva náhrobky. První z nich je tvořen odstupňovaným pískovcovým podstavcem, na který nasedá mramorové tělo náhrobku obdélníkového tvaru s velmi špatně čitelnými nápisy. Náhrobek je zakončen vrcholovým křížem. Druhý náhrobek v podobě půlkruhově zakončené pískovcové desky obsahuje reliéf jeptišky vytvořený předním moravským sochařem Františkem Úprkou. Jeptiška oděná do rozevlátého řeholnického šatu s plachetkou drží v rukou růženec a sestupuje po schodech dolů. Po stranách schodiště jsou dvě mísy držené lidskými dlaněmi a v nich hoří věčný oheň. V prostoru pod schodištěm je uvedeno jméno zesnulé Barbory Rozvodové a následující text: „NĚ V SMRTI STÍN V JAS VĚČNÝ VCHÁZÍ TEN, KDO V ŽITÍ SVÉM SVĚTLO LÁSKY SIL.“ Náhrobek je udržovaný a v dobrém stavu. Od roku 1958 je také památkově chráněn.¹¹²

Hrob Ivana Reinera (Obr. 20)

- Datace: 1918
- Materiál: pískovec
- Signatura: Kalous

---

¹¹⁰ František Úprka (1868-1929) byl moravský sochař. Studoval řezbářskou školu ve Valašském Meziříčí a od roku 1889 pracoval v pražských kamenických dílnách u Jindřicha Čapka, Antonína Pavla Wagnera a Bohuslava Schnircha. Ve svých sochařských dílech zobrazoval především život a zvyky svého rodného kraje, kterým bylo Moravské Slovácko. Příležitostně tesal právě náhrobky, pomníky, sochy svatých nebo vytvářel portréty. In TOMAN, Prokop. *Nový slovník československých umělců*. S. 709.

¹¹¹ Antonín Staude (1824-1893) byl sochařem, řezbářem a kameníkem. V Pardubicích vlastnil od 50. let 19. století sochařsko-kamenickou dílnu, takže mnoho jeho prací se nalézá především ve městě a jeho okolí. Je autorem například dvou pamětních desek věnovaných bratrancům Veverkovým umístěných v Přelouči a Dřítči. In KOTYK, Jiří. Antonín Staude. In *Zprávy KPP* 30, 1995, č. 1-2, s. 26-28.

¹¹² Stránky Národního památkového ústavu. *Hrob rodiny Rozvodovy*. Online [cit. 2021-11-11]. Dostupné z URL: <<https://www.pamatkovykatalog.cz/hrob-rodiny-rozvodovy-12330897>>.

Další popisovaný náhrobek je umístěn v jižní části areálu a vznikl jako památka na Ivana Reinera, který padl v červnu roku 1918 v boji během první světové války. Náhrobek je složen z na výšku postaveného kvádrového postamentu obsahujícího jméno zemřelého a následující text: „NENÍ VÍCE LÁSKY, JAKO MÁ TEN, KDO ŽIVOT POLOŽÍ ZA SVOU VLAST.“ Na podstavec navazuje socha stojícího mladého vojáka v životní velikosti oblečeného do vojenské uniformy, který se opírá o kamenitý útvar nalézající se za ním. Náhrobek je ve velmi dobrém stavu, akorát text vyrytý do podstavce je již hůře čitelný a prostory okolo náhrobku by mohly být více udržované.

Hrob Josefa Benoniho (Obr. 21)

- Datace: 1906
- Materiál: pískovec
- Signatura: Ladislav Šaloun¹¹³

Náhrobek Josefa Benoniho (1823-1905),¹¹⁴významné osobnosti revolučního roku 1848 a období národního obrození, je situován v severozápadní části hřbitovního areálu. Sestává z na výšku postaveného kvádrového postamentu, do kterého je vyryt následující text: „ČESKÉMU SPISOVATELI, ŽURNALISTOVI A VLASTENCI = OSMAČTYŘICÁTNIKU CHRUDIMŠTÍ OBČANÉ A PŘÁTELÉ.“ Na postament nasedá trapezoidní obelisk na pravé straně překrytý reliéfem popínavého bodláčí. Ve spodní části obelisku je připevněna nápisová deska z černé leštěné žuly, která nese Benoniho jméno spolu s rokem narození a úmrtí. V horní části obelisku je vyrytý rok 1848 a tři slova: „VLAST, VOLNOST, SVOBODA.“ Koruna obelisku má tvar skaliska, na kterém sedí orel s velkými drápy, rozepjatými křídly a ve svém zobáku drží spisovatelský brk zlaté barvy, symbolizující jeho redaktorskou a spisovatelskou činnost. Vstup do hrobu je zakryt deskou z šedé leštěné

---

¹¹³ Ladislav Šaloun se narodil v roce 1870 v Praze a byl to sochař a malíř období české secese. Umělecké vzdělání získal na kreslířské škole profesora Reniera a následně v pražském atelieru Tomáše Seidana a Bohuslava Schnircha. Jeho práce jsou stylově a tematicky velmi rozmanité. Věnoval se plastické výzdobě budov (Museum hlavního města Prahy), tvorbě soch a pomníků (Husův pomník na Staroměstském náměstí v Praze, Resslerův pomník v Chrudimi), portrétů (básníka Jaroslava Vrchlického) a dalším. In TOMAN, Prokop. *Nový slovník československých umělců*. S. 655-656.

¹¹⁴ Josef Benoni byl redaktor, spisovatel a politik. Psal epigramy a satiry, které vydával v různých dobových časopisech a v roce 1871 začal v Chrudimi vydávat časopis Posel z východních Čech. V roce 1848 se účastnil boje na barikádách, kvůli čemuž byl následně vězněn. In KOBETIČ, Pavel. *Osobnosti Chrudimska: 500 osobností chrudimského okresu*. S. 20.

žuly, která je ohraničena kamenným obrubníkem. Celkový stav náhrobku je velmi dobrý a nejsou zde patrné žádné známky poškození. Náhrobek spadá pod ochranu památkové péče.¹¹⁵

3.6. Jenišovice

Pohřebiště obklopené cihlovou hřbitovní zdí pravidelného obdélníkového půdorysu se nalézá v severní části vesnice poblíž zdejšího obecního úřadu. Hřbitovní areál je velmi rozlehlý s poměrně velkým počtem hrobů. Středovou hřbitovní cestu lemují do poloviny po obou stranách vysoké lípy a na ně pak ve druhé půlce navazují tůje. Náhrobky staršího data se nacházejí převážně u hřbitovní obvodové zdi nebo při centrální cestě. Tento hřbitov nahradil ten původní, který se nacházel okolo kostela Nejsvětější Trojice, kde po něm dnes zbyla pouze obvodová zeď.

Hrob Anny Vinklerové (Obr. 22)

- Datace: 1889
- Materiál: pískovec
- Signatura: Jansa z Litomyšli¹¹⁶

Pískovcový náhrobek Anny Vinklerové je situován při jižním ohrazení hřbitovního areálu. Je tvořen vysokým kvádrovým podstavcem, do jehož středu je vsazena bílá nápisová deska se jménem a věkem zesnulé a krátkým veršem, který zní: „SLZE DOBŘE ZASLOUŽENÉ NA VÁŠ POSVÁTNÝ HROB KAPOU, LEČ HLAS VÍRY DRAHOCENNÉ, Z DÁLKY VOLÁ NASHLEDANOU“. Po obou stranách podstavce jsou dvě pochodně obrácené směrem k zemi symbolizující smrt. Hlavice podstavce má tvar trojúhelníkového tympanonu doplněného o akroterii, v jehož štítě je hlava anděla s křídly. Na tympanon navazuje podstavec, na kterém je umístěn velký kříž. Ten má přes levé rameno horizontálního břevna zavěšenou krátkou drapérii a okolo břevna vertikálního se směrem dolů ovíjí stonek růže s rozvitými květy. Celý hrob je udržovaný a náhrobek je v dobrém stavu, jsou zde patrné jen drobné známky poškození vlivem klimatických změn.

---

¹¹⁵ Stránky Národního památkového ústavu. *Hrob Josefa Benoniho*. Online [cit. 2021-11-12]. Dostupné z URL: <<https://pamatkovykatalog.cz/hrob-josefa-benoniho-1233095>>.

¹¹⁶ Jiří Jansa (1866-1898) byl sochař a kameník, který se vyučil u Františka Metyše v Litomyšli a následně absolvoval odbornou sochařsko-kamenickou školu v Hořicích. Mezi jeho díla patří například pomník spisovatele Aloise Vojtěcha Šmilovského na hřbitově v Litomyšli. In *Osobnosti regionů. Jiří Jansa*. Online [cit. 2021-12-16]. Dostupné z URL: <<https://www.osobnostiregionu.cz/component/osobnosti/2007?Itemid=266>>.

Hrob rodiny Stržilovy (Obr. 23)

- Datace: 1879
- Materiál: pískovec
- Signatura: chybí

V blízkosti hlavní středové cesty hřbitova v Jenišovicích a několik metrů severně od předchozího náhrobku se nachází hrob rodiny Stržilovy neogotického tvarosloví. Jeho základ tvoří na výšku postavený obdélníkový podstavec, který je členěn ve svých čtyřech rozích sloupy přerůstajícími až nad podstavec, kde jsou jednou odstupňované a na vrcholu ukončené dekorativními fiálami. Na třech ze čtyřech stran podstavce se nachází vždy jedna nápisová deska bílé barvy. Na desce umístěné na východní straně stojí nápis: „RODINA STRŽILOVA“, na desce zapuštěné na severní straně podstavce znovu stojí tento nápis, ale pod ním je navíc uvedeno jméno zde pochovaného rolníka Josefa Stržila ze Štěnce. Třetí deska, vsazená do západní strany obdélníkového podstavce, na sobě nese další jméno pochované Anny Stržilové a pod ním několika řádkový verš, který je ovšem již velmi špatně čitelný. Prostory mezi sloupy v části, kde vystupují nad podstavec, vyplňuje na každé straně dekorovaný lomený portál zdobený kružbou ve svém středu a zakončený vimperkem, který je lemován kraby. Z prostoru mezi postranními fiálami vystupuje věžička, která je zakončena opět fiálou s kytkou na svém vrcholu. Náhrobek je mírně poškozený, protože chybí vrcholy postranních fiál, nápisy vyryté na nápisových deskách jsou špatně čitelné a objevují se zde drobné praskliny, a to především v oblasti podstavce.

3.7. Kočí

Jedná se o malý hřbitovní areál nepravidelného půdorysu, který se nachází při výjezdu z obce směrem na jih. Celý hřbitovní prostor je obehnan plotem složeným z cihlových okrasných plotových tvárníc, které svým spojením vytváří kruhové ornamenty. Součástí hřbitova je také vsypová loučka¹¹⁷, která se rozkládá v severní části areálu. Hřbitov vznikl až ke konci 19. století, kdy nahradil malý hřbitovní areál nacházející se okolo kostela sv. Bartoloměje, který se přestal používat z hygienických důvodů.¹¹⁸ Vzhledem k velikosti a stáří hřbitova v Kočí zde nalezneme poměrně málo náhrobků. Většina z nich je novějšího data a

---

¹¹⁷ Jedná se o pietní místo s udržovaným trávníkem, ve kterém jsou anonymní a přesně vytyčené jamky, do kterých je vsypán popel zesnulého.

¹¹⁸ Oficiální stránky obce Kočí. *Kostel svatého Bartoloměje*. Online [cit. 2021-11-15]. Dostupné z URL: <<https://www.obec-koci.cz/kostel/>>.

nachází se opět spíše ve středu pohřebiště. Starší náhrobky, pocházející z období okolo přelomu 19. a 20. století, jsou situovány při obvodové zdi a není jich mnoho.

Hrobka rodiny Zitovy a Krátkých (Obr. 24)

- Datace: okolo roku 1916
- Materiál: pískovec
- Signatura: J. Růžička v Chrudimi

Rozlehlá secesní pískovcová hrobka je situována u západní zdi hřbitovního areálu. Celému objektu dominuje propracovaný centrální náhrobek. Ten je složen ze stupňovitého podstavce, na kterém se nachází jednak čtyřboký hranolový náhrobek členěný přibližně v jedné třetině profilovanou římsou. Ve spodní části je umístěna černá keramická nápisová deska čtvercového tvaru, kde je vyrytý nápis: „ROD ZITŮV A KRÁTKÝCH“. V prostoru nad římsou je vyobrazena lodní kotva symbolizující naději, na které leží zavřená kniha se znakem kříže a nad knihou je vyobrazeno malé jablko, jako symbol věčného života. Vrchol náhrobku uzavírá stupňovitý podstavec, na kterém je umístěn vrcholový kříž zdobený jednoduchou drapérií. Z pravé strany je o náhrobek opřena socha klečící ženy – plačky. Je zahalena do dlouhých zřasených šatů a její dlouhé vlnité vlasy jsou z větší části překryty plachetkou. Žena má sklopenou hlavu, zavřené oči a sepnuté ruce opřené o náhrobek. Druhou část objektu tvoří podlouhlá, profilovaná římsou zakončená zeď rozprostírající se jak za ústředním náhrobkem, tak po jeho obou stranách. V ní jsou vsazeny na každé straně dvě keramické nápisové desky se jmény pochovaných. Desky jsou po svých stranách a v horní části ozdobně orámovány a jsou od sebe odděleny silnými kvádrovými sloupky. Prostor před náhrobkem tvoří čtyři obdélníkové kamenné poklopy zdobené reliéfem kříže a okolo nich se nachází dekorativní železné oplocení. Hrobka není v dobrém stavu – poškozená zeď s nápisovými deskami (na levé straně zcela rozpadlá, na pravé straně jen částečně), jména na deskách jsou špatně čitelná a poklopy jsou z velké části porostlé lišejníkem.

Hrobka rodiny Šulcovy (Obr. 25)

- Datace: 1899
- Materiál: pískovec
- Signatura: J. Růžička

Tato dominantní hrobka se nachází u jižní stěny obvodové hřbitovní zdi a je tvořena vysokým podstavcem, do jehož středu je zapuštěna černá keramická nápisová deska, která

kromě jmen zesnulých nese ve své horní části nápis: „RODINA ŠULCOVA“ a v dolní části je drobným písmem napsáno: „MY, CO JSME ZŮSTALI, ODEJDEM TAKÉ“. Náhrobek, který na podstavec navazuje, sestává ze čtyř korintských sloupů s hlavicemi zdobenými akanty, menších zdobených bočních křídel a na vrcholu je zakončen půlkruhovým frontonem, na který nasedá vrcholový kříž. V desce nacházející se mezi zadními sloupy se nalézá půlkruhově zakončený výklenek, ve kterém je na podstavci umístěna barevná soška Panny Marie se sepjatýma rukama a pohledem upřeným k nebi. Vstup do hrobky je zakryt dvěma žulovými záklopy, které jsou nejspíše již novějšího data. Celkový stav hrobky je velmi dobrý.

Hrobka rodiny Bartoníčkovy (Obr. 26)

- Datace: okolo roku 1900
- Materiál: pískovec
- Signatura: J. Růžička sochař v Chrudimi

Ve východní části areálu při hřbitovní zdi je umístěna poměrně rozlehlá hrobka rodiny Bartoníčkovy. Tato pískovcová hrobka, postavená v neoklasicistním stylu, zaujme příchozího na první pohled svou velikostí a zdobností. Její základ tvoří vysoký a mohutný podstavec, na kterém jsou umístěny tři černé nápisové desky – čtvercové po stranách a uprostřed na výšku postavená obdélníková deska, na které je v horní části nápis: „RODINA BARTONÍČKOVA Z KOČÍ“. Na střední část podstavce nasedá dvojice kanelovaných korintských sloupů s hlavicemi zdobenými akanty, které nesou kladí, v jehož středu je vyobrazen reliéf dvou překřížených palmových ratolestí. Náhrobek je v horní části završen ořímsovaným trojúhelníkovým štítem a horní okraje tympanonu jsou zdobeny vlysem. Kraje štítu jsou zdobeny akroteriem a na vrchol štítu nasedá podstavec nesoucí vrcholový kříž, přes jehož horizontální břevno je na pravé straně přehozena část drapérie a na straně druhé z břevna visí větvíčka popínavého břechťanu. V prostoru mezi dvojicí korintských sloupů se nachází výklenek zakončený půlkruhovým obloukem, ve kterém na podstavci stojí pískovcová socha Panny Marie. Ta má sepjaté ruce v oblasti břicha, je zahalena do dlouhého mírně zřaseného šatu a svůj pohled směřuje k zemi. Na tuto centrální část náhrobku navazují po stranách boční křídla uzavřená jednoduchými pilastry a v horní části zakončená profilovanou římsou, na které se nachází dekorativní voluta. Uprostřed bočních křídel jsou do rámu vsazeny dvě bílé čtvercové nápisové desky, jejichž text je velmi špatně čitelný. Vchod do hrobu je zakryt kamenným záklopem a okolo celé hrobky se nachází zdobený železný plot. Hrobka je ve velmi dobrém stavu, pouze nápisové desky na bočních křídlech jsou téměř nečitelné.

3.8. Luže

O založení zdejšího nového křesťanského hřbitova se stejně jako o řadu dalších jiných věcí v tomto městě zasloužil významný lékař a spisovatel František Hamza, který je s Luží neodmyslitelně spjat. K založení došlo v roce 1903, kdy bylo tímto hřbitovem nahrazeno pohřebiště z roku 1833, které se nacházelo pod Chlumkem.¹¹⁹

Nynější hřbitov se nalézá na východním okraji města, po levé straně ulice Žižkova ve směru při výjezdu z Luže. Je obdélníkového půdorysu, obklopený červenou cihlovou zdí krytou stříškou. Hlavní vstupní brána je velmi podobná té v Chroustovicích, akorát tato je o něco menší a liší se nápisem nad portálem, kde stojí pouze dvě slova znějící: „POKOJ VÁM“.

Lužický hřbitov je velmi prostorný s velkým množstvím hrobek a náhrobků, přičemž ty starší z nich jsou situovány spíše u obvodní zdi. Raritou na místním hřbitově je rozlehlý dětský koutek, kde se nachází celkem 168 dětských hrobů. Hrobku pro svou rodinu si zde nechal vystavět také již zmíněný místní lékař František Hamza (1868-1930).

Hrobka rodiny MUDr. Františka Hamzy (Obr. 27)

- Datace: okolo roku 1905
- Materiál: pískovec
- Signatura: J. Reil Choceň¹²⁰

První hrobka, která zde bude popsána patří rodině již zmíněného lékaře Františka Hamzy (1868-1930), který v Luži působil od roku 1897 po dobu dvaceti let a zasloužil se o rozkvět tohoto města. Mezi jeho významné počiny patří především založení skrofulózní léčebny pro děti nebo vybudování sirotčince.¹²¹ Jak se ale můžeme dočíst na tabulce umístěné před hrobkou, tak František Hamza zde nakonec pohřben není a hrobka slouží tedy pouze jako památník na svého zakladatele. Leží v ní ovšem jeho syn Božej, který zemřel ve dvou letech na záškrť a sám František Hamza je pochován v urnovém háji v Praze-Motole.

Co se týče samotné hrobky, tak ta je situována u východní hřbitovní zdi. Ústřední část poměrně rozlehlé pískovcové funerální památky je tvořena velkým obdélníkovým výklenkem, který je po obou stranách zdoben mohutnými sloupy, přičemž v levém sloupu je vyryté jméno

¹¹⁹ FABINI, Pavel. *Luže v dějinách: Díl 2*. Luže: Město Luže, 2016. S. 87.

¹²⁰ Josef Reil se narodil roku 1866 v Doubravících. V roce 1893 se přestěhoval do Choceň, kde si zřídil kamenosochařskou dílnu. Nejprve se věnoval řezbářství, později zpracování kamene (zejména bílého mramoru). Jeho díla najdeme na mnoha hřbitovech, a to především v České Třebové, Ústí nad Labem a Vysokém Mýtě. Mezi nejznámější díla tohoto autora patří pomník K. H. Borovského v Choceň nebo gotická hrobka císařského rady Josefa Kubíčka. In Město Choceň. *Josef Reil*. Online [cit. 2021-12-16]. Dostupné z URL: <<https://www.chocen.cz/josef-reil/d-311301>>.

¹²¹ LINHARTOVÁ, Věra. *Skutkem a pravdou milovat lidi: Prof. MUDr. František Hamza (1868-1930)*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2008. S. 40-55.

již zmíněného Hamzova syna Božeje. V horní části je náhrobek uzavřen profilovanou římsou, která v sobě nese nápis: „RODINA MUDR. FRANTIŠKA HAMZY“. Výjev nalézající se ve výklenku zobrazuje celkem tři postavy. První z nich se nachází v pravé části a představuje nejspíše malé zemřelé dítě ležící na lůžku, přes které je přehozený zřasený kus látky, který z lůžka přesahuje až do horní části výklenku, kde je přichycen ke stěně palmovou ratolestí. V prostoru pod lůžkem je umístěn poměrně špatně čitelný nápis: „NEUMŘELA JENOM SPÍ“. U nohou mrtvého sedí druhá postava, kterou je dlouhovlasý muž zahalený do dlouhého zřaseného pláště. Muž svůj pohled upírá na ležící dítě a drží ho za ruku. Za sedícím mužem je pak položena kytice růží. Celý tento výjev je doplněn ještě třetí postavou, která stojí v levém rohu výklenku. I v tomto případě se jedná o muže tentokrát s krátkými vlasy a bradkou, který je oděn také do dlouhých zřasených šatů. Svým pohledem sleduje sedícího muže s dítětem a pravou ruku si tiskne k hrudi. Vnitřní prostor hrobky je zakryt mohutným kamenným záklopem. Hrobka je udržovaná a ve výborném stavu bez žádných viditelných známek poškození.

Hrob Jana Vlacha (Obr. 28)

- Datace: okolo roku 1907
- Materiál: pískovec
- Signatura: Hatle a Vejs Hořice

Pískovcový a umělecky hodnotný náhrobek Jana Vlacha je situován u cesty ve středové části lužického hřbitova. Je tvořen podstavcem připomínající několik kamenů navršených na sobě a z něj vystupuje hladký pískovcový kvádr s nápisem zemřelého a několika informacemi, ze kterých se dozvídáme, že se jednalo o lužického faráře, čestného konzistorního radu, biskupského vikáře a osobního děkana. Pod těmito informacemi je ještě připojen krátký verš: „SVATÉ A SPASITELNÉ JEST MYŠLENÍ ZA MRTVÉ SE MODLITI“. Na kvádr nasedá v horní části kříž, který je na svém vrcholu zakončen sklopenou hlavou Ježíše Krista se svatozáří. Kříž je po své pravé straně zdoben plody vinné révy a na straně druhé obilnými klasy. Ve spodní části svislého břevna je umístěna kniha, na které stojí pohár. Vstup do hrobu je zakryt kamenným záklopem zdobeným křížem. Náhrobek je ve velmi dobrém stavu a nenesé žádné viditelné známky poškození.

Dětský hřbitov s ústřední sochou (Obr. 29)

- Datace: 1903
- Materiál: pískovec
- Signatura: Josef Reil

V západní části hřbitova se nachází tzv. dětský koutek, kde byly pohřbívány děti, které zemřely na tuberkulózu v době své léčby v tehdejší Sanatoriu doktora Hamzy. Do konce druhé světové války bylo v tomto dětském koutku pohřbeno celkem 168 dětí různého věku, kdy se jednalo buď o děti, kterým se nemělo, kdo postarat o pohřeb nebo si rodiče přímo přáli, aby zde jejich děti byly pohřbeny a byly tak navždy spjaty s místem, kde zemřely. Kromě těchto 168 dětí je zde pohřben i duchovní, který v Luži působil a dva bývalí ředitelé Hamzova ústavu.¹²²

Ústřední postavení dětského hřbitova zaujímá socha v nadživotní velikosti, okolo které jsou pak všechny tyto náhrobky rozmístěny. Socha je tvořena vysokou mužskou postavou s dlouhými vlasy a vousy, která je zahalena do dlouhého, v pase přepásaného, šatu a představuje Ježíše Krista. Ten ukazuje ukazovákem své pravé ruky na svou hrud' a levou rukou k sobě vine malého chlapce, který stojí vedle něj a objímá ho okolo pasu. Na vysokém podstavci v podobě skaliska, na kterém se celý tento výjev nachází, je pak vyrytý následující nápis vycházející z Matoušova evangelia: „TAKŽ NENÍ VŮLE OTCE VAŠEHO, KTERÝŽ JEST V NEBESÍCH, ABY ZHYNUL JEDEN Z MALIČKÝCH TĚCHTO.“

Řada z dětských náhrobků není dnes již téměř vidět a jsou zarostlé travou. Proto je celý prostor vymezen nízkými keři, aby nedocházelo k tomu, že po nich budou návštěvníci hřbitova chodit. Náhrobků, které se dochovaly, je tedy pomálu a většina z nich je navíc poškozená.

3.9. Morašice

Vesnický hřbitov v Morašicích se nachází přibližně sto metrů východně od středu obce na mírném kopci. Jedná se o hřbitovní areál nepravidelného půdorysu, který je obklopen zdí vytvořenou z lomového kamene završenou stříškou z pískovcových desek. Pohřebiště bylo založeno ve druhé polovině 19. století a dominuje mu památkově chráněný kostel sv. Víta

---

¹²² Florence. *Hamzova léčebna se stará o opuštěný hřbitov dětských pacientů*. Online [cit. 2021-04-09]. Dostupné z URL: <<https://www.florence.cz/zpravodajstvi/aktuality/hamzova-lecebna-se-stara-o-opusteny-hrbityov-detskych-pacientu/>>.

původně ze 14. století¹²³, který je situován v západní části areálu v blízkosti hlavní vstupní brány. Celý areál je poměrně rozlehlý a nalézá se v něm velké množství náhrobků, kdy naprostá většina z nich je situována ve východní polovině hřbitova, protože tu západní vyplňuje z velké části již zmíněný kostel.

Hrob rodiny Roztočilovy (Obr. 30)

- Datace: počátek 20. století
- Materiál: pískovec
- Signatura: chybí

Velmi honosný neoklasicistní náhrobek rodiny Roztočilovy je situován hned po levé straně hlavní vstupní brány při vstupu na zdejší hřbitov. Sestává z kvádrového podstavce, na kterém se po stranách nachází pilastry zdobené akantovými rozvilinami. V prostoru mezi pilastry vystupuje obdélníková pískovcová deska zdobená v horní části květy různých rostlin. Na podstavec v jeho středu nasedá ústřední část náhrobku nesoucí obdélníkovou, na výšku postavenou, nápisovou desku. Ta je vsazena do mírného výklenku zdobeného ve vrchní části mušlovitou konchou. Po obou stranách nápisové desky jsou dva vysoké a úzké pilastry zdobené ve střední části opět malými akantovými rozvilinami. Pilastry vynášejí kladí, na které nasedá trojúhelníkový fronton. Kladí na sobě nese nápis: „RODINA ROZTOČILOVA“, po stranách je zdobeno triglyfy a v horní části vlysem. Fronton doplňují po obou stranách akroterie a na jeho vrcholu je umístěna váza na vlastním podstavci. Uprostřed tympanonu se nalézá věnec, na kterém leží malý kříž a palmová ratolest. Vstup do hrobu je zakryt žulovým záklopem a náhrobek je ve výborném stavu.

Hrob Karla Hanische (Obr. 31)

- Datace: okolo roku 1890
- Materiál: pískovec
- Signatura: chybí

Tento bohatě zdobený pískovcový náhrobek menší velikosti se nalézá u východní obvodní zdi u bočního vchodu na hřbitov. Základ náhrobku tvoří podstavec ztvárněný do podoby členité skály a z něj vyrůstá kříž, jehož svislé i horizontální břevno je vytvarované do podoby úzkého kusu kmene stromu se stopami po osekáných větvích. Doprostřed podstavce

---

¹²³ CHYTIL, Karel. *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století: Politický okres chrudimský*. S. 169.

je vsazena bílá obdélníková nápisová deska s již velmi špatně čitelným písmem, z které se dozvídáme, že zde odpočívá druhý moravický farář Karel Hanisch. Již zmíněný kříž na vrcholu podstavce je ve spodní části doplněn o knihu, na které stojí kalich s hostií, která na sobě nese nápis IHS. Z kalichu pak ještě vystupuje několik obilných klasů a celá spodní část svislého břevna je hustě porostlá listy vinné révy. Před horizontální břevno je přehozena zdobená štóla, která je součástí liturgického oděvu v katolické církvi a odkazuje tedy na církevní funkci zesnulého. Vstup do hrobu je zakryt malým kamenným poklopem. Náhrobek je ve velmi dobrém stavu a až na špatně čitelnou nápisovou desku nenese žádné jiné známky poškození.

Hrob Františka Xaveria Mokříše (Obr. 32)

- Datace: okolo roku 1882
- Materiál: pískovec
- Signatura: Ant. Staude v Pardubicích

Poslední zmiňovaný náhrobek na hřbitově v Morašicích je největším náhrobkem, který se zde nachází. Je situován hned vedle toho předchozího, tedy také u východní zdi hřbitovního areálu. Náhrobek je tvořen mohutným podstavcem umístěným na vysokém soklu a završeným trojúhelníkovým štítem, v jehož středu je upevněna dekorativní lucerna. Podstavci dominuje bílá nápisová deska s hůře čitelným písmem, ze které je patrné, že je zde pohřben předchůdce předchozího faráře pan František Xaverius Mokříš, který byl biskupským notářem a prvním farářem v Morašicích. Na podstavec ve vrchní části nasedá dvojice iónských hladkých sloupů bez kanelování, které jsou zakončeny hlavicí s volutovými výběžky. Sloupy vynášejí profilovanou římsu, na kterou nasedá jednoduchý trojúhelníkový fronton zdobený po obou stranách akroterií. Na vrcholu frontonu se nalézá odstupňovaný podstavec, který zřejmě ještě něco nesl, ale daný předmět se do dnešních dob nedochoval. V prostoru mezi dvěma iónskými sloupy je umístěna obdélníková deska, v jejímž středu se nachází rytina s vyobrazením kříže, přes jehož horizontální břevno je zavěšena drapérie. Co se týče stavu náhrobku, tak ten je poměrně dobrý, ale na některých částech je náhrobek porostlý lišejníkem, chybí předmět na podstavci umístěném na vrcholu frontonu a nápisová deska je špatně čitelná.

3.10. Orel

Malý hřbitovní areál nepravidelného půdorysu se nachází přibližně pět kilometrů východně od města Chrudimi při silnici Chrudim – Řestoky – Chrast na křižovatce se silnicí Kunčí – Orel – Kočí v části obce nazývané Tři Bubny. Je ohraničený vysokou ohradní zdí skládající se z velkých kamenů, která byla několikrát upravována v průběhu 19. století, mimo jiné i z důvodu rozšiřování hřbitova, a to nejprve v roce 1865 a poté v roce 1873. Do roku 1800 zde byli pohřbíváni poddaní z Orle, Kunčího a Vlčnova. Po roce 1800 již jen z obce Orle a Vlčnova.¹²⁴ Severní části hřbitovního areálu dominuje památkově chráněný gotický kostel sv. Jiří pocházející již ze 14. století.¹²⁵ Vzhledem k malé velikosti hřbitovního areálu se zde nenachází velké množství náhrobků. Při hřbitovní zdi nalezneme spíše náhrobky staršího data, naopak blíže ke středu areálu jsou umístěny náhrobky novější.

Hrobka rodiny Sedlákovy (Obr. 33)

- Datace: 1902
- Materiál: pískovec
- Signatura: chybí

Hrobka rodiny Sedlákovy nacházející se při západní kamenné zdi hřbitovního areálu tvoří dominantu celého hřbitova a svým provedením je velmi podobná hrobce rodiny Šulcovy v Kočí. Bohužel je z velké části pokryta břečťanem a další zelení, takže nevynikne celá její krása a zdobnost. Samotná hrobka je tvořena vysokým podstavcem, ve kterém se uprostřed nachází velký prosklený otvor, kde je uloženo několik uren s ostatky a černobílá fotografie jednoho ze zesnulých. V pozadí na podstavec nasedá dvojice korintských sloupů s hlavicemi zdobenými akanty a volutami. V prostoru mezi sloupy je vsazena černá půlkruhově ukončená nápisová deska se jmény pochovaných. Z boku v zadní části přiléhají dvě menší zdobená křídla. V popředí náhrobku vystupuje další dvojice korintských sloupů se stejným zdobením hlavic jako u sloupů v pozadí. Nad sloupy se nachází profilovaná římsa, nad kterou je umístěn půlkruhový fronton. Samotná plocha tympanonu je zdobena reliéfem v podobě dvou listových ratolestí, mezi kterými je umístěna datace hrobky: „L.P. 1902“. Hrobka je na svém úplném vrcholu zakončena vrcholovým křížem. Stav celého uměleckého díla je velmi dobrý a bez viditelných známek poškození.

---

¹²⁴ FLORIÁN, Čeněk. *Z letopisů obce Orle*. Orel: Obec Orel, 1935. S. 288.

¹²⁵ Tamtéž, s. 270.

Hrob rodiny Zitkovy (Obr. 34)

- Datace: okolo roku 1910
- Materiál: pískovec
- Signatura: Drajer

Náhrobek rodiny Zitkovy je situován u severní kamenné zdi orlovského hřbitova. Náhrobek je složen z vysokého podstavce, na kterém je umístěna deska zakončená v horní části půlkruhovým frontonem. Na vrcholu frontonu je patrný podstavec pro vrcholový kříž, který ovšem v tomto případě chybí. Na první zmíněné desce je umístěna o několik centimetrů menší, půlkruhově zakončená druhá náhrobní deska, která se směrem odspodu nahoru mírně zužuje. Do její spodní části je vsazena černá nápisová deska se dvěma jmény zesnulých, kterými je rolník Jan Zitko a jeho choť Anna Zitková. Nad nápisovou deskou je vyryt text: „ROD ZITKŮV Z VLČNOVA Č.22“. Ve vrchní části náhrobní desky je umístěna figurální socha zobrazující hlavu a hrudník Ježíše Krista, který má sklopenou hlavu s pohledem upřeným k zemi a z jednoho ramene mu visí část roucha. Náhrobek je ve velmi dobrém stavu.

3.11. Rosice u Chrasti

Rosický hřbitov nepravidelného půdorysu je situován v jihovýchodní části vesnice. Jeho severozápadní části dominuje památkově chráněný kostel sv. Václava z druhé poloviny 18. století, který nahradil starší renesanční stavbu.¹²⁶ Původní hřbitovní areál pochází ze stejného období jako kostel a následně došlo k jeho novodobému rozšíření směrem na východ, kde se zatím nachází poměrně velké množství volné plochy. Charakteristickým znakem sakrálního areálu je také hranolová zvonice nacházející se přibližně uprostřed hřbitovního prostoru, která doprovází kostel nemající vlastní věž. Hřbitov je vymezen v severní a jižní části zdí z lomové opuky, v západní části pak vysokou zděnou omítanou teráskou, na které stojí sloupy a mezi nimi dekorativní oplocení a nová část hřbitova je vyhrazena cihlovou omítanou zdí. Náhrobky staršího data jsou soustředěny v západní polovině hřbitova a novodobé pak spíše ve východní, rozšířené části pohřebiště.

---

¹²⁶ CHYTIL, Karel. *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století: Politický okres chrudimský*. S. 185.

Hrob rodiny Jiřincovy a Svobodovy (Obr. 35)

- Datace: okolo roku 1873
- Materiál: pískovec
- Signatura: chybí

Tento poměrně jednoduchý náhrobek na zdejší hřbitově se nachází několik metrů od severní stěny kostela sv. Václava. Na nízkém soklu stojí tělo náhrobku, do jehož středu je zapuštěna matná nápisová deska. Z té se dozvídáme, že je zde pochován místní stavitel pan Jan Jiřinec, který se zasloužil v roce 1858 o stavbu rosického pivovaru patřícího dříve Kinským a také budovy v těsné blízkosti pivovaru, která sloužila jako hostinec, ve kterém se čepovalo pouze pivo právě z místního pivovaru.¹²⁷ Spolu s ním je zde pohřbena také jeho manželka, dcera a zeť Josef Svoboda, který pracoval jako technický správce chemické továrny. Tělo náhrobku je po obou stranách doplněno dvěma drobnými bočními křídly zdobenými ve vrchní části volutami doplněnými o listy a plody vinné révy. Na ústřední část náhrobku navazuje dekorativní podstavec s křížem, na kterém se nalézá květinový věnec. Celkový stav náhrobku je poměrně dobrý.

3.12. Řestoky

Zdejší hřbitov se nalézá na západním okraji vesnice Řestoky, v prostoru vymezeném z východní strany silnicí vedoucí do kilometr vzdálené obce Trojovice a ze strany jižní silnicí směřující do nedaleké obce Honbice. Pohřebiště je trojúhelníkového půdorysu a jeho dominantu tvoří památkově chráněný kostel sv. Václava z konce 13. století rozkládající se blíže k jižní straně hřbitovního areálu. Hřbitov je vymezen ze všech stran cihlovou zdí členěnou sloupy, a kromě náhrobků se v areálu nachází také čtyři mohutné památné lípy. Vzhledem k poměrně malé velikosti hřbitova zde nenalezneme ani velké množství hrobů. Starší náhrobky jsou většinou situovány v jihovýchodní části areálu a ty novější pak spíše v části západní.

Hrob Františka Šmahela a Marie Sedlákové (Obr. 36)

- Datace: okolo roku 1873
- Materiál: pískovec
- Signatura: Staude Pardubice

---

¹²⁷ VOLEJNÍK, Zdeněk. Historie pivovaru. In *Rosické listy* 11, 2016, č. 2, s. 2.

V jižní části areálu u cihlové hřbitovní zdi je umístěn tento menší dekorativně zdobený náhrobek. Na nízkém podstavci je posazena pískovcová náhrobní deska, která ve svém středu nese bílou nápisovou desku. Ta je obdélníková, na výšku postavená, ve vrchní části půlkruhově zakončená a vsazená do zdobeného rámu. V půlkruhovém zakončení je patrné místo, kde byla dříve připevněna oválná fotografie jednoho ze zemřelých, která ovšem chybí. Je zde pohřben mladý rolník František Šmahel a také velice mladá dívka Marie Šmahelová, které nechali její rodiče napsat na náhrobek následující verš: „SLADCE SPI, O DCERO MILÁ, RADOST NAŠE JEDINÁ, Ó JAK ZMĚNIL ÚMYSLI TVÉ BŮH, TOUŽEBNĚ SE K SVATBĚ STROJILA, ZATÍM BOHEM S CHLADNOU SMRTÍ SPOJENA. Ó KÉŽ V NEBI DLÍ TVŮJ DUCH.“ Prostor nad nápisovou deskou je pak zdoben listovými motivy a po stranách vrchní části náhrobní desky jsou dva věnce. Stav náhrobku je poměrně dobrý – ve spodní části náhrobku jsou patrná drobná místa po odpadnutí kamene, nápisová deska je huře čitelná a chybí oválná fotografie.

Hrob rodiny Sedlákovy (Obr. 37)

- Datace: okolo roku 1900
- Materiál: pískovec
- Signatura: Zd. Vondráček Hořice¹²⁸

Ve stejné části řestockého hřbitova, kde se nalézá předešlý náhrobek, se jenom o několik hrobů dál směrem na západ rozkládá další pískovcový náhrobek, tentokrát patřící rodině Sedlákově, jejichž příjmení se na tomto hřbitově vyskytuje ještě na několika dalších náhrobcích. Ústřední část náhrobku tvoří mohutné členité skalisko, na jehož vrcholu sedí socha ženy opřená o černou lesklou nápisovou desku s nápisem: „RODINA SEDLÁKOVA“. Socha má dlouhé vlnité vlasy s čelenkou, hlavu skloněnou směrem k zemi, je oděna do zřasených šatů, ve kterých má odhalené své levé rameno a její ruce leží překřížené na stehnech. Pod dlaněmi se skrývá menší kytice, která je tvořena mimo jiné několika hlavičkami makovic, které jsou častým motivem výzdoby funerálních památek. Náhrobek je v dobrém a udržovaném stavu – jediné výraznější poškození je odlomení kusu skleněné nápisové desky.

---

¹²⁸ Zdeněk Vondráček (1876-1933) pocházel z hořické sochařské rodiny a zaměřoval se zejména na pomníkové práce. Mezi jeho nejvýznamnější díla patří například socha sv. Václava v Pacově z roku 1906. In TOMAN, Prokop. *Nový slovník československých umělců*. S. 732.

Hrob rodiny Šotolovy (Obr. 38)

- Datace: 1938
- Materiál: žula
- Signatura: chybí

Náhrobek rodiny Šotolovy se nalézá v severní části hřbitovního areálu ve vzdálenosti několika metrů od severní strany obvodové hřbitovní zdi. Je tvořen jednou odstupňovaným podstavcem, na kterém se nachází náhrobní deska z černé leštěné žuly, která je orámovaná rámem z červené leštěné žuly. Deska na sobě nese fotografie a jména pochovaných a nalezneme zde kromě Františky Šotolové a Karla Šotoly také jejich syna Jaromíra Šotolu, který působil jako československý letec a byl v říjnu 1938 sestřelen v oblasti jižního Slovenska maďarskou armádou. Jedná se tak o prvního československého pilota, který byl sestřelen nad územím bývalé republiky.¹²⁹ Jeho náhrobek v Řestokách doplňuje několika řádkový verš, v jehož obsahu se odráží tragická příčina smrti tohoto mladého člověka: „NA ŽITNÉM OSTROVĚ KDES, KDYŽ SKŘIVÁNKU Z RÁNA PLES, TAM LETEC SE V BOJI BRÁNIL AŽ RANĚN KLES. Z HLUBOKÉ RÁNY PRCHÁ ŽITÍ MLADÁ KREV – TAM DO VLASTI K SVÝM DRAHÝM, POSLEDNÍ LETÍ VZDECH. JIŽ RANĚNOU HLAVU KLONÍ OD SÍLY OPUŠTĚN A HOŘÍCÍM LETOUNU POSLEDNÍ ZMÍRÁ, MIRKŮV DEN“. Vstup do hrobu je zakryt kamenným záklopem a náhrobek je ve velmi dobrém stavu a bez žádných známek poškození.

3.13. Skuteč

Nový městský hřbitov ve Skutči je umístěn při severovýchodním okraji města v ulici Boženy Němcové. Než došlo v roce 1834 k jeho založení, tak bylo do roku 1815 k pohřbívání mrtvých užíváno nejprve starého hřbitova rozkládajícího se okolo kostela Nanebevzetí Panny Marie a poté krátce hřbitova okolo kostela Božího Těla.¹³⁰

Prostor skutečského hřbitova je lemován ohradní zdí složenou v některých částech z kamenů a v některých částech z cihel. Tato zeď je pak z větší části z vnitřní strany omítnutá, ale někde můžeme nalézt místa bez omítnutí a z vnější strany je ohradní zeď obložena bílými deskami. Zeď je po celém obvodu zakončena stříškou z břidlicově černých tašek. Na jižní straně je ohradní zeď prolomena dvěma symetrickými pilířovými vstupními branami a na severní straně ke zdi přiléhá novorománská márnice.

---

¹²⁹ Spolek pro vojenská pietní místa. *Hrob Jaromíra Šotoly*. Online [cit. 2021-04-15]. Dostupné z URL: <<https://www.vets.cz/vpm/mista/obec/8335-restoky/>>.

¹³⁰ VORÁČEK. Emil et al. *Dějiny Skutče*. Skuteč: Radek Drahný, 2011. S. 276-281.

Na hřbitově se nalézá velké množství náhrobků různé velikosti a stáří. Především u východní zdi jsou pak umístěny větší náhrobky pocházející z 20. a 30. let minulého století, které patří rodinám místních továrníků. Dominantou hřbitova obdélníkového půdorysu je nedávno zrekonstruovaná monumentální hrobka rodiny Boudovy a Rybníčkovy, která se nalézá v jihozápadním rohu u hřbitovní zdi. Dalším významným náhrobkem, který je zde k vidění, je například památkově chráněný pomník právníka a spisovatele Františka Rubeše (1814–1853) z roku 1856 nalézající se při severozápadní zdi hřbitova, který zároveň patří k nejstarším dochovaným náhrobkům na novém městském hřbitově.

Hrobka rodiny Boudovy (Obr. 39)

- Datace: druhá polovina 19. století
- Materiál: kámen, pískovec
- Signatura: chybí

Okázalá pseudobarokní zděná hrobka rodiny Boudovy se nachází v jihozápadním rohu skutečského hřbitova. Tato architektonická dominanta nejen zdejšího hřbitova, ale také města a okolí pochází z druhé poloviny 19. století a v roce 2016 se dočkala rekonstrukce, protože její stav byl v předchozích letech již kritický.¹³¹ Hrobka má podobu kaple čtvercového půdorysu a je zakončena kupolí. Do hrobky se vstupuje velkými, dříve zdobenými kovovými, dnes již dřevěnými dveřmi, které následují po předloženém schodišti. Nad dveřmi je umístěn na černé nápisové tabuli stříbrný nápis: „HROBKA BOUDOVA“ a pravou i levou stranu dveří zdobí dva hladké pískovcové sloupy. V prostoru nad nápisem je do zdi hrobky vsazeno malé oválné okénko a po každé jeho straně se nachází dvě zdobené pískovcové vázy, ve kterých hoří věčný oheň. Jak již bylo uvedeno výše, tak celou stavbu zastřešuje železnými pláty pokrytá kupole o čtvercovém základě s okosenými rohy, na jejímž vrcholu je na podstavci umístěna báň s křížem. Po všech čtyřech stranách střechy je toto monumentální architektonické dílo dekorováno ještě chrličí ve tvaru dračí hlavy. Hrobka rodiny Boudovy je dnes díky své poměrně nedávné rekonstrukci ve výborném stavu.

Hrob Františka Rubeše (Obr. 40)

- Datace: 1856
- Materiál: litina
- Signatura: chybí

---

¹³¹ FRÍDLOVÁ, Lenka. Investice města v roce 2016. In *Skutečské noviny*, 2016, č. 12, s. 1.

Nejstarší náhrobek na skutečském hřbitově patří českému básníkovi Františku Jaromíru Rubešovi. Toto pseudogotické litinové dílo můžeme nalézt při středu severozápadní stěny hřbitovní zdi. Náhrobek je tvořen kamenným soklem, na který nasedá stupňovitě profilovaná litinová základna náhrobku a na ní je umístěna hlavní část celého díla. Ústřední část je tvořena půlkruhově zakončenou deskou, která nese nápis: „SPISOVATEL FRANTIŠEK RUBEŠ ZEMŘEL 10. SRPNA 1853. VĚNOVÁNO OD JEHO CTITELŮ 1856.“ Nad tímto nápisem je na desce zachycen anděl s rukama sepjatýma k sobě, kterému z oblaku vystupuje pouze horní polovina těla. Půlkruhově zakončená deska, která je světlejší barvy než zbytek náhrobku, je z obou stran ohraničena dvěma úzkými sloupky s reliéfním pletencem. Náhrobek je zakončen prohnutým lomeným obloukem, který je uvnitř vyplněn dekorativními vegetativními ornamenty, po hranách zdobený kraby a na vrcholu zakončený kyticí. Prostor okolo náhrobku je ohrazen menším dekorativně zdobeným litinovým plotem obdélníkového půdorysu. Dílo je od roku 1958 památkově chráněno¹³² a jeho celkový stav je velmi dobrý.

Hrobka rodiny Rakušanovy (Obr. 41)

- Datace: 20. léta 20. století
- Materiál: žula
- Signatura: A. Příbyl Hlinsko

Jak již bylo uvedeno výše, tak většina hrobek a náhrobků místních továrníků se nalézá při východní stěně hřbitova. Jednou z nich je právě hrobka skutečského továrníka a velkostatkáře Vincence Rakušana a jeho rodiny. Rakušan ve Skutči založil v roce 1901 obuvnickou firmu, která zde následně fungovala více jak dvacet let.¹³³ Monumentální náhrobek vyrobený z černé leštěné žuly je tvořen centrální deskou, která je v horní části půlkruhovitě zakončena a na jejím vrcholu je umístěn kříž. Půlkruhové zakončení je zdobeno rytinou s vegetativními motivy a stejný motiv vyplňuje také prostor mezi půlkruhem a pod ním umístěnými třemi mírnými a opět půlkruhovitě zakončenými výklenky. Dva boční výklenky obsahují vyrytá jména pochovaných a prostřední v sobě nese reliéf ukřižovaného Ježíše Krista. Na centrální část navazuje z každé strany jedno boční kvadratické křídlo, které

---

¹³² Stránky Národního památkového ústavu. *Pomník Františka Rubeše*. Online [cit. 2021-10-08]. Dostupné z URL: <<https://www.pamatkovykatalog.cz/pomnik-frantiska-rubese-12909223>>.

¹³³ KREJČÍ, František. *Obuvnictví na Skutečsku v 1. polovině 20. století*. Univerzita Hradec Králové, 2015 (diplomová práce). S. 20.

je prázdné. V prostoru před oběma bočními křídly jsou na podstavci připevněny dvě lucerny. Vstup do hrobky je zakryt třemi žulovými deskami. Celkový stav hrobky je velmi dobrý.

3.15. Slatiňany

Hřbitov trojúhelníkového půdorysu je situován v severní části města po levé straně ulice Schmoranzova ve směru při výjezdu ze Slatiňan. Nynější městský hřbitov, který nahradil původní pohřebiště okolo kostela sv. Martina stojícího v centru města, byl založen v roce 1815 a o rok později došlo k jeho vysvěcení. V roce 1889 provedl slatiňanský architekt a stavitel František Schmoranz starší jeho rozšíření severovýchodním směrem, což je také dobře patrné na materiálu použitém v ohradním zdivu, kdy z původního ohrazení zůstala západní a část jižní stěny tvořené kameny a zbytek jižní stěny a celá východní je složena z cihel.¹³⁴ Jižní stěna hřbitovní ohradní zdi je prolomena nedávno zrekonstruovanou hlavní vstupní branou, která je tvořena dvěma vysokými pilíři obloženými režným cihelným zdivem, v horní části zakrytými pískovcovými deskami a mezi tyto sloupy je vsazena kovaná ocelová brána. Nejdominantnější náhrobky celého hřbitova jsou situovány při západní a části severní stěny ohradní zdi. Mezi nejvýznamnější hrobku slatiňanského hřbitova patří ta, kterou vlastní rodina Schmoranzova.

Hrobka rodiny Schmoranzovy (Obr. 42)

- Datace: okolo roku 1890
- Materiál: pískovec
- Signatura: chybí

Hrobka významného rodu Schmoranzů ze Slatiňan je umístěna při západní stěně ohrazení areálu městského hřbitova. Tato velmi rozlehlá hrobka zaujme na první pohled svou středovou částí, která je tvořena pískovcovou hranolovou deskou dekorovanou po stranách pilastry, která má ve svém středu výklenek se sochou stojící Panny Marie v podživotní velikosti. Deska je v horní části zakončena tudorským obloukem doplněným o rytinu vycházejícího slunce. V prostoru pod výklenkem se sochou je usazena černá nápisová deska z leštěné žuly a na ní uvedeno jméno významného architekta a restaurátora Františka Schmoranze staršího (1814-1902). Druhá část hrobky je tvořena šesti obdélníkovými deskami (tři po každé straně ústřední části náhrobku) zapuštěnými do ohradní zdi, které jsou od sebe odděleny pilastry. Každá z desek má do sebe zapuštěnou bílou nebo černou nápisovou desku

---

¹³⁴ BUŠTA, Jaroslav. *Hřbitov a márnice ve Slatiňanech*. Online [cit. 2021-11-8]. Dostupné z URL: <<http://www.slatinanskenoviny.cz/aktuality/item/284-hrbitov>>.

se jmény pochovaných. Vstup do hrobky je zakryt sedmi kamennými poklopy zdobenými rytinou kříže, které leží vždy před jednou deskou. Celý hrobový prostor je obehnan kovovým dekorativním oplocením vyplněným kružbami. Hrobka je udržovaná a ve výborném stavu.

Hrobka rodiny Fouskovy a Fetterovy (Obr. 43)

- Datace: okolo roku 1912
- Materiál: pískovec
- Signatura: chybí

Druhá dominantní hrobka na slatiňanském hřbitově je tentokrát situována u severní hřbitovní zdi. Hrobce dominuje středový náhrobek složený z jednou odstupňovaného podstavce, na který nasedají dva pilastry vynášející půlkruhově zakončený štít s černým křížem ve svém středu. Mezi sloupy je umístěn reliéf ženské postavy s dlouhými vlasy oblečené do dlouhého zřaseného šatu. Žena má sepjaté ruce v úrovni prsou a svou hlavu má skloněnou směrem k zemi. Po stranách ústřední části náhrobku jsou dvě rozlehlá boční křídla na stranách zakončená hranolovým sloupkem s půlkruhovým zakončením. Sloupky jsou doplněny o dekorativní lanterny. Do křídel jsou zapuštěny čtyři čtvercové nápisové desky z černé leštěné žuly se jmény pochovaných. Vstup do hrobky je zakryt třemi kamennými záklopy, z nichž ten prostřední, nejmohutnější je dekorován rytinou kříže. Hrobové místo je obehnan hranolovými sloupky, mezi kterými je připevněna kovová tyč. Náhrobek i prostory okolo něj jsou dobře udržované a ve velmi dobrém stavu.

3.16. Sobětuchy

Hřbitov se rozkládá v osadě zvané Pouchobrady náležející pod obec Sobětuchy, která se nachází přibližně tři kilometry západně od Chrudimi. Jedná se o malý hřbitovní areál nepravidelného půdorysu, jehož jižní části dominuje venkovský památkově chráněný kostel Nejsvětější Trojice, který vznikl již v první polovině 14. století a později došlo k jeho přestavbě do stylu gotického.¹³⁵ Pohřebiště je obklopeno poměrně vysokou cihlovou zdí a jedny z nejstarších, nejvíce dominantních a umělecky hodnotných náhrobků se nachází při její východní straně a je jich zde rovnou několik.

---

¹³⁵ PETŘÍČKOVÁ, Yvona – TONHAUSEROVÁ, Martina. *Pardubický kraj: Města a obce Pardubického kraje*. Rožnov pod Radhoštěm: Proxima Bohemia, 2010. S. 52.

Hrob rodiny Roztočilovy (Obr. 44)

- Datace: 1885
- Materiál: pískovec
- Signatura: J. Růžička

Hrob rodiny Roztočilovy můžeme nalézt při jižní zdi areálu hned po pravé straně od hřbitovní brány při vstupu na hřbitov. Jsou zde uloženy ostatky nejméně sedmi lidí. Náhrobek sestává ze dvou částí, přičemž první část je tvořena samotnou cihlovou hřbitovní zdí a část druhá se skládá z podstavce a sochy. Na hřbitovní zdi, po stranách ústředního náhrobku, jsou připevněny dvě černé skleněné nápisové desky. Na té pravé se můžeme dočíst, že zde byl pochován rolník ze Sobětuch společně s jeho dcerou a deska je doplněna jejich černobílými fotografiemi umístěnými v bílém oválném rámečku. Na levé desce v horní části nalezneme opět černobílou fotografii v rámečku, která tentokrát patří vojáku ve výslužbě Jaroslavu Roztočilovy a pod ní je napsáno následující: „NA ČESTNOU PAMĚŤ V PÁNU ZEMŘELÉHO JAROSLAVA ROZTOČILA, RUS. LEG. ŠTÁB. KAP.V.V. MNO NA CESTĚ ZE ZOTAVENÉ Z MOŘSKÝCH LÁZNÍ DO MILÉ DOMOVINY SE VRACEJÍCÍHO V BĚLÁKU DNE 23. ČERVENCE 1925 V MLADISTVÉM VĚKU 36 LET“. Druhá část náhrobku tedy sestává z vysokého kamenného podstavce, na kterém je umístěna černá obdélníková deska s dalšími jmény zesnulých. Na podstavec nasedá velký pískovcový kříž, před kterým klečí na pravém kolenu socha anděla. Figura je zahalena do dlouhého pláště přepásaného v pase, své ruce má mírně od těla, přičemž v té levé drží malý věnec a svou hlavu, se zavřenými očima, má skloněnou k zemi. Dvě žulové desky umístěné před náhrobkem, pak zakrývají vchod do hrobu. Celkový stav náhrobku je dobrý a nenese žádné viditelné známky poškození.

Hrob rodiny Jiráskovy (Obr. 45)

- Datace: 1889
- Materiál: pískovec
- Signatura: chybí

Několik metrů dál od hrobu rodiny Roztočilovy, při východní stěně hřbitovní zdi, nalezneme jeden z několika větších hrobů nacházejících se na místním hřbitově. Hrob je tvořen vysokým obdélníkovým výklenkem vsazeným do cihlové hřbitovní zdi, jehož vrchol je zdoben akroteriem. Výklenek je vyplněn podstavcem, který na sobě nese vysoký kříž.

Poměrně nízký obdélníkový podstavec má v sobě zapuštěnou černou skleněnou desku se dvěma jmény zesnulých, která je dekorativně orámována listovými motivy. Na podstavci je umístěn hnědý kříž, přes jehož horizontální břevno je zavěšena dlouhá bílá drapérie sahající na levé straně až do úrovně spodního podstavce. Na vrcholu svislého břevna je položena trnová koruna a nad ní na bílé destičce nápis INRI. Na zadní stěně výklenku je pak umístěna ještě jedna nápisová deska. V tomto případě se jedná o kenotaf věnovaný Antonínu Jiráskovy, hospodářskému správci, který padl v boji v září roku 1917 a na které je kromě jeho jména a data úmrtí napsáno následující: „VÁLKA VZALA ŠTĚSTÍ TATÍNKA, NÁM ZBYLA JENOM VZPOMÍNKA A VÍRA VE SHLEDÁNÍ“. Přístup do hrobu je kryt obdélníkovou kamennou deskou, na které je malý stříbrný kříž a nápis: „RODINA JIRÁSKOVA“. Okolo hrobu se nachází také železné dekorativní oplocení. Hrob je ve velmi špatném stavu – je poškozená barva náhrobku vlivem klimatických podmínek, ulomená část akroteria, prasklá zákrytová deska a celkově vypadá hrob velmi zanedbaně a neudržovaně.

Hrob rodiny Piklovy (obr. 46)

- Datace: okolo roku 1885
- Materiál: žula, pískovec
- Signatura: chybí

Hrob rodiny Piklovy se nachází hned po levé straně hrobu rodiny Jiráskovy. Jeho ústřední část je tvořena na soklu nacházejícím se žulovým hranolovitým podstavcem, na který v pravé části navazuje vysoký žulový pilíř, na jehož vrcholu je umístěn kříž se soškou ukřižovaného Ježíše Krista. O pilíř se svou levou rukou opírá pískovcová socha anděla. Postava je zahalena do dlouhých zřasených šatů, které splývají až k chodidlům, svou pravou nohu má mírně pokrčenou, v pravé ruce drží palmovou ratolest zlaté barvy a hlavu s dlouhými zvlněnými vlasy má opřenou o prsty levé ruky. Na přední straně spodního podstavce je vsazena černá nápisová deska s dvěma jmény zesnulých, kdy se jedná o chrudimského měšťana Josefa Pikla a jeho choť Josefu Piklovou. Po obou stranách náhrobku jsou na hřbitovní zdi umístěny v žulovém rámu další dvě nápisové desky s dalšími jmény pochovaných. Prostor před náhrobkem je obehnan opět železným dekorativně zdobeným plotem. Co se týče stavu náhrobku, tak ten je dobrý a jsou zde viditelné jen drobné známky poškození.

Hrob rodiny Tománkovy (Obr. 47)

- Datace: okolo roku 1900
- Materiál: pískovec
- Signatura: J. Růžička v Chrudimi

Čtvrtý a zároveň poslední hrob na hřbitově v Sobětuchách, který bude v práci popsán, se nalézá několik metrů severně od toho předchozího a je opět situován u východní hřbitovní zdi. Jedná se o monumentální pískovcový náhrobek neoklasicistního stylu. Na středně vysokém soklu je umístěn podstavec s černou skleněnou deskou, která nese nápis: „ROD TOMÁNKŮV Z POCHOBRAD“. Na podstavec navazují na každé straně dva kanelované sloupy vynášející kladí, na které nasedá trojúhelníkový fronton. Ve středu tympanonu je umístěn věnec s dvěma stuhami, které se táhnou po obou stranách dolního okraje tympanonu. Oba okraje frontonu jsou ozdobeny akroteriem a na vrcholu se tyčí vrcholový kříž na vlastním podstavci. V prostoru mezi kanelovanými sloupy se v pozadí nachází dva pilastry a mezi nimi malý výklenek, ve kterém je na podstavci umístěna malá soška Panny Marie. Po levé straně náhrobku je do obvodové hřbitovní zdi vsazena opět černá nápisová deska, na které jsou zlatým písmem napsána tři jména pochovaných, kdy v jednom případě se jedná i o posledního pouchohradského mlynáře Františka Tománka. Celkový stav náhrobku je velmi dobrý a nejsou zde patrné žádné známky poškození.

3.17. Trhová Kamenice

Jihovýchodně od města Trhová Kamenice po levé straně silnice Hlinecká směrem Hlinsko se rozkládá zdejší městský hřbitov. Byl založen roku 1788 v období Josefských reforem¹³⁶ a začalo se na něm pohřbívat od roku 1832 z důvodu nedostačující kapacity starého hřbitova v souvislosti s vypuknutím cholery ve městě. Pohřebiště čtvercového půdorysu je vymezeno zděnou, bíle omítnutou zdí v jejíž jihozápadní straně je umístěna hlavní vstupní brána. V severním rohu ohradní zdi se nalézá márnice postavená Františkem Schmoranzem starším ve druhé polovině 20. století.¹³⁷ Dominantu zdejšího hřbitova tvoří památkově chráněná hrobka vídeňského stavitele Františka Šebka (1814-1862) a jeho choti,

---

¹³⁶ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Díl 7., Str-U*. Praha: Libri, 2008. s. 597.

¹³⁷ DOSTÁL, Jaroslav. *Železné hory: Bohdaneč, Čáslav, Golčův Jeníkov, Habry, Heřmanův Městec, Chotěboř, Chrudim, Kunětická Hora, Kutná Hora, Nasavrky, Pardubice, Přelouč, Ronov n. Doubravou, Slatiňany, Trhová Kamenice, Vápenný Podol, Žehušice, Žleby*. Praha: Knihupectví Klubu českých turistů, 1947. S. 69.

kteřou si Šebek nechal v roce 1857 vybudovat od svého žáka a později významného českého architekta Josefa Hlávky.¹³⁸

Hrobka rodiny Nevolovy (Obr. 48)

- Datace: 80. léta 19. století
- Materiál: žula
- Signatura: chybí

Žulová a poměrně jednoduchá hrobka rodiny Nevolovy je situována v jižním rohu hřbitovního ohrazení a tvoří jednu ze dvou dominant zdejšího místa klidu a posledního odpočinku. Skládá se z vysokého a mohutného odstupňovaného podstavce, na který navazuje tělo náhrobku s vytesanými jmény pochovaných. Z toho se můžeme dočíst, že je zde pochován český vlastenec a architekt, činný u nás i v zahraničí, Jan Nevole (1812-1903)¹³⁹ se svou manželkou a vnučkou. Další dvě jména zesnulých nalezneme ještě na malé čtvercové desce připevněné na podstavci. Tělo náhrobku je v horní části zakončeno prohnutým obloukem, na který nasedá podstavec nesoucí kříž. V prostoru před hrobkou jsou dva silné sloupy, mezi kterými je umístěna železná branka. Hrobka je ve velmi dobrém stavu a nenese žádné viditelné známky poškození.

Hrobka Františka Šebka (Obr. 49)

- Datace: 1857
- Materiál: vápenec, mramor
- Signatura: Josef Hlávka¹⁴⁰

Druhou a mnohem honosnější dominantou místního hřbitova je hrobka českého architekta a politika Františka Šebka (1814-1862). Ten nechal tuto mohutnou novogotickou hrobku postavit ve Vídni pro svou zesnulou manželku Annu Šebkovou (1813-1857) svým žákem a architektem Josefem Hlávkou. Hrobka se původně i po smrti Šebka nalézala na hřbitově ve Vídni, ale po jeho zrušení ji nechal jeho švagr Jan Nevole převést do Trhové Kamenice.¹⁴¹

---

¹³⁸ DAVID, Petr. *Velká turistická encyklopedie: Pardubický kraj*. Praha: Knižní klub, 2010. S. 263.

¹³⁹ GABLER, Vilém. Jan Nevole. In *Světlozor* 26, 1892, č. 21, s. 250.

¹⁴⁰ Josef Hlávka (1831-1908) byl architektem a stavitelem ve Vídni a od roku 1882 také v Praze. Je autorem návrhu například Zemské porodnice u svatého Apolináře v Praze. In TOMAN, Prokop. *Nový slovník československých umělců*. S. 210-211.

¹⁴¹ *Sakrální stavby, památky a drobné objekty na území MAS Hlinecko*. Hlinsko: MAS Hlinecko, 2015. S. 216-217.

Honosná hrobka je situována v západním rohu pohřebiště a vytváří tak protějšek hrobce rodiny Nevolových. Hrobka je ve spodní části tvořena mohutným vysokým soklem, do kterého jsou zapuštěny tři mramorové nápisové desky s vytesanými jmény pochovaných. Sokl je zakončen římsou, na niž nasedá ústřední část celého náhrobku tvořena nikou, uvnitř které je mramorový reliéf. Obloukovitě zaklenutá nika zdobená různými ornamentálními motivy je vsazena mezi dva pilastry zakončené zdobenou korintskou hlavicí, které vynášejí nahoru trojúhelníkový štít dekorovaný po hranách kraby a završený kyticí. Na mramorovém reliéfu je zobrazena postava ukřižovaného Ježíše Krista a okolo něj jsou vyobrazeny tři další postavy. První z nich se nalézá po Ježíšově pravici. Tato postava má sepjaté ruce v oblasti pasu, je zahalena do dlouhého šatu a plachetky a svůj pohled upírá na mrtvého Krista. Jedná se o Panu Marii. Druhou postavu stojící po Ježíšově levici představuje Marii Magdalénu, která je také oděna do dlouhého zřaseného roucha tentokrát bez plachetky, své ruce má položené zkřížené na hrudi a pohled upírá k zemi. Poslední vyobrazená postava v dlouhých šatech a s dlouhými vlnitými vlasy klečí u nohou Ježíše Krista a sepjaté ruce spolu se svým pohledem směřuje k nebi. Pod celým tímto výjevem je ve spodní části ústředního náhrobku vepsán na stuze nápis: „DOKONÁNO JEST“. Vstup do hrobky je zakryt třemi žulovými zákryty s šesti kovovými úchyty. Prostor hrobky je po bočních stranách obehnán vápencovým oplocením a v přední části litinovým, dekorativně zdobeným plotem se vstupní brankou. Od roku 1998 podléhá hrobka Františka Šebka památkové ochraně.¹⁴² Její stav je velmi dobrý, jsou zde pouze patrná mírná poškození způsobená vlivem přírodních podmínek.

3.18. Tuněchody

Tuněchodský hřbitov je situován na odlehlém místě přibližně pět set metrů západním směrem od centra obce. Pohřebiště obdélníkového půdorysu je vymezeno cihlovou zdí svisle členěnou pravidelně rozmístěnými sloupy, které svou výškou přesahují výšku zdi. V jižní části zdi je vsazena hlavní vstupní brána a severovýchodnímu rohu dominuje márnice. Na tuněchodském hřbitově najdeme poměrně velké množství náhrobků, ale většina z nich je spíše novějšího data. Nalezneme zde ovšem několik výjimek, mezi které bychom mohli zařadit například hrobku mlynáře Pavlíka z období 90. let. 19. století postavenou Františkem Schmoranzem starším nebo hrobku rodiny Pithartovy z počátku 20. století.

---

¹⁴² Tamtéž, s. 217.

Hrobka rodiny Krupařovy a Pavlíkovy (Obr. 50)

- Datace: 90. léta 19. století
- Materiál: pískovec
- Signatura: František Schmoranz starší¹⁴³

Největší dominantou zdejšího vesnického hřbitova je pískovcová novogotická hrobka rodiny Krupařovy a Pavlíkovy nacházející se přibližně uprostřed celého hřbitovního areálu. Vlastní obdélníkový náhrobek složený z kamenných kvádrů je tvořen dvěma bílými, nápisovými a do rámu vsazenými deskami se jmény pochovaných, která jsou dnes již velmi špatně čitelná. Deska z našeho pohledu vlevo patří mlynáři z Kalousova Jiřímu Pavlíkovi a jeho manželce Anně rozené Krupařové. Na druhé straně umístěná deska pak patří rolníkovi z Tuněchod Janu Krupařovi a jeho manželce Kateřině. Do prostoru mezi obě desky je do rámu vsazena ještě jedna další, která nese názvy obou výše zmíněných rodů a nad ní se nachází pozůstatek úchyty pro lucernu. Na spodní část náhrobku nasedá jeho druhá část tvořená dekorativně zdobeným výklenkem složeným z pískovcových kvádrů, který je vyplněný sochou Panny Marie stojící na podstavci. Socha ženy se sepjatýma rukama je oděna do dlouhého zřaseného šatu, na hlavě má plachetku, nad kterou se vznáší svatozář a svůj pohled směřuje směrem k zemi. Po stranách výklenku se dříve nacházely dva pilastry, ze kterých se ovšem zachovala pouze korintská hlavičky dekorovaná rostlinným motivem. Nad pravým pilastrem se dochovala na nízkém pilíři také jednoduchá fiála. Celé dílo je završeno trojúhelníkovým štítem zdobeným po hranách kraby a ve svém středu drobnou rozetou. Prostor okolo hrobky je ohraničen železným plotem dekorovaným vegetativními motivy. Stav hrobky není příliš dobrý – nápisové desky jsou téměř nečitelné, jsou zde poškození způsobená vlivem klimatických podmínek a některé části náhrobku již zcela chybí (viz lucerna, pilastry, protilehlá fiála nebo vrchol štítu).

Hrobka rodiny Pithartovy (Obr. 51)

- Datace: počátek 20. století
- Materiál: pískovec
- Signatura: F. Drajer v Chrudimi

---

¹⁴³ František Schmoranz starší (1814-1902) byl architekt a konzervátor, který se v roce 1837 usadil ve Slatiňanech. Restauroval především středověké gotické stavby, mezi které patří například arciděkanský chrám Nanebevzetí Panny Marie v Chrudimi, chrám sv. Ducha v Hradci Králové nebo zámek ve Žlebech. In TOMAN, Prokop. *Nový slovník československých umělců*. S. 606.

Několik metrů západně od předchozí hrobky se nachází místo posledního odpočinku rodiny Pithartovy. Pískovcový náhrobek sestává z vysokého obdélníkového podstavce, ve kterém je zapuštěna černá matná nápisová deska se jmény pochovaných. Na podstavci nasedají čtyři hladké sloupy zakončené íónskou hlavicí, na kterých leží římsa s textem: „RODINA PITHARTOVA“. Celý monument je završen vrcholovým křížem na vlastním podstavci nesoucím ve svém středu hvězdu v kruhu. Prostoru mezi sloupy dominuje socha vysoké postavy zahalené do dlouhého, v pase přepásaného, zvlněného roucha s plachetkou, která svou pravou rukou drží okolo ramen malé dítě stojící vedle ní. Dítě je oblečeno do velmi podobného oděvu jako socha dospělé postavy ovšem s výjimkou pokrývky hlavy, protože tu dítě nemá a můžeme tedy vidět její dlouhé vlnité vlasy. Dívka svírá v obou rukou otevřenou knihu a postava dospělé osoby ukazuje svou levou rukou na jednu z jejích stran. Socha vyobrazuje sv. Annu, která učí svou dceru Pannu Marii. Vstup do hrobky je zakryt žulovými deskami. Hrobka je ve velmi dobrém stavu, jsou zde vidět pouze drobná opotřebení vlivem klimatických změn.

3.19. Vejvanovice

Poměrně rozlehlý hřbitov obdélníkového půdorysu je umístěn na východním okraji obce Vejvanovice. Pohřebiště je vymezeno nově opravenou bílou hřbitovní zdí, která je ve vrchní části kryta stříškou z tašek. Vznik místního hřbitova se datuje k roku 1844, kdy nahradil starý vejvanovický hřbitov nacházející se okolo zdejšího kostela, protože po zasažení obce epidemií cholery ve 30. letech 19. století přestala kapacita starého hřbitova dostačovat. Prvním pohřbeným na novém hřbitově byl děkan a farář František Král.¹⁴⁴ Na hřbitově nalezneme poměrně velké množství novějších i starších náhrobků, avšak umělecky zajímavých jich je pouze několik.

Hrobka rodiny Slavíkovy (Obr. 52)

- Datace: okolo roku 1925
- Materiál: pískovec
- Signatura: Zdeněk Vondráček Hořice

Hrobka rodiny Slavíkovy je situována u západní zdi hřbitovního areálu nedaleko od vstupní brány a jedná se o největší hrobku, která se na pohřebišti v obci Vejvanovice nachází. Celý prostor před hrobkou je ale hustě zarostlý břečťanem, který z části zakrývá i spodní část náhrobku tvořenou podstavcem. Ústřední část náhrobku tvoří dva vysoké úzké sloupy

---

¹⁴⁴ KOPISTA, Čeněk. *Místopis spojených obcí Úřetice a Vejvanovic*. Úřetice, 1919. S. 60-65.

opatřené podélnými žlábkami, které vynášejí kladí zdobené černým nápisem: „RODINA SLAVÍKOVA Z ÚŘETIC“. Na kladí nasedá trojúhelníkový fronton zdobený na krajích a vrcholu akroteriem a uzavírá tak vrchní část náhrobku. V pozadí za předními vysokými sloupy se nachází dva pilastry zakončené hlavicemi zdobenými volutami a akantovými rozvilinami. Mezi pilastry je vsunuta deska, ze které vystupuje postava anděla. Ta je oblečena do dlouhých rozevlátých šatů, nad čelem ve zvlněných vlasech má umístěnou malou hvězdu a svůj pohled má upřený směrem k zemi. Pravou ruku se vztyčeným ukazovákem má anděl zvednutou nad hlavu, levou paži má volně spuštěnou podél těla a v ruce drží dlouhou trubku. Po stranách centrálního náhrobku jsou opět dvě menší boční křídla, která v tomto případě nejsou nějak výrazně zdobena a každé z nich v sobě nese zapuštěnou černou obdélníkovou nápisovou desku se jmény pochovaných. Co se týče celkového stavu hrobky, tak ten je poměrně dobrý, akorát v horní části středového náhrobku je vidět výraznější poškození – jedná se o ulomení části spodní strany frontonu.

Hrob Josefa Vopršala (Obr. 53)

- Datace: 1913
- Materiál: pískovec
- Signatura: F. Vejs Hořice

Pískovcový náhrobek Josefa Vopršala z roku 1913 je umístěn u obvodové hřbitovní zdi v severní části pohřebiště. Náhrobku dominuje socha shrbeného poutníka stojícího na několika malých schodech a opírajícího se o náhrobní desku, která symbolizuje dveře, do kterých má poutník vejít. Postava poutníka má kudrnaté vlasy a vousy, je zahalena do dlouhého pláště, na zádech má položený klobouk, svou pravou ruku má mírně zdviženou a opřenou o náhrobní desku a v druhé ruce svírá dlouhou hůl. V prostoru nad poutníkem je vytesaný epitaf: „ZDE V PÁNU ODPOČÍVÁ JOSEF VOPRŠAL CUKRMISTR CUKROVARU Z HROCH. TÝNCE, *17. IX. 1861, † 18. IV. 1913 A JEHO CHOŤ KARIA, † 1. II. 1948“. Na náhrobní desku ve vrchní části nasedá půlkruhově zakončený blok, kde je vyrytý krátký verš „MDLÝ POUTNÍKU JEN NA DVEŘE TYTO ZAKLEPEJ JSOU POSLEDNÍ. TAM VŠE, CO ZDE TI BYLO SKRYTO V MÍR VĚČNÝ SE TI ROZEDNÍ.“ Po stranách doplňuje náhrobní desku dvojice sloupů umístěných na stupňovitém podstavci a v horní části ozdobených pásem s květinovými a listovými motivy. V dolní části vedle schodů, po kterých stoupá poutník, se nachází nízký podstavec, kde se nejspíše dříve nalézala lucerna, která se ovšem nedochovala. Před náhrobkem je umístěn kamenný záklop s reliéfem

kříže zakrývající vstup do hrobu. Náhrobek je v dobrém stavu a nalezneme zde jen drobné známky poškození způsobené vlivem klimatických změn.

4. HŘBITOVY A SEPULKRÁLNÍ PAMÁTKY NA NĚMECKOBRODSKU

4.1. Česká Bělá

4.1.1. Nový hřbitov

Na jižním okraji městyse Česká Bělá se nachází zdejší nový hřbitov obdélníkového půdorysu, který nahradil původní pohřebiště okolo kostela sv. Bartoloměje. Malý vesnický hřbitovní areál s hlavní vstupní bránou při severní zdi je na východní straně obehnan bíle ohozenou kamennou zdí a na jižní straně plotem z dřevěných latí, který je členěn cihlovými sloupy. Na zbývajících dvou stranách je pohřebiště vymezeno černým kovaným plotem završeným stříškou. Uprostřed západní obvodové stěny stávala ještě před několika lety původní hřbitovní márnice, která byla zbourána a místo ní zde dnes stojí velká brána. Na hřbitově se nalézají spíše novější náhrobky. Mezi ty, které jsou staršího data bychom mohli zařadit náhrobek významné osobnosti tehdejšího celého Německobrodka Františka Sajferta (1856-1911) nebo náhrobek místního faráře Jana Veselého (1829-1888).

Hrob Jana Veselého (Obr. 54)

- Datace: 1888
- Materiál: pískovec
- Signatura: chybí

Náhrobek bělského faráře Jana Veselého se rozkládá ve středové části hřbitovního areálu. Jedná se o pískovcový novorenesanční náhrobek sestávající z nízkého členěného podstavce obdélníkového tvaru, na který dále navazuje tělo náhrobku. To je tvořeno dvěma po stranách umístěnými pilastry vynášejícími profilovanou římsu. Prostor mezi pilastry je vyplněn deskou vytvářející rám, do kterého je vsazena bílá, ve vrchní části půlkruhově zakončená, nápisová deska s vyrytým jménem, datem narození a úmrtí faráře Veselého a latinským nápisem: „REQUIESCAT IN PACE“. Na římsu ve vrchní části navazuje půlkruhový výklenek, který je vyplněn mušlí nesoucí ve svém středu kalich. Výklenek je po obou svých stranách dozdoben rozvitým květem umístěným v kruhu. Hřbitovní prostor okolo náhrobku je porostlý hustou zelení. Co se týče celkového stavu náhrobku, tak ten je poměrně dobrý, jsou zde pouze drobná poškození způsobená vlivem klimatických podmínek a nápisová deska je již hůře čitelná.

Hrob rodiny Sajfertovy (Obr. 55)

- Datace: počátek 20. století
- Materiál: pískovec
- Signatura: J. Šíma Praha

Pod vysokou košatou břízou, při západní straně oplocení hřbitovního areálu, se nalézá druhý popisovaný náhrobek patřící rodině Sajfertově. Místo posledního odpočinku zde našel František Sajfert, osobnost regionálního i celostátního významu, který byl zdejšími statkářem, zasloužil se o mnohé věci pro obec a na počátku 20. století se stal také členem Říšské rady.¹⁴⁵

Samotný neoklasicistní pískovcový náhrobek se sestává z mohutného obdélníkového podstavce, do kterého je mezi dva postranní pilastry zasazena matná bílá nápisová deska s textem: „RODINA SAJFERTOVA“. Na podstavec nasedá bohatě zdobená vrcholová kvadratická stéla, která je po stranách vymezena dvěma pilastry zakončenými korintskými hlavicemi dekorovanými akantovými rozvilinami. Pilastry vynášejí kladí, na které navazuje trojúhelníkový fronton se zubořezem zdobený na stranách akroterií a na vrcholu mušlí. V prostoru mezi pilastry je vyobrazen reliéf vysokého kříže na podstavci stojícího pod půlkruhově zakončeným portálem. Pozadí reliéfu je bohatě dekorováno rytinami s různými rostlinnými motivy a na ploše nalézající se pod křížem je náhrobek zdoben ještě jednoduchým festonem. Pohřební místo není již ničím vymezeno a je porostlé zelení. Stav náhrobku je velmi dobrý, s výjimkou nápisové desky, která je hůře čitelná a pohled na hrobku z větší části zakrývá košatá koruna stromu.

4.1.2. Starý hřbitov u kostela sv. Bartoloměje

Než byl vybudován nový českobělský hřbitov, tak se pohřbívalo v prostorách toho starého, který se rozkládal okolo kostela sv. Bartoloměje ze 13. století stojícího na mírném kopci v centru městyse. Hřbitov lemovala vysoká ohradní zeď a nacházela se zde také kostnice. Oboje bylo ale roku 1887 strženo¹⁴⁶ a dnes je bývalý prostor hřbitova oválného půdorysu obehnan pouze kovovým plotem. Jediné náhrobky, co se zde zachovaly jsou v podobě nápisových desek zazděných ve zdech kostela. Jedná se například o německy psaný kamenný náhrobek Josepha Marina z roku 1798 nebo litinový náhrobek Severina svobodného

---

¹⁴⁵ HAVLÍK, Ivo. *V České Bělé před Památkou zesnulých uvedli do původního stavu vzácný hrob*. Online [cit. 2021-10-12]. Dostupné z URL: <https://havlickobrodsky.denik.cz/zpravy_region/v-ceske-bele-pred-pamatkou-zesnulych-uvvedli-do-puvodniho-stavu-vzacny-hrob-20161102.html>.

¹⁴⁶ Římskokatolická farnost Česká Bělá. *Kostel sv. Bartoloměje*. Online [cit. 2021-10-14]. Dostupné z URL: <<https://farnost-ceskabela.webnode.cz/historie-kostelu/>>.

pána z Langendorfu z počátku 19. století. Výjimku tvoří náhrobek hraběte Václava Šporka a jeho syna, který jako jediný není zapuštěn do zdi, ale je umístěn vedle jižní zdi kostela.

Hrob Václava Šporka (Obr. 56)

- Datace: okolo poloviny 19. století
- Materiál: pískovec
- Signatura: chybí

Náhrobek Václava Šporka a jeho rodiny je situován při jižní zdi loďe kostela svatého Bartoloměje. Hrabě Václav Špork se do Bělé dostal v roce 1791 prostřednictvím sňatku s jistou Rozálií z Dlouhé vsi¹⁴⁷ a získal tak do vlastnictví celý městys. Náhrobek tvoří vysoký bílý obdélníkový podstavec, ve kterém jsou zapuštěny dvě hnědé nápisové desky. První z nich je umístěna do spodní poloviny podstavce náhrobku a jsou na ní dvě německy psaná jména pochovaných. Jedná se o hraběte Václava Šporka a jeho stejnojmenného syna. To, že se jedná o otce se synem dokládá právě druhá nápisová deska nalézající se v horní polovině podstavce. Deska má tvar štítu a je do ní vepsán text, který je opět v německém jazyce: „DEM VATER DEM SOHN“. Prostor mezi dvěma nápisovými deskami odděluje z poloviny vystupující hraběcí koruna. Podstavec je ve vrchní části zakončen reliéfem zdobenou římsou, na kterou nasedá na vlastním, pouze několik centimetrů vysokém, podstavci mohutný kříž, přes jehož horizontální břevno je přehozena zřasená drapérie zakrývající celou spodní polovinu kříže. Náhrobek je v dobrém stavu a nese pouze drobné známky poškození zejména na podstavci náhrobku.

4.2. Dolní Krupá

Vesnický hřbitov v obci Dolní Krupá se nachází v mírném kopci při jejím jihozápadním okraji. Jeho nepravidelný tvar je obehnan starou vysokou zdí složenou z kamenů a z vnější části omítnutou. Při severní straně ohradního oplocení jsou umístěny dva vysoké, bíle omítnuté sloupy převyšující svou výškou hřbitovní zeď, mezi které je vsazena vysoká, dekorativně zdobená hlavní vstupní brána. V jižní části areálu se nalézá hřbitovní kaple postavená v roce 1898 architektem Josefem Šupichem z Německého Brodu na návrh

---

¹⁴⁷ Státní oblastní archiv v Zámrsku, Sbirka matrik Východočeského kraje, sig. 5885, fol. 11, Matrika oddaných z let 1784-1916 farního úřadu římskokatolické církve Česká Bělá (okr. Havlíčkův Brod).

Františka Schmoranze staršího.¹⁴⁸ Jedná se o menší hřbitovní areál, kde jsou náhrobky staršího data situovány převážně v severní části pohřebiště, v okolí hlavní vstupní brány.

Hrob Aloise Petra (Obr. 57)

- Datace: okolo roku 1900
- Materiál: pískovec
- Signatura: Louvar N. Brod

Pískovcový náhrobek Aloise Petra a jeho sestry je umístěn při západní kamenné zdi hřbitovního areálu. Skládá se z vysokého kamenného skaliska, do kterého je zapuštěna bílá mramorová půlkruhově zakončená nápisová deska se dvěma jmény osob zesnulých v mladém věku a vyrytým následujícím textem: „V ÚTLÉM VĚKU SMRTI STŘELA POSLALA JE DO NEBE TVOU BY TVÁŘNOST BOŽE ZŘELA BLAŽENA JSOU U TEBE.“ Na skalisko je upevněna pískovcová socha před křížem klečícího anděla s dlouhými zvlněnými vlasy, který je oděn do dlouhého roucha a jeho sepjaté ruce spočívají na pokrčeném kolenu. Prostor před náhrobkem není ničím ohraničen a je porostlý neudržovanou zelení. Ovšem stav náhrobku je velmi dobrý, jen na některých místech jsou vidět drobná poškození vlivem klimatických změn a jsou zde drobná místa porostlá lišejníkem.

Hrob Vincence Novotného (Obr. 58)

- Datace: 1913
- Materiál: žula
- Signatura: L. Louvar v Něm. Brodě

Druhý popisovaný náhrobek na zdejším hřbitově patří děkanovi a faráři v Dolní Krupě Vincenci Novotnému. Jednoduchý náhrobek z černé leštěné žuly leží několik metrů od vstupu do hřbitovní kaple ve středové části hřbitova. Na kamenném postamentu stojí obdélný žulový kvádr, na který v horní, mírně zkosené části navazuje podstavec s vrcholovým křížem nesoucí na sobě bílou sošku ukřižovaného Ježíše Krista. Na čelní straně kvádru je vepsán následující text, který v sobě obsahuje, co vše za hodnosti Vincenc Novotný měl: „ZDE V PÁNU ODPOČÍVÁ P. VINCENC NOVOTNÝ, ČEST. KANOVNÍK, KAP. KRÁLOVE HRADECKÉ, KNĚZ JUBILÁŘ, Č. KONS. RADA EM BISK. VIKÁŘEM, BISK. KOMISAŘ PŘI C. K. GYMNASIU NĚM. BRODSKÉM, RYTÍŘ ŘÁDU FR. JOSEFA I Č.

---

¹⁴⁸ BENÁKOVÁ, Eva. *Havlíčkovobrodsko: Turisticko-vlastivědný průvodce obcemi a jejich okolím*. Tišnov: Sursum, 1999. S. 34.

OBČAN VŠECH OBCÍ FARNOSTI DOLNOKRUPSKÉ, Č. ČLEN SBORU DOB. HASIČŮ V DOL. KRUPÉ A KNYKU, Č A SKUT. ČLEN MNOHÝCH SPOLKŮ A KORPORACÍ DOBROČ., OS. DĚKAN A FARÁŘ V DOLNÍ KRUPÉ V. V.“ a poté následuje ještě datum narození a úmrtí. Z vyrytého textu je patrné, že se jednalo o místní velice váženou osobnost, což dokládá i pozice náhrobku stojícího uprostřed hřbitova na konci hlavní hřbitovní cesty, tedy tak, že po vstupu na hřbitov každého upoutá jako první. Celé toto dílo je ze všech stran obeháno kovovým dekorativně zdobeným plotem a vstup do hrobu je zakryt kamennou deskou s rytinou kříže. Náhrobek je dobře udržovaný a ve výborném stavu.

4.3. Dušejov

Dušejovský vesnický hřbitov zaujímá území na návrší severně od obce a rozprostírá se okolo zdejšího kostela sv. Bartoloměje zbudovaného v 80. letech 18. století.¹⁴⁹ Ve stejnou dobu vznikl pravděpodobně i samotný hřbitovní areál, který má půdorys tvaru nepravidelného oválu a severovýchodním směrem se rozšiřuje do tvaru nepravidelného obdélníku, který vznikl po opětovném dodatečném rozšíření hřbitova. Severozápadní část pohřebiště je lemována vysokou omítanou zdí završenou v některých místech betonovou a v jiných místech cihelnou korunou. Jihovýchodní část je obehána tarasní zídkou, která je v koruně opatřena bílou prolamovanou cihelnou nadezdívkou členěnou cihlovými sloupy převyšujícími o několik centimetrů výšku zdi. V jižní části je mezi dvěma kamennými sloupy umístěna železná dekorativně zdobená hlavní vstupní brána, vedle které se nalézá kříž na památku svaté misie zbudovaný v roce 1917. Na hřbitově můžeme nalézt několik hodnotných náhrobků pocházejících z 19. století, jako je například hrobka rodiny Richlých, jejichž rod vlastnil mirošovské panství.

Hrobka rodiny Richlých (Obr. 59)

- Datace: 1872
- Materiál: žula, mramor
- Signatura: chybí

Poměrně rozlehlá hrobka rodiny velkostatkářů a majitelů mirošovického panství je umístěna u kostelní zdi po pravé straně při vchodu do kostela sv. Bartoloměje. Hrobka se skládá ze dvou částí. První část tvoří dvě bílé mramorové desky zasazené do zdi kostela, na kterých jsou vyrytá jména pochovaných. Druhou část tvoří náhrobek z černé leštěné žuly umístěný v prostoru před mramorovými deskami. Ten sestává z vysokého kamenného

---

¹⁴⁹ SAA Ledec nad Sázavou. Fotografie informační tabule před vstupem na hřbitov v Dušejově z 8. 9. 2021.

podstavce, na kterém spočívá ústřední část náhrobku tvořená obdélným, odstupňovaným a v horní části zkoseným kvádrem a dvěma bočními křídly. Na středovém kvádru je přibližně uprostřed vyryt a zlatou barvou vymalován nápis: „HROBKA RODINY RICHLÝ“ a nad ním je připevněn velký bílý kříž vyrobený z mramoru. V prostoru pod zlatým nápisem jsou vytesána dvě jména pochovaných a pod nimi verš z Janova evangelia: „POKOJ ZŮSTAVUJI VÁM, POKOJ SVŮJ DÁVÁM VÁM“. Další jména zemřelých jsou na bočních obdélných křídlech, která jsou přibližně šedesát cm vysoká a na bocích završena sloupky s rytinou kříže. Prostor před hrobkou je obehnan dekorativním železným plotem se vstupní brankou a vstup do hrobky je zakryt čtyřmi kamennými záklopy s železnými kruhovými úchyty. Samotný náhrobek je ve výborném stavu, ale jeho okolí je neudržované, zarostlé zelenou vegetací, kamenné záklopy jsou porostlé lišejníkem a železné oplocení je na některých místech zrezlé a ztrácí nátěrovou barvu.

Hrob rodiny Tománkovy (Obr. 60)

- Datace: počátek 20. století
- Materiál: litina, žula
- Signatura: chybí

Další popisovaný, tentokrát litinový náhrobek je situován několik metrů od východní stěny kostela. Náhrobek tvoří obdélníkový podstavec ze světle šedé leštěné žuly, na kterém je nasazena několik centimetrů silná litinová deska s kovadlinou ve svém středu, na jejíž dráze je připevněna bílá obdélná nápisová tabule se jmény pochovaných. Tabule je vsazena do úzkého ozdobného rámu, který v horní části přerůstá ve dvě větvičky s drobnými listy. Zpoza nápisové tabule vystupuje dekorativně zdobený litinový kříž s ukřižovaným Ježíšem. To, že rodina Tománkova se nejspíše zabývala kovářstvím a také podkovářstvím, dokládají kromě kovadliny ještě další elementy, které jsou součástí náhrobku. Jsou jimi kovářské kladivo a podkova držaná v kovářských kleštích, které jsou připevněny na spodní litinové desce a vystupují zpoza kovadliny. Celý náhrobek doplňuje ještě nízký kovaný plůtek vymezující prostor samotného hrobu, který je zdobený dekorativními ornamenty a listy. Náhrobek je v poměrně dobrém stavu, ovšem především ve spodní části je patrné poškození způsobené postupnou korozí.

4.4. Havlíčkův Brod

4.4.1. Nový městský hřbitov

Nový městský hřbitov v Havlíčkově Brodě se rozkládá za městem po levé straně ulice Pražská směrem při výjezdu z města. Jedná se o velmi rozlehlý areál mající tvar nepravidelného obdélníku, ve kterém se skrývá obrovské množství náhrobků. Prostor je obehnan nízko kamennou zídou, na kterou navazuje vysoká zeď složená z cihel bílé barvy, která je završena betonovou korunou. Vzhledem k tomu, že hřbitov byl založen až počátkem 20. století a jistou dobu se ještě navíc pohřbívalo souběžně i na starém hřbitově,¹⁵⁰ tak se zde nalézají z naprosté většiny náhrobky novější. Mezi náhrobky staršího data, vzniklé v období krátce po založení hřbitova, bychom mohli zařadit například hrobku místní továrnické rodiny Veselých nebo náhrobek Marie Kunové z období okolo 20. let 20. století.

Hrobka rodiny Veselých (Obr. 61)

- Datace: počátek 20. století
- Materiál: žula, mramor
- Signatura: A. Podpěra¹⁵¹

Honosná hrobka místní továrnické rodiny Veselých¹⁵² se nalézá při jižní obvodové zdi hřbitova směrem blíže k hlavní bráně. Ústřední část náhrobku z černé leštěné žuly je tvořena výklenkem, do kterého je vsazena velká mramorová socha Ježíše Krista na kamenném podstavci. Kristova pravá ruka s třemi vztyčenými prsty je pozvednuta do úrovně prsou a druhá ruka přidržuje dlouhé zřasené roucho, do kterého je oděn. Po stranách výklenku se sochou jsou dvě vysoké žulové desky, na kterých jsou zlatou barvou napsána jména pochovaných. V prostoru před deskami se na každé straně nalézají dva hladké sloupy kruhového půdorysu, které vynášejí římsu se zlatým nápisem: „RODINA VESELÝCH“. Prostory samotné hrobky jsou zakryty opět deskou z černé leštěné žuly. Hrobka se nachází ve výborném a udržovaném stavu.

---

¹⁵⁰ HONZÁK, František et al. *Havlíčkův Brod: Historie a osobnosti*. Praha: Libri, 1998. S. 11-13.

¹⁵¹ Antonín Podpěra byl kameník a sochař z Kamenných Žehrovic u Kladna, který v 70. letech 19. století, spolu se svým bratrem Josefem Podpěrou, přišel do Světlé nad Sázavou a založil zde koncem 19. století vlastní kamenickou firmu. Po jeho smrti v roce 1912 převzala prosperující podnik jeho manželka a firma dostala název „Továrna na zpracování kamenů, sochařství a kamenictví Antonín Podpěra.“ In DOUBEK, Eduard. *Světlá nad Sázavou v zrcadle dějin*. Praha: Panorama, 1992. S. 59.

¹⁵² Jan Veselý (1841-1891) spolu se svými syny založil v roce 1887 v tehdejší Německém Brodě továrnu na vlněné a bavlněné pletené zboží. In ENGELBERT, Ambrož – BLECHA, Dominik. *Úplný adresář, dějiny a památosti královského města Německého Brodu*. Německý Brod: Lithographie a kněhtiskárna Alberta F. Riedla, 1892. S. 155.

4.4.2. Starý hřbitov u kostela sv. Vojtěcha

Než došlo k založení nového městského hřbitova, tak byli mrtví pohřbíváni na starém hřbitově rozkládajícím se okolo kostela sv. Vojtěcha ležícího nedaleko centra města v ulici Ledecská. Kostel byl nejspíše založen již ve 13. století, ale během husitských válek byl zbořen a na jeho místě vznikl v první polovině 16. století nový, pozdně gotický kostel s renesančními prvky, který zde stojí dodnes.¹⁵³

Hřbitov okolo svatovojtěšského kostela byl vybudován někdy okolo přelomu 16. a 17. století. I přesto, že byl poměrně rozsáhlý, tak musel být několikrát rozšiřován, především v důsledku různých epidemií. Souběžně s tímto hřbitovem se pohřbívalo ještě na hlavním hřbitově okolo kostela Nanebevzetí Panny Marie, a to až do roku 1783, kdy byl hlavní hřbitov z hygienických důvodů zrušen a ústředním hřbitovem se stává právě ten zbudovaný okolo kostela zasvěceného svatému Vojtěchovi.¹⁵⁴

Rozlehlý hřbitovní areál obdélného půdorysu je obehnan kamennou zdí, která je z vnější strany omítnutá a v koruně zakončená žulovými nebo betonovými deskami. Z vnitřní strany jsou ve zdi vybudovány klasicistní výklenkové kapličky, které jsou pozůstatkem někdejší křížové cesty. Hlavní zděná renesanční kulisová vstupní brána do hřbitovního areálu pocházející z roku 1617 je umístěna na severovýchodním nároží. Do zděné brány členěné pilastry je vsazen kamenný vstupní portál a celá brána je zakončena atikou, která v sobě nese štít se znakem města Havlíčkův Brod.

Na hřbitově se nalézá obrovské množství náhrobků různé velikosti a zdobnosti. Místo posledního odpočinku zde našla řada významných brodských osobností, jako je například místní podnikatelská rodina Weidenhofferova, stavitel a architekt Josef Šupich (1842-1923) nebo rodiče a dcera Karla Havlíčka Borovského.

Hrobka rodiny Weidenhofferovy (Obr. 62)

- Datace: počátek 20. století
- Materiál: pískovec
- Signatura: chybí

Na starém havlíckobrodském hřbitově se nalézá hned několik velkých honosných hrobek. První z nich je umístěna několik metrů od hlavní vstupní brány směrem vlevo při vstupu do areálu a patří rodině Weidenhofferově. Z této původem německé rodiny pocházel

---

¹⁵³ MACEK, Ladislav – ROUS, Pavel. *Havlíčkův Brod v pověstech a historii*. S. 15-17.

¹⁵⁴ PETR, František. U sv. Vojtěcha: příspěvek k dějinám Něm. Brodu. In *Hlasy z Posázaví* 13, 1921, č. 16, s. 2.

také místní měšťan a četný občan Vojtěch Weidenhoffer (1826-1901), který se ve 2. polovině 19. století mnohým zasloužil o rozkvět města a jeho okolí. Mezi jeho významné počiny patří například založení továrny na bramborový škrob, do které v roce 1869 zavedl první parní stroj v okrese a započal tak průmyslovou revoluci ve městě a okolí. Dále se podílel na založení městského muzea, rozvoji místní železniční dopravy a angažoval se i v politickém životě, a to jak na úrovni regionální, tak i celostátní.¹⁵⁵

Monumentální neoklasicistní pískovcová hrobka je tvořena vysokým obdélníkovým postamentem členěným dvěma pilastry, mezi které je vsazena nápisová deska se jménem právě výše zmiňovaného Vojtěcha a jeho manželky Vilemíny rozené Spurné. Na podstavci navazuje centrální část se sochou Krista stojícího pod kruhovým portálem. Ježíšova postava je vyobrazena pouze od kolen nahoru, ve své levé ruce svírá na prsou knihu a druhou ruku s pozvednutým ukazovákem má mírně vztyčenou. Po stranách portálu vystupují dva podélně kanelované pilíře čtvercového půdorysu zakončené hlavicí zdobenou akanty, které vynášejí břevno s nápisem: „RODINA WEIDENHOFFROVA“. Na trám pak nasedá půlkruhový fronton se zdobeným vrcholovým křížem a v tympanonu se nachází malý věnec v jehož středu jsou písmena IHS a prostor okolo něj je doplněn o rostlinné reliéfy. Ústřední část náhrobku dotváří dvě boční, půlkruhově zakončená křídla nesoucí další černé nápisové desky. Křídla jsou dekorována volutami a dvěma vázami na nízkém podstavci umístěnými na půlkruhově zakončené desce. Poměrně rozlehlý prostor před náhrobkem je ohraničen asi padesát cm vysokým kovaným plotem s malou vstupní brankou. Vstup do hrobky je zakryt silným kamenným víkem s rytinou kříže ve svém středu. Hrobka je ve výborném stavu, akorát na postamentu jsou patrná drobná poškození způsobená vlivem klimatických změn.

Hrobka rodiny Wencelidesovy (Obr. 63)

- Datace: 90. léta 19. století
- Materiál: pískovec
- Signatura: Louvar

Vedle předchozí hrobky se nalézá jedno z dalších dominantních architektonických děl zdejšího hřbitova. Stejně jako u předchozího náhrobku i zde tvoří základ obdélníkový podstavec s pilastry, mezi kterými je usazena černá nápisová deska se jmény pochovaných. Na podstavci navazuje centrální část klasicistního náhrobku tvořená dvěma kanelovanými sloupy kruhového půdorysu zakončenými dekorativně zdobenými hlavicemi. Mezi sloupy je

---

¹⁵⁵ KAMP, Michal. Vojtěch Weidenhoffer. In *Havlíčkobrodské listy*, 2011, č. 12, s. 12.

středový rizalit s půlkruhově zakončeným výklenkem, v němž je umístěna socha Panny Marie s malým Ježíšem Kristem v podživotní velikosti. Marie je oděna do dlouhého šatu s plachetkou a ve své levé ruce drží malého Krista, který se k ní vine. Vrcholový trojúhelníkový fronton, zdobený dříve dvěma, dnes již jednou nárožní akroterií, zubořezem a vrcholovým křížem na podstavci, uzavírá celé toto umělecké dílo. Po stranách ústřední části náhrobku jsou dvě úzká zdobená boční křídla. Ve středové části obou křídel je vyobrazena pochodeň obrácená směrem dolů symbolizující smrt, ve spodní části je věnec s palmovou ratolestí a vršek křídel je dekorován volutami a akanty. Prostory hrobky zakrývají dva kamenné poklopy s rytinou kříže a celý prostor je obehnan železným zdobeným plotem, kterému chybí branka. Celkový stav hrobky není tak dobrý jako u té předchozí. Především vrchní část je poškozena vlivem klimatických změn, chybí zde jedna nárožní akroterie a oplocení okolo hrobu je zrezlé.

Hrob Engelberta Ambrože (Obr. 64)

- Datace: 1912
- Materiál: pískovec
- Signatura: chybí

V prostoru naproti předešlým dvěma hrobkám je situován malý náhrobek, který nese jméno místního učitele, historika a významného muzejního pracovníka Engelberta Ambrože, jeho manželky a dcery. Sestává z kamenného postamentu v podobě skaliska, do kterého je zapuštěna oválná fotografie holčičky a malá bílá obdélníková nápisová deska se jménem dcery, která zemřela v pouhých dvanácti letech a následujícím textem: „ZÁHY V NEBES KRAJ SE VZNESLA, DCERA NAŠE MILENÁ, ÚTLÁ SCHRÁNKA VE HROB KLESLA, ŠÍPEM SMRTI RANĚNÁ. NÁM TU BOLU SLZY KANOU, SRDCE VOLÁ: „NA SHLEDANOU!“ + SPĚTE SLADCE! +“. Na skalisku spočívá pískovcový kvádr s další nápisovou deskou, tentokrát leskle černou, do které jsou vyryta jména Ambrože a jeho manželky. Náhrobek je završen sochou stojícího anděla v podživotní velikosti držícího ve své pravé ruce malý kříž, který si tiskne k hrudi a v levé ruce drží palmovou ratolest. Malý prostor před náhrobkem je ohraničen kamennými obrubníky a samotný náhrobek je udržovaný a ve výborném stavu. Od května roku 1958 podléhá památkové ochraně.¹⁵⁶

---

¹⁵⁶ Stránky Národního památkového ústavu. *Náhrobek Engelberta Ambrože*. Online [cit. 2021-10-20]. Dostupné z URL: <<https://pamatkovykatalog.cz/nahrobek-engelberta-ambroze-2940746>>.

Hrob rodiny Riedlovy (Obr. 65)

- Datace: okolo roku 1895
- Materiál: žula, pískovec
- Signatura: chybí

Další popisovaný náhrobek je umístěn při severní obvodové hřbitovní zdi směrem blíže k hlavní vstupní bráně. Z náhrobku se dočteme, že je zde pohřben vážený měšťan, majitel knihtiskárny a litografie a první velitel sboru dobrovolných hasičů v Německém Brodě Albert F. Riedel. V Německém Brodě byl také prvním, kdo zde otevřel knihkupectví, a to v říjnu roku 1870.¹⁵⁷

Co se týče samotného náhrobku, tak ten je tvořen nízkým obdélníkovým podstavcem, na kterém je umístěno žulové tělo náhrobku ve tvaru kvádrů s vyrytými jmény zesnulých. V horní části náhrobek uzavírá vysoký pískovcový vrcholový kříž na vlastním podstavci, do kterého byla zapuštěna oválná fotografie někoho ze zemřelých, která se ovšem nedochovala. Vstup do hrobu je zakryt kamenným záklopem, který ve svém středu nese nápis: „RODINA RIEDLOVA“. Stav náhrobku je velmi dobrý, jsou zde pouze drobná poškození, jako je například chybějící fotografie nebo chybějící svítilny na sloupcích po stranách náhrobku.

Hrob Havla Bildhauera (Obr. 66)

- Datace: počátek 20. století
- Materiál: pískovec
- Signatura: chybí

Pískovcový neoklasicistní náhrobek patřící německobrodskému fiakristovi a povozníkovi Havlu Bildhauerovi¹⁵⁸ se nalézá několik metrů od severní zdi kostela sv. Vojtěcha. Na nízkém soklu spočívá kvádrový podstavec s černou nápisovou deskou, která je ovšem nečitelná. Honosně zdobené tělo náhrobku je tvořeno černou obdélníkovou deskou se jménem a datem úmrtí Bildhauera. Strany kvádrů, do kterého je deska zapuštěna, jsou zdobeny akantami a v prostoru nad deskou je drobný štít doplněný po stranách dvěma ratolestmi. Tělo náhrobku je zakončeno trojúhelníkovým štítem s volutami po svých hranách, na který je připevněn vysoký, dekorativně zdobený kříž s litinovou sochou ukřižovaného

---

¹⁵⁷ ENGELBERT, Ambrož – BLECHA, Dominik. *Úplný adresář, dějiny a památnosti královského města Německého Brodu*. S. 46.

¹⁵⁸ ENGELBERT, Ambrož – BLECHA, Dominik. *Úplný adresář, dějiny a památnosti královského města Německého Brodu*. S. 175.

Ježíše Krista. Kromě nápisových desek, které jsou špatně čitelné či vůbec nečitelné je náhrobek udržovaný a ve výborném stavu.

Hrob rodičů a dcery Karla Havlíčka Borovského (Obr. 67)

- Datace: 80. léta 19. století
- Materiál: žula
- Signatura: Louvar v Něm. Brodě

Uprostřed svatovojtěšského hřbitova západně od kostela se nachází místo posledního odpočinku kupce Matěje Havlíčka a jeho manželky Josefy, kteří byli rodiči významného českého literáta Karla Havlíčka Borovského. Spolu s nimi zde odpočívá také Borovského jediné dítě, dcera Zdenka Havlíčková. Volně stojící náhrobek zhotovený z šedočerné leštěné žuly sestává z asi 1,5 m vysokého obelisku vyrůstajícího z římsy odstupňovaného podstavce stojícího na kamenném soklu. Do podstavce obdélníkového tvaru je vepsán bílou barvou následující nápis: „PAMÁTCE RODIČŮ A DCERY ZDENKY KARLA HAVLÍČKA BOROVSKEHO.“ Hrobové místo je ohraničeno žulovým obrubníkem a uzavřeno žulovou zákrytovou deskou s vyrytým křížem ve svém středu. Náhrobek i prostředí okolo něj je opečovávané a ve výborném stavu. Stejně jako náhrobek Ambrože i toto dílo se od roku 1958 řadí mezi památkově chráněné objekty.¹⁵⁹

Hrobka rodiny Kabeláčovy (Obr. 68)

- Datace: 90. léta 19. století
- Materiál: pískovec
- Signatura: chybí

Bohatě zdobený neoklasicistní náhrobek rodiny Kabeláčovy je situován uprostřed hřbitova západním směrem od svatovojtěšského kostela. Jedná se o volně stojící architektonické dílo tvořené nízkým obdélníkovým podstavcem zdobeným v horní části dekorativními rytinami. Uprostřed postamentu je železný úchyt pro lanternu, která se ovšem nedochovala. Na podstavec nasedá obdélníková deska s dekorativně orámovaným výklenkem, který je prázdný, ale dříve byl nejspíše zasklený a vyplněný nápisovou deskou se jmény pochovaných. Na obou rozích obdélníkové desky jsou do prostoru umístěny hlavy andělů, přes jejichž křídla je zavěšen mohutný feston propletený stuhami. V půlkruhovém prostoru

---

¹⁵⁹ Stránky Národního památkového ústavu. *Hrob rodičů a dcery K. H. Borovského*. Online [cit. 2021-10-20]. Dostupné z URL: <<https://pamatkovykatalog.cz/hrob-rodicu-a-dcery-k-h-borovskeho-2940726>>.

vzniklým nad festonem je černá nápisová deska s textem: „RODINA KABELÁČOVA.“ Jedním z pochovaných na tomto místě je také lékárník, od roku 1890 starosta Německého Brodu a okresní hejtman Václav Kabeláč.¹⁶⁰ Náhrobek ukončuje trojúhelníkový fronton, který zdobí po obou krajích dekorativní akroterion a na vrcholu kříž, přes jehož horizontální břevno je přehozena zřasená drapérie. Tympanon je vyplněn rytinou malých přesýpacích hodin v kruhu symbolizujících plynoucí čas a smrt, za kterými vystupují andělská křídla a zbytek prostoru tympanonu je doplněn o rostlinné motivy. Poměrně rozlehlý prostor před náhrobkem je obehnan železným dekorativním oplocením s brankou. Náhrobek je ve velmi dobrém stavu, akorát chybí lanterna, hlavní nápisová deska a dekorativní plot před náhrobkem by uvítal nový nátěr.

Hrob Leopolda Louvara (Obr. 69)

- Datace: počátek 20. století
- Materiál: žula
- Signatura: chybí

Náhrobek autora velkého množství hrobů a hrobek, nejen na zdejší svatovojtěšském hřbitově, ale i na spoustě dalších pohřebištích v okolí, kameníka Leopolda Louvara a jeho rodiny stojí ve střední části hřbitovního areálu, několik metrů od předchozí popisované hrobky. Jedná se o architektonicky jednoduchý objekt vytvořený z černé leštěné žuly. Je tvořen jednou odstupňovaným vysokým podstavcem, na kterém je vyryto jméno Louvarova stejnojmenného syna a jeho manželky. Z podstavce vystupuje asi 1,5 m vysoká, v horní části mírně zkosená žulová deska. Do ní je vyryto jméno sochaře a kameníka Leopolda Louvara a jeho manželky Vincencie doplněné ve vrchní části o dvě oválné fotografie. Hrobové místo je zarostlé brečťanem a stejně tak i část samotného náhrobku, který je navíc z horní části zakryt košatými větvemi stromu rostoucího opodál. Co se týče stavu náhrobku, tak ten je až na hustý okolní porost a vybledlé oválné fotografie velmi dobrý.

Hrob Anny Jahodové – Kasalové (Obr. 70)

- Datace: 1917
- Materiál: pískovec
- Signatura: chybí

---

¹⁶⁰ ENGELBERT, Ambrož – BLECHA, Dominik. *Úplný adresář, dějiny a památnosti královského města Německého Brodu*. S. 109.

Hrob místní spisovatelky a sběratelky lidové slovesnosti Anny Jahodové – Kasalové je situován několik metrů od jižního průčelí kostela. Jedná se o pískovcový kvádr stojící na nízkém soklu, který v sobě nese šedivou, již hůře čitelnou nápisovou desku v rozích přichycenou ke kvádru čtyřmi terčíky zdobenými květy rostlin. Do desky je vyryt následující text: „KDO V POESIE KLÍNU DŘÍMAL – NEUMÍRÁ, ALE DÁLE ŽIJE VE SVÉM DÍLE. ANNA JAHODOVÁ – KASALOVÁ, SPISOVATELKA“ a následuje datum narození a úmrtí. Na kvádr ve vrchní části nasedá profilovaná zdobená římsa, na kterou navazuje podstavec, ale předmět, který měl držet, se ovšem nedochoval. Podstavec je dekorován festonem a hadem pojídacím svůj vlastní ocas symbolizující život a smrt. Malý prostor před náhrobkem je ohraničen kamenným obrubníkem a je poměrně udržovaný. Kromě chybějícího elementu na vrcholovém podstavci a hůře čitelné nápisové desky je stav náhrobku velmi dobrý. Od května 1958 podléhá hrob této regionálně významné osobnosti také památkové ochraně.¹⁶¹

Hrobka rodiny Kohoutovy (Obr. 71)

- Datace: 1902
- Materiál: pískovec
- Signatura: Louvar

Poslední popisovaná hrobka na hřbitově rozkládajícím se při kostele sv. Vojtěcha je umístěna při severní straně ohradní zdi. Patří řediteli dolů Janu Kohoutovy a jeho rodině. Je tvořena vysokým půlkruhově zakončeným výklenkem po stranách dekorovaným dvěma kanelovanými pilastry stojícími na vysokém podstavci a zakončenými korintskou hlavicí zdobenou akantovými rozvilinami. Náhrobek je v horní části zakončen trojúhelníkovým štítem zdobeným po krajích akroterií a na vrcholu mušlí. Ve štítu je umístěn hornický symbol překříženého mlátka a želízka zdůrazňující pracovní náplň zde pochované osoby. Výklenek je vyplněn vysokým křížem s ukřižovaným Ježíšem Kristem stojícím na kvádrovém postamentu nesoucím lesklou nápisovou desku se jménem a funkcí Jana Kohouta. Před tímto vysokým podstavcem se nachází ještě jeden nižší a podlouhlý, který nese čtyři malé na výšku postavené obdélníkové desky s dalšími jmény pochovaných. Vstup do hrobky zakrývá žulový záklop s rytinou kříže. Náhrobek je v poměrně dobrém stavu.

---

¹⁶¹ Stránky Národního památkového ústavu. *Hrob Anny Jahodové – Kasalové*. Online [cit. 2021-10-21]. Dostupné z URL: <<https://pamatkovykatalog.cz/hrob-anny-jahodove-kasalove-2940742>>.

4.5. Herálec

Starý hřbitov v obci Herálec se nalézá na jižním okraji obce, poblíž místního fotbalového hřiště. Hřbitovní areál čtvercového půdorysu vznikl v 19. století a je obklopen ze tří stran zdí z lomového neomítaného kamene a na západní straně dřevěnými prkny rozmístěnými mezi železné sloupy, které jsou zapuštěné do betonového soklu. Nízká vstupní branka umístěná na západní straně je složena také z dřevěných fošen doplněných o dekorativní kování. Po prostorách pohřebiště se chodí po cestě vysypané drobnými bílými kamínky, která lemuje půdorys hřbitova a mezi hřbitovní zdí a touto cestou jsou rozmístěny náhrobky. Uprostřed hřbitova je situován litinový kříž na podstavci s datem 1858. Náhrobků je zde velmi málo a jedná se převážně o litinové kříže nebo empírové náhrobky. Zajímavostí místního hřbitova je, že se v severozápadní části areálu nachází také šest náhrobků vytvořených na památku vojáků padlých během napoleonských válek. Areál hřbitova patří od roku 1958 mezi památkově chráněné objekty.¹⁶²

Hrob Jana Hoyera (Obr. 72)

- Datace: 1918
- Materiál: žula
- Signatura: nečitelná

Žulový náhrobek akademického malíře Jana Hoyera (1891-1918)¹⁶³ se nalézá při severní straně oplocení starého hřbitova. Jednoduše řešený náhrobek sestává ze dvou mohutných kanelovaných sloupů kruhového půdorysu, které vynášejí trojúhelníkový štít zdobený jemnou rytinou malého kříže v kruhu. V prostoru mezi sloupy je umístěna černá matná nápisová deska, na které najdeme kromě vyrytých jmen zemřelých také v horní části vystupující trojrozměrnou hlavu muže s delšími vlasy, vousy a pohledem směřujícím k zemi. Pod černou deskou se nachází ještě jedna menší žulová deska, ve které je vyrytý nápis: „RODINA HOYEROVA.“ Místo vstupu do hrobu je zakryté žulovou obdélníkovou deskou. Náhrobek je v dobrém stavu a bez výraznějších známek poškození, akorát je na některých místech porostlý popínavým břečťanem.

---

¹⁶²Stránky Národního památkového ústavu. *Hřbitov Herálec*. Online [cit. 2021-10-21]. Dostupné z URL: <<https://pamatkovykatalog.cz/hrbitov-690234>>.

¹⁶³ Jan Hoyer byl rodák z Radňova u Humpolce a za svůj život namaloval velké množství olejomalb zobrazujících většinou krajinu nebo figurální kompozice. V roce 1917 se v Humpolci uskutečnila velká výstava jeho děl. In PLEVA, František. *Vrchovina neznámá: Stručná historie měst, městysů, obcí a významných míst Vrchoviny od Humpolce k Havlíčkově Brodu*. S. 206-207.

4.6. Humpolec

Velmi rozlehlý hřbitovní areál nepravidelného půdorysu rozkládající se okolo kostela sv. Jana Nepomuckého je umístěn nedaleko středové části města Humpolec po pravé straně ulice Jihlavská směrem do centra. Byl vybudován v roce 1785, kdy nahradil starý hřbitov rozkládající se okolo kostela sv. Mikuláše stojícího v centru města. V průběhu 70. let 19. století zde byl vystavěn také již zmíněný kostel zasvěcený Janu Nepomuckému. Hřbitov byl dlouhou dobu bez řádného oplocení, ke kterému došlo až v roce 1849.¹⁶⁴ Tato zeď složená z kamenů a v koruně zakrytá betonovými deskami se zachovala dodnes. Později došlo k rozšíření kostela jihovýchodním směrem o urnový háj, výsypovou loučku a novou obřadní síň. Hřbitov je protkán dlážděnými chodníčky a klidnou atmosféru pohřebiště dotváří vysoké listnaté stromy. Nejstarší dochované náhrobky jsou rozmístěny v severozápadní části areálu a okolo kostela. Ty novější pak zaujímají území jižně od kostela. Monumentální hrobky továrnických a měšťanských rodin mají své místo převážně při jihozápadním ohrazení pohřebiště. Nachází se zde několik hrobů patřících významným osobnostem a také celá řada umělecky hodnotných náhrobků, o kterých bude pojednáno níže.

Hrob Augustiny Lojkové (Obr. 73)

- Datace: 1869
- Materiál: pískovec
- Signatura: Fr. Wurzel v Praze

První popisovaný náhrobek patřící Augustině Lojkové je situován v severozápadní části hřbitovního areálu. Skládá se z mohutného pískovcového podstavce, do kterého je zapuštěna bílá obdélníková orámovaná deska se jménem zemřelé a následujícím textem: „ANDĚLŮM SE ZATOUŽILO, DCERO DRAHÁ PO TOBĚ. PROTO TĚ PÁN SVĚTU ODŇAL, NEBI SVĚMU K OZDOBĚ.“ Náhrobku dominuje pískovcová socha anděla umístěného na podstavci od pražského kameníka a sochaře Františka Wurzela. Anděl s dlouhými vlnitými vlasy oděný do dlouhých šatů je v pokleku a oběma svými rukama se opírá o vyhaslou otočenou pochodeň. Na pravé ruce má zavěšený věnec a svou hlavu se zavřenými očima opírá o levou ruku spočívající na konci pochodně. Prostor okolo náhrobku je lemován nízkým dekorativním oplocením. Samotný náhrobek je ve velmi dobrém stavu,

---

¹⁶⁴ Humpolecko a okolí. *Hřbitovní kostel sv. Jana Nepomuckého a městský hřbitov*. Online [cit. 2021-10-22]. Dostupné z URL: <<http://www.castrum.cz/region/pamatky-v-humpolci/hrbitovni-kostel-a-okoli/>>.

akorát nápisová deska je již hůře čitelná. Co se týče okolního prostoru, tak ten není moc udržovaný a je z větší části porostlý zelení a popínavým břečťanem.

Hrob Jana Augustina Sekouška (Obr. 74)

- Datace: 1861
- Materiál: pískovec, žula
- Signatura: chybí

Další náhrobek se nalézá ve stejné části hřbitovního areálu, jako ten předchozí. Sestává z vysokého kvadratického žulového podstavce, který má ve svém středu připevněnou zasklenou černou obdélníkovou nápisovou desku, ve které je zlatým písmem napsáno jméno zdejšího významného kněze a biskupského okresního vikáře Jana Augustina Sekouška (1810-1861).¹⁶⁵ Na postament navazuje v horní části socha stojícího anděla v životní velikosti. Ten ve své pravé ruce drží dlouhou trumpetu a svou mírně vlevo nakloněnou hlavu má položenou na dlani levé ruky, jejíž loket má zapřený o jednu odstupňovaný podstavec stojící vedle něj. Podstavec v sobě skrývá následující verše: „CÍRKEV, VLAST TVÝM HESLEM BYLA, ZBOŽNÝ JENE AUGUSTINE. VDĚČNÁ PAMĚŤ TVÉHO DÍLA, V OSADĚ TVÉ NE POMINE! CHRÁM JSI ZDOBIL, ŠLECHTIL ŠKOLY, NEMOCNÝM JSI STAVĚL STANY. V KRAJI, V MĚSTĚ VE VŮKOLÍ, MNOŽILS BOŽÍ POŽEHNÁNÍ. PROTOŽ KAŽDÝ CTITEL TVŮJ, TŘEBA VZDÁLEN HROBU TVÉHO ŽIJE, CELÝ DALŠÍ ŽIVOT SVŮJ, TVOU PAMÁTKU V SRDCI SVÉM UKRYJE.“ Náhrobek je zachovalý a ve velmi dobrém stavu, akorát prostory před ním jsou zarostlé vysokou zelení.

Hrob Jana Černého (Obr. 75)

- Datace: 1884
- Materiál: pískovec, žula
- Signatura: O. Sandtner Praha¹⁶⁶

Hrob katolického kněze a ředitele humpoleckých národních škol Jana Černého je umístěn několik metrů od předešlého popisovaného náhrobku. Náhrobek je zajímavý

---

¹⁶⁵ Mezi nejvýznamnější počín faráře Jana Augustina Sekouška patří založení humpolecké nemocnice v roce 1855 a zasloužil se také o postavení nové budovy školy, ke kterému došlo počátkem 50. let 19. století. In KOBLIHA, Gustav. *První století města Humpolce 1807-1907: Práci společnou*. Humpolec: Město, 1907. S. 29, 101.

¹⁶⁶ Otto Sandtner (1843-1922) byl pražský litograf, kameník a sochař, který vlastnil litografickou dílnu v pražské Široké ulici. Je autorem celé řady pamětních mramorových desek a náhrobků. In SZABO, Miloš. *Pražské hřbitovy: Olšanské hřbitovy IV*. Praha: Libri, 2012. S. 119.

především svou sochou, která vyobrazuje Ježíše Krista jako pastýře. Stojící postava Ježíše je oděna do dlouhého zřaseného šatu a pláště přehozeného přes ramena. Na delších vlnitých vlasech má posazený pastýřský klobouk a přes levé rameno přehozenou brašnu. Svou pravou nohu má mírně předkročenou a pravou ruku se vztyčeným ukazovákem zvednutou do úrovně hlavy. Okolo obou jeho nohou vystupují dvě ovce, které k němu vzhlížejí. Celý tento umělecký výjev je umístěn na vysokém postamentu z šedé žuly zdobeným v dolní i horní části profilovanou římsou a do jeho středu je zapuštěna lesklá černá nápisová deska čtvercového tvaru se jménem kněze a úryvkem z Matoušova evangelia: „NECHTE DÍTEK JÍTI KE MNE, NEBOŤ TAKOVÝCH JE KRÁLOVSTVÍ NEBESKÉ.“ Vstup do hrobu je chráněn žulovým záklopem. Náhrobek je v poměrně dobrém stavu, jsou zde patrné známky poškození vlivem klimatických změn.

Hrobka rodiny Sládkovy, Kostkovy a Kuchařovy (Obr. 76)

- Datace: 1881
- Materiál: pískovec
- Signatura: L. Louvar sochař v Něm. Brodě

Pískovcová neoklasicistní hrobka těchto tří rodin naprosto dominuje severozápadní části areálu městského hřbitova. Ústřední část tohoto bohatě zdobeného architektonického díla sestává z vysokého kvádrového podstavce zakončeného v horní části profilovanou římsou, v jehož středu je umístěna bílá nápisová deska se zlatou barvou vepsanými názvy rodin. Na stranách nasedají na vrchní římsu dva nízké podstavce čtvercového půdorysu, ze kterých vystupují kruhové pilíře dekorované kanelurami a korintskými hlavicemi s akanty. Prostor mezi sloupy je vyplněn půlkruhovým portálem, který v sobě skrývá sochu stojící ženy na podstavci. Žena s dlouhými rozpuštěnými vlasy oděná do šatů svírá v levé ruce květinový věnec a pravou rukou drží stuhu, která z něj vychází s nápisem: „NA SHLEDANOU.“ Centrální část náhrobku je zakončena trapézovým frontonem, jehož tympanon je zdoben zubořezem, spirálami a rytinami s rostlinnými motivy. Po stranách ústřední části náhrobku jsou umístěna dvě úzká obdélníková křídla s rytinou kříže a vytesaným rokem vzniku hrobky, která jsou na vrcholu zdobená volutami. Vstup do hrobky je zakryt velkým kamenným záklopem. Hrobka nese mírné známky poškození způsobené vlivem přírodních podmínek, ale celkový stav je poměrně dobrý.

Hrob rodiny Skorkovské (Obr. 77)

- Datace: okolo roku 1885
- Materiál: žula, pískovec
- Signatura: J. Podpěra v Humpolci

Poslední náhrobek na humpoleckém městském hřbitově, kterému bude v rámci diplomové práce věnována pozornost, patří Janu Skorkovskému, který v roce 1855 založil spolu se svým bratrem Prokopem Skorkovským jednu z prvních mechanizovaných továren na výrobu sukna v Humpolci.¹⁶⁷ Náhrobek sestává z jednou odstupňovaného vysokého podstavce tvořeného z černé leštěné žuly, na kterém je ve spodní části vyryto dekorativním písmem jméno Jana Skorkovského a jeho manželky. V horní části podstavce je umístěn vavřínový věnec se stuhou. Na vrchol postamentu nasedá asi 1,5 m vysoký pískovcový hladký sloup, okolo kterého je obtočen dlouhý had. Černý žulový podstavec je po stranách doplněn dvěma nižšími sloupky čtvercového půdorysu tentokrát z šedé leštěné žuly, na kterých jsou napsána další jména pochovaných. Prostor před náhrobkem je neudržovaný a silně porostlý popínavým břečťanem, ale stav samotného náhrobku je výborný a bez viditelných známek poškození.

4.7. Hybrálec

Vesnický hřbitov obdélníkového půdorysu je situován na východním okraji obce Hybrálec po levé straně silnice vedoucí do Stříbrných Hor směrem ven z obce. Jedná se o malý hřbitovní areál obklopený kamennou bíle omítnutou zdí v koruně zakrytou betonovými deskami. V severovýchodním rohu pohřebiště je umístěna malá márnice a na západní straně areálu je mezi dva sloupy převyšující výšku zdi vsazena kovaná hlavní vstupní brána. V prostoru před vstupem na hřbitov se nalézají německy psaný pomník sestávající ze třech přírodních balvanů, na kterých je vyryto padesát jmen padlých během první světové války. Na samotném hřbitově je vzhledem k jeho velikosti poměrně málo náhrobků. Naprostá většina z nich nese vyrytá německá jména, což dokládá fakt, že obec Hybrálec byla dlouhou dobu vyloženě německou a k proměně dochází především až po Velké válce.¹⁶⁸

---

¹⁶⁷ LUKÁŠEK, Josef Václav. *Dějiny soukenického průmyslu v Humpolci*. Praha, 1946. S. 336-337.

¹⁶⁸ *Sto let příběhů, lidských osudů, architektury i sportu a kultury na Vysočině*. Jihlava: Vysočina Tourism, 2017. S. 28.

Hrob Johana Eitze (Obr. 78)

- Datace: 1913
- Materiál: mramor
- Signatura: A. Loos Brunn¹⁶⁹

Náhrobek Němce Johana Eitze se nalézá několik metrů po levé straně od hlavní vstupní brány směrem při vstupu na hřbitov. Poměrně jednoduchý mramorový náhrobek pochází z kamenosochařské firmy Adolfa Loose, která sídlila svého času v Brně v dnešní Kounicově ulici. Samotný náhrobek je tvořen dekorativně zdobenou stélou stojící na dvojnásobně odstupňovaném soklu a završenou vrcholovým křížem s ukřížovaným Ježíšem. Na mramorové nápisové desce umístěné na stéle je uvedeno jméno pohřbeného s datem úmrtí a na soklu je vyryt následující verš v německém jazyce: „OB WIR WEINEN, OB WIR KLAGEN. ACH! ES BRINGT DICH NICHTS ZURÜCK. GRAM VERWÜSTET UNSERE TAGE. FRÜH ZEURÜMMEN LIEGT DEM GLÜCK.“ Celkový stav náhrobku je až na výjimky, v podobě chybějící ruky a chodidel na soše ukřížovaného Krista nebo chybějící oválné fotografie v horní části stély, poměrně dobrý.

Hrobka rodiny Prischingovy (Obr. 79)

- Datace: počátek 20. století
- Materiál: žula
- Signatura: chybí

Hrobka dominující celému hřbitovnímu areálu patřící opět německé rodině je situována při středu severní strany ohradní zdi. Na vysokém mohutném podstavci obloženém kamennými deskami je umístěna centrální část náhrobku v podobě stély doplněné po obou stranách bočními křídly. Na vrcholu mírně zkosená stéla z černé leštěné žuly stojící na vlastním dvakrát odstupňovaném podstavci z téhož materiálu nese v dolní polovině německý nápis: „RUHESTÄTTE DER FAMILIE PRISCHING“ a do horní poloviny byl dříve vsazen kříž, který se nedochoval. Na odstupňovaném postamentu jsou vyryta dvě jména pochovaných a následující text opět v německém jazyce: „GRAUSAMES SCHICKSAL, DICH KLAGE ICHAN. MEINEM MUTTERHERZ KEIN GRÖSSERER SCHMERZ

---

¹⁶⁹ Adolf Loos starší studoval na Vídeňské akademii výtvarných umění a byl otcem stejnojmenného syna Adolfa Loose, který se stal významným rakouským architektem. Loosova kamenosochařská firma produkovala nejen náhrobky, ale také například busty některých významných měšťanů. In LONG, Christopher. *Eseje o Adolfu Loosovi*. Praha: KANT, 2019. S. 14.

KONNTE WIDERFAHRIN. DENN JÄH ENTSCHWANDEN MIR HOFFNUNG UND GLÜCK. MEINEM ALTER BLIEDEN NUR SCHMERZ UND TRÄNEN ZURÜCK.“ Boční křídla ohraničená z boku nízkými sloupky v sobě mají vyrytá další jména zemřelých. Prostor okolo hrobky je ohraničen žulovým obrubníkem, do kterého je zapuštěno šest sloupků a vstup do hrobky zakrývají dva žulové záklopy. Samotný náhrobek je až na chybějící kříž na stéle ve velmi dobrém stavu a prostory okolo hrobky jsou mírně porostlé zelení.

4.8. Lipnice nad Sázavou

Starý hřbitov v Lipnici nad Sázavou je umístěn na odlehlém místě přibližně dvě stě metrů jižně od centra města. Menší hřbitovní areál obdélníkového půdorysu byl vybudován v roce 1842, kdy nahradil hřbitov předešlý, který se rozkládal okolo místního kostela sv. Víta. Pohřbívalo se zde až do roku 1952, kdy byl následně na jihozápadním okraji města vybudován hřbitov nový. Celý areál starého hřbitova je obklopen vysokou kamennou zdí bez omítnutí a hlavní vstupní brána je vsazena do severní strany ohrazení. V 80. letech minulého století došlo k úpravě pohřebiště, kdy některé náhrobky byly zrušeny, vznikla přístupová cesta k hrobu Jaroslava Haška a byl sem také přesunut pomník padlým z první světové války.¹⁷⁰ Na hřbitově se nachází hned několik významných náhrobků, mezi které patří již zmíněný hrob spisovatele Jaroslava Haška (1883-1923), náhrobek blízkého spolupracovníka A. B. Svojsíka Adolfa Stránského (1894-1917) nebo hrob Ladislava Havla (1919-1945) a Bedřicha Plichty (1915-1945), kteří byli v květnu 1945 umučeni v Německém Brodě v Láznickově stráni.

Hrob Dolfíčka Stránského (Obr. 80)

- Datace: 1917
- Materiál: kámen
- Signatura: chybí

Malý náhrobek švagra Antonína Benjamina Svojsíka a jeho blízkého spolupracovníka Adolfa „Dolfíčka“ Stránského, který se spolu se Svojsíkem podílel na zrodu českého skautingu, se nalézá při středu západní zdi lipnického hřbitovního areálu. Jednoduše řešený náhrobek sestává z nízkého neopracovaného žulového kamene, do kterého je ve spodní části vsazena matná černá nápisová deska s vyrytým skautským znakem a nápisem zlaté barvy: „DOLFÍČEK STRÁNSKÝ Z VORLOVSKÉ HÁJOVNY, 15.4.1894-2.10.1917, BLÍZKÝ SPOLUPRACOVNÍK A. B. SVOJSÍKA PŘI ZAKLÁDÁNÍ SKAUTINGU V ČESKÝCH

---

¹⁷⁰ SAA Ledec nad Sázavou. Fotografie informační tabule před vstupem na starý hřbitov v Lipnici nad Sázavou ze 14. 9. 2021.

ZEMÍCH.“ V horní části náhrobního kamene je umístěna ještě malá čtvercová fotografie, na které je vidět samotný Adolf Stránský spolu s A. B. Svojsíkem. Celkový stav náhrobku je velmi dobrý.

Hrob Jaroslava Haška (Obr. 81)

- Datace: 20. léta 20. století
- Materiál: žula
- Signatura: chybí

Hrob významného českého spisovatele Jaroslava Haška je situován při jižní straně ohradní zdi starého hřbitova. Jedná se o náhrobek vyrobený ze světle šedé leštěné žuly, který má tvar otevřené, přibližně dva metry vysoké knihy umístěné na nízkém obdélníkovém podstavci. Z našeho pohledu na levé straně knihy je jméno a příjmení světoznámého spisovatele spolu s datem narození a úmrtí. Na straně druhé je pak zlatý nápis: „PAMÁTCE AUTORA ŠVEJKA.“ Vstup do hrobku je zakryt dvoustupňovou žulovou náhrobní deskou. Náhrobek je udržovaný a ve výborném stavu, bez známek poškození. Od roku 1958 spadá tato kulturně-historická památka pod památkovou ochranu.¹⁷¹

4.9. Mladé Bříšně

Poměrně rozlehlý hřbitov téměř obdélníkového půdorysu se rozkládá okolo kostela sv. Jana Křtitele při jižním okraji obce Mladé Bříšně. Původně gotický kostel zbarokizovaný v 18. století pochází z období okolo první poloviny 14. století. V tomto období vznikl spolu s ním také hřbitov, který se po různých úpravách a rozšiřování dochoval dodnes.¹⁷² Hřbitovní areál je obklopen kamennou omítnutou zdí v koruně završenou kamennými deskami. Hlavní vstupní brána převyšující svou výškou výšku zdi je situována v severní části ohrazení a v jihozápadním rohu areálu je umístěna malá márnice. Pohřebiště je směrem od severu k jihu rozděleno na dvě části hlavní betonovou cestou, v jejímž středu je usazen litinový kříž. Na hřbitově se nalézá velké množství náhrobků, mezi které patří také několik cenných litinových křížů a historizujících hrobů. Od roku 1958 je celý hřbitovní areál spolu s kostelem sv. Jana Křtitele památkově chráněn.¹⁷³

---

¹⁷¹ Stránky Národního památkového ústavu. *Hrob Jaroslava Haška*. Online [cit. 2021-11-01]. Dostupné z URL: <<https://pamatkovykatalog.cz/hrob-jaroslava-haska-13379926>>.

¹⁷² POCHÉ, Emanuel. *Umělecké památky Čech: Svazek 2., K – O*. Vydání 1. Praha: Academia, 1978. S. 404.

¹⁷³ Stránky Národního památkového ústavu. *Hřbitov Mladé Bříšně*. Online [cit. 2021-11-01]. Dostupné z URL: <<https://pamatkovykatalog.cz/hrbitov-12909092>>.

Hrobka rodiny Zemků (Obr. 82)

- Datace: 1929
- Materiál: žula
- Signatura: chybí

Hrobka rodiny Zemků se nalézá několik metrů jižně od zdi kostela sv. Jana Křtitele, nedaleko hlavní vstupní brány na hřbitov. Náhrobek je tvořen nízkým obdélníkovým podstavcem, na který nasedá vysoké skalisko vytvořené z neopracovaného žulového kamene. Ve spodní části je do skaliska vytlačen nápis: „ROD ZEMKŮ, ST. BŘÍŠTĚ“ a v horní části je vsazena obdélníková bronzová tabulka obsahující reliéf s náboženským motivem a nad ní je vyryt malý křížek vyplněný zlatou barvou. V prostoru před náhrobkem jsou dva vstupy do hrobky. První z nich je zakryt obdélníkovým zákrytem opět z neopracovaného žulového kamene s rytinou roku 1929. Druhý vstup je nezakrytý, ohraničený pouze žulovým obrubníkem a vyplněný dekorativními rostlinami. Stav náhrobku i prostoru okolo něj je velmi dobrý a udržovaný.

Hrob rodiny Koubkovy (Obr. 83)

- Datace: počátek 20. století
- Materiál: pískovec
- Signatura: Josef Podpěra ze Světlé

Druhý a zároveň poslední popisovaný náhrobek na hřbitově v Mladé Bříšti patří rodině Koubkově. Tento neogotický náhrobek je umístěn při jižní zdi místního hřbitovního areálu. Je tvořen kamenným obdélníkovým podstavcem, který na přední straně nese velkým písmem jméno autora tohoto díla. Na podstavec navazuje tělo náhrobku sestávající po stranách ze dvou jednou odstupňovaných, dekorativně zdobených pilastrů, mezi které je vsazena černá nápisová deska se jmény pochovaných. Pod deskou je vyrytý nápis: „RODINA KOUBKOVA.“ Náhrobek je v horní části zakončen trojúhelníkovým vimperkem zdobeným po hranách kraby a ve svém středu je vyplněn malou kružbou. Štít je završen fialou s křížovou kytkou a po stranách dozdoben ještě dalšími dvěma fialami. Stav náhrobku je poměrně dobrý, akorát prostory okolo něj jsou neudržované a zarostlé břečťanem.

4.10. Polná

4.10.1. Hřbitov u kostela sv. Barbory

Velmi rozlehlý hřbitovní areál nepravidelného půdorysu rozkládající se při kostele sv. Barbory je situován severně od centra města ve výklenku, který je tvořen ulicemi Havlíčkova a U Hřbitova. K založení hřbitova došlo v roce 1710, kdy nahradil původní pohřebiště u kostela Nanebevzetí Panny Marie a o 10 let později byl vystavěn také již zmíněný barokní kostel zasvěcený sv. Barboře. Pohřebiště je obklopeno vysokou kamennou nebo v některých místech také cihlovou zdí, která je z vnitřní strany bíle omítnuta a završena kamennou stříškou. Na jižní straně je zeď prolomena hlavní vstupní bránou v podobě půlkruhově zakončeného portálu, nad kterým je na oblačném základě umístěna barokní socha patronky umírajících sv. Barbory z roku 1720.¹⁷⁴ Hřbitovní areál skrývá za svými zdmi opravdu velké množství náhrobků různého stáří a velikosti. Nalezneme zde několik náhrobků od významného českého sochaře Antonína Suchardy z Nové Paky nebo také umělecká díla od firmy moravského kameníka a sochaře Adolfa Loose staršího. Dále je zde k vidění pomník obětem první světové války obsahující sedmáct jmen padlých nebo litinové náhrobky vytvořené dietrichsteinskými železárnami v Ransku, jako je například náhrobek děkana Matěje Slugy nebo litinová náhrobní deska Anny Stenzelové.¹⁷⁵

Hrob Marie Evy Stuartové (Obr. 84)

- Datace: 1903
- Materiál: pískovec
- Signatura: Ant. Sucharda N. Paka

Prvním popisovaným dílem nalézajícím se na pohřebišti obklopujícím kostel sv. Barbory v Polné je náhrobek od českého sochaře Antonína Suchardy. Pískovcový náhrobek je situován při severovýchodní zdi hřbitovního areálu. Ústřední část celého díla je tvořena náhrobní deskou, do které je vyryt následující text: „POD TÍMTO CHLADNÝM KAMENEM DŘÍME V PÁNU ZESNULÁ ŽENA ZLATÉHO SRDCE MARIE EVA STUARTOVÁ“ a pod ním je doplněno datum narození a úmrtí. V prostoru nad výše zmíněným textem z náhrobní desky vystupuje socha Panny Marie vyobrazené pouze od pasu nahoru a zahalené do zřaseného roucha s plachetkou, která drží ve svých rukou malého Ježíše Krista. Náhrobní deska je zakončena vrcholovým křížem, okolo kterého je umístěna trnová

¹⁷⁴ PRCHAL, Jan. *Polná*. S. 42-43.

¹⁷⁵ PLAŠIL, Filip. Drobná zpráva z komise pro regeneraci památek v Polné. In *Polenský zpravodaj*, 2016, č. 4, s. 8.

koruna. Po obou stranách je centrální deska dekorována dvěma stoupajícími vnitřními oblouky, které vychází z hrobového místa a končí až téměř u vrcholu náhrobní desky. Hrobové místo je ohraničeno kamennými obrubníky. Náhrobek je v poměrně dobrém stavu, akorát některá jeho místa, jako je například vystupující socha madony nebo vymežující obrubníky, jsou mírně poškozená.

Hrob rodiny Staňkovy (Obr. 85)

- Datace: počátek 20. století
- Materiál: pískovec, mramor
- Signatura: A. Loos Nedvědice

Hrob rodiny Staňkovy se nalézá v severovýchodní části hřbitovního areálu. Na vysokém podstavci připomínajícím skalisko je usazeno hranolové tělo náhrobku zdobené po stranách volutami. Do mramorového těla náhrobku je černou barvou vepsán následující text: „RODINA STAŇKOVA Z JANOVIC“, který je okolo doplněn dekorativními florálními motivy. Ve vrchní části je náhrobek zakončen sochou anděla, kterou od těla náhrobku odděluje jednoduchá římsa. Socha anděla v podživotní velikosti s dlouhými vlnitými vlasy, která je oděna do zřasené drapérie, sedí na nízkém křesle a svým levým ramenem se opírá o vysoký kříž stojící za ní. Anděl si svou levou rukou podpírá hlavu a v jeho obličeji je vidět utrpený výraz. Plocha hrobu je vymezena žulovými obrubníky a zasypána drobnými kamínky. Náhrobek je ve velmi dobrém stavu a nenesé žádné výrazné známky poškození.

Hrob Františka Pojmona (Obr. 86)

- Datace: okolo roku 1902
- Materiál: pískovec
- Signatura: Ant. Sucharda sochař N. Paka

Ve stejné části pohřebiště se nachází i další popisovaný náhrobek patřící děkanovi Františkovi Pojmonovi,¹⁷⁶ jehož autorem je opět akademický sochař Antonín Sucharda. Monumentální náhrobek je tvořen velkým křížem s ukřižovaným Ježíšem Kristem, který se nachází na vysokém, dvakrát odstupňovaném, hranolovém a směrem nahoru zužujícím se

---

¹⁷⁶ František Pojmon byl polenský rodák, kněz, spisovatel a překladatel. Jedná se o jednu z významných osobností v oblasti regionální historiografie Polenska. Pojmon byl jedním z prvních místních čestných měšťanů, založil zde obrozeneckou knihovnu a velmi podporoval církevní podniky. Byl také redaktorem církevního časopisu *Hlas Jednoty katolické* a autorem obsáhlé monografie *Polná – popis dějepisný, místopisný a statistický*. In PLAŠIL, Filip. Pojmonova Polná?. In *Polensko: kulturně historický a vlastivědný sborník*. Polná: Klub Za historickou Polnou, 2012. S. 14.

podstavci. Před první stranou tohoto podstavce, která se nachází přímo nad hrobovým zákrytem je umístěna socha, na dalších zbývajících třech stranách jsou pak připevněny půlkruhově zakončené kamenné desky s vyrytými nápisy. Socha stojící ženy v podživotní velikosti umístěné na vlastním nízkém postamentu je oděna do dlouhého zřaseného pláště, vlnité vlasy má přikryté plachetkou a okolí hlavy jí zdobí zlatá svatozář. Své ruce má spjaté v oblasti pasu, hlavu natočenou z našeho pohledu doprava a její zrak směřuje směrem k nebi. Deska umístěná na západní straně podstavce nese verš z Janova evangelia: „JÁ JSEM VZKŘÍŠENÍ A ŽIVOT“. Ze stejného díla pochází také verš na severovýchodní ploše podstavce, který zní: „KDO VĚŘÍ VE MNĚ, BYŤ TAKÉ UMŘEL, ŽIV BUDE“. Poslední deska v sobě má vyrytý následující text: „PAMĚTI VĚČNÉ BUDE SPRAVEDLIVÝ.“ V prostoru nad deskami je celý výjev doplněn čtyřmi sochami zobrazenými pouze od pasu nahoru, které jsou vždy na protějších stranách totožné. Hrobové místo je zakryto mohutným kamenným záklopem, v němž je vytesáno jméno Františka Pojmana a vypsány jeho funkce a zásluhy. Záklop je obehnan po každé z delších stran třemi nízkými mohutnými pilíři. Celkový stav hrobového místa je velmi dobrý, jsou zde patrná pouze drobná poškození způsobená vlivem klimatických změn.

Hrobka rodiny Klusáčkovy (Obr. 87)

- Datace: 90. léta 19. století
- Materiál: pískovec
- Signatura: chybí

Další dominantní a bohatě zdobená hrobka na hřbitově při kostele sv. Barbory je situována při severozápadní zdi areálu. Tato monumentální pískovcová hrobka sestává z vysokého hranolového podstavce, který v sobě nese zapuštěné tři černé nápisové desky se jmény pochovaných. Prostřední deska je navíc vsazena do dekorativního rámu zdobeného rozvilinami, spirálami a v horní části drobnou hlavou anděla s křídly. Z desek se dozvídáme, že jsou zde pohřbeny dvě regionálně významné osobnosti, kterými jsou Karel Ludvík Klusáček (1865-1929) a Antonín Klusáček (1817-1898). První jmenovaný byl akademickým historickým malířem a ilustrátorem, činným členem Klubu Za starou Prahu a díky jeho iniciativě se podařilo zachránit před zbořením pražský dům U Vejvodů.¹⁷⁷ Druhý jmenovaný

---

¹⁷⁷ ŠUP, Milan. Procházka Prahou s K. L. Klusáčkem. In *Polensko: kulturně historický a vlastivědný sborník*, Polná: Klub Za historickou Polnou, 2000. S. 8-11.

byl strýcem Karla Ludvíka a polenským učitelem, který rozšířil místní výuku o základy fyziky, chemie a biologie.¹⁷⁸

Co se týče samotného náhrobku tak ten je dále tvořen obloukovitě zaklenutou nikou zdobenou mušlí v konše. Po svých stranách a na vrcholu je nika zdobena opět akanty a spirálami a je zakončena malým vrcholovým křížem. Ve výklenku je na nízkém podstavci umístěna socha stojícího Ježíše Krista. Hrobové místo je vymezeno šesti sloupy o čtvercovém půdorysu, mezi které je usazen dekorativní plot se vstupní brankou v popředí. Vstup do hrobky zakrývá kamenný záklop s rytinou kříže. Náhrobek i prostory okolo něj jsou ve výborném stavu.

Hrob Jaromíra Ráčka (Obr. 88)

- Datace: okolo roku 1897
- Materiál: pískovec
- Signatura: A. Sucharda N. Paka

Náhrobek menších rozměrů patřící Jaromíru Ráčkovi, chlapci zesnulému v mladém věku sedmnácti let, se nalézá po pravé straně vstupních dveří do kostela sv. Barbory. Sestává z hranolového postamentu, na kterém je čtyřmi drobnými terčíky uchycena černá nápisová deska se jménem pochovaného, datem úmrtí a následujícím veršem: „VZLÉTLA JEHO DUŠE MLADÁ TAM, KDE STÁLE JARO VĚČNÝ MÍR.“ Na podstavec nasedá socha drobného anděla v podživotní velikosti. Anděl v dlouhých rozevlátých šatech stojí na oblačném základě, svou pravou ruku má vztyčenou vzhůru a v dlaní drží hrst květů, které pouští k zemi. Druhou rukou si přidržuje část šatů, ve kterých má položené další květiny. Prostor okolo náhrobku je ohraničen nízkým železným plotem. Samotný náhrobek je ve výborném stavu, ale prostor okolo něj je téměř neudržovaný, oplocení je zrezlé a chybí vstupní branka.

4.10.2. Hřbitov u kostela sv. Kateřiny

Druhý polenský hřbitov se nalézá na mírném kopci zvaném Strážný vrch několik set metrů jihozápadně od hlavního náměstí okolo kostela zasvěcenému sv. Kateřině. Samotný jednolodní kostel byl s největší pravděpodobností založen ve druhé polovině 14. století a na počátku 15. století k němu přibyl také hřbitov. Pohřebiště rozprostírající se okolo kostela má kruhový půdorys a je vymezeno vysokou bíle omítnutou kamennou zdí vystavěnou na

---

¹⁷⁸ ŠUP, Milan. Čestní občané města Polné. In *Polensko: kulturně historický a vlastivědný sborník*. Polná: Klub za historickou Polnou, 2008. S. 7.

počátku 90. let 16. století. V jižní části ohrazení je umístěna malá hlavní vstupní brána bez výraznějšího zdobení a po její levé straně jsou patrné pozůstatky výklenků po původní márnici. Na hřbitově byli pohřbíváni především obyvatelé hradu, podhradí a později také obyvatelé čtvrti Kateřinov, která byla jistý čas vedena jako samostatná obec. Na hřbitově se dochovalo již jen malé množství náhrobků. Nejdominantnější hrobkou celého poměrně malého hřbitovního areálu je secesní hrob podnikatele Karla Varhánka (1829-1900). Jsou zde ale i další náhrobky regionálně významných osobností, kterými jsou například muzejník Bedřich Neubauer (1890-1960) nebo lékař František Záborský (1810-1878). Stejně jako na hřbitově u kostela sv. Barbory, tak i zde je k vidění několik litinových křížů z 19. století vyrobených v železárnách a slévárnách v Ransku a okolí.¹⁷⁹

Hrobka Karla Varhánka (Obr. 89)

- Datace: 1900
- Materiál: žula, bronz
- Signatura: chybí

Naprostou dominantou hřbitova rozkládajícího se okolo kostela sv. Kateřiny je monumentální secesní hrobka velkopřemyslníka Karla Varhánka (1829-1900)¹⁸⁰ umístěná po levé straně hřbitovní vstupní brány při vstupu do areálu. Náhrobek z červené leštěné žuly je tvořen podstavcem obdélníkového půdorysu, do kterého je zlatou barvou vepsáno jméno pochovaného spolu s jeho zásluhami, datem narození a úmrtí. Tělo náhrobku sestává z dalšího hranolovitého podstavce stejného materiálu, který je v horní části členěn římsou a po stranách dekorován spirálami a malými bronzovými festony se stuhou. Na přední pohledové straně postamentu je na bronzové oválné desce vsazené do dekorativního orámování vyrytý obraz třech mužů, kteří z vody vytahují síť plnou ryb. V pozadí obrazu je pak patrná malá loď s plachtou a znak obchodníků zvaný kaduceus. Tento výjev poukazuje na podnikatelskou činnost Karla Varhánka, která se rozvíjela mimo jiné právě v odvětví zpracování ryb.¹⁸¹ Náhrobek je zakončen bronzovým sousoším od vídeňského sochaře Alexandra Brenera. Sousoší je tvořeno jednak sochou anděla posledního soudu v životní velikosti oblečeného do

---

¹⁷⁹ PRCHAL, Jan. *Polná*. S. 41.

¹⁸⁰ Karel Varhánka byl svého času vyhlášeným potravinářským obchodníkem v tehdejší Rakousku-Uhersku. Za své činy, kterými podpořil rakouský průmysl byl císařem Františkem Josefem I. odměněn povýšením do rytířského stavu. Také se zasloužil o rozkvet města Polná, například financováním některých staveb nebo darováním svého rodného domu městu pro účely radnice. PRCHAL, Jan. *Polná*. S. 160.

¹⁸¹ Varhánka založil značku C. WARHANEK věnující se zpracování ryb, která je dodnes přístupná na trhu. In PRCHAL, Jan. Firma Karla Varhánka nezanikla. In *Polensko: kulturně historický a vlastivědný sborník*. Polná: Klub Za historickou Polnou, 1996. S. 24.

dlouhého zřaseného roucha, který je zachycen ve skoku směrem k nebi, v pravé dlani svých do široka rozpažených paží svírá podlouhlou trumpetu a pohled upírá k nebi. U jeho pravé nohy klečí malý andílek držící v levé ruce růži a v druhé ruce oválný obraz, na kterém je zachycen portrét obličeje Karla Varhánka z profilu. Vstup do hrobky je zakryt záklopem z červené leštěné žuly, na kterém je umístěno šest železných kruhových úchyťů. Prostor okolo zákrytu je zasypán bílými oblázky. V zadní části je hrobové místo vymezeno ohradní zdi hřbitova, v přední části zakončené třemi půlkruhy je kovové oplocení s brankou, které je členěno dekorativními žulovými sloupy. Honosnost hrobového místa ještě doplňují dvě lavičky umístěné u zdi po obou stranách náhrobku a dvě vysoké kulaté lampy na zdobeném železném stojanu, které stojí opět po obou stranách náhrobku v místě, kde začíná přední kovové oplocení. Hrobka je ve výborném stavu, opečovávána a bez žádných viditelných známek poškození.

Hrob Františka Záborského (Obr. 90)

- Datace: okolo roku 1878
- Materiál: pískovec
- Signatura: chybí

Druhý popisovaný náhrobek na svatokateřinském hřbitově patří vojenskému lékaři Františkovi Záborskému (1810-1878). Menší pískovcový náhrobek těsně přiléhá k severní zdi kostela sv. Kateřiny. Je tvořen dvakrát odstupňovaným podstavcem, na který nasedá tělo náhrobku s bílou nápisovou deskou nesoucí jméno zemřelého a jeho zásluhy, které jsou následující: „RYTÍŘ Z WAHLSTAETTEN, C. K. VRCHNÍ ŠTÁBNÍ LÉKAŘ I. TŘÍDY, RYTÍŘ ŘÁDU ŽELEZNÉ KORUNY, ŘÁDU FRANTIŠKA JOSEFA, KRÁL. SASKÉHO ŘÁDU ALBRECHTOVA A. T. D.“ Nad nápisovou deskou je vyobrazen Záborského šlechtický erb a prostor nad ním je dekorován rostlinnými motivy zlaté barvy. Náhrobek je završen malým trojúhelníkovým štítem a vrcholovým křížem na podstavci. Vstup do hrobku je zakryt obdélníkovou žulovou deskou se čtyřmi kruhovými železnými madly a celý prostor je ohrazen litinovým plotem se vstupní brankou v popředí. Stav náhrobku je vzhledem k jeho stáří poměrně dobrý, akorát text nápisové desky je již hůře čitelný a oplocení by uvítalo nový nátěr.

4.11. Věž

Malý hřbitovní areál obklopený ze dvou stran vysokými stromy se rozkládá na odlehlém místě jihozápadně od Věže mezi obcemi Zdislavice a Skála, která je součástí obce

Věž. Hřbitov téměř čtvercového půdorysu byl založen v roce 1834, což dokládá rytina na kamenném podstavci s litinovým křížem a ukřižovaným Ježíšem, který se nalézá uprostřed pohřebiště. Z větší části je areál hřbitova obehnan vysokou zdí složenou z kamenů, ovšem v západní části je zeď cihlová, která nejspíše vznikla po následném rozšíření pohřebiště. Ohradní zeď je v koruně završena kamennými deskami a ve východní části prolomena hlavní vstupní branou umístěnou mezi dva hranolovité sloupy přesahující svou výškou výšku zdiva. Pohřebiště v sobě skrývá poměrně málo náhrobků, ale nechybí ty, které patří regionálně významnějším osobnostem. Mezi ně se řadí například dřevěný náhrobek akademického malíře Františka Hladíka (1887-1944) nebo jednoduchý žulový náhrobek připomínající osobnost učitele a propagátora mírového soužití Heřmana Alferiho (1871-1910).

Hrob Heřmana Alferiho (Obr. 91)

- Datace: okolo roku 1910
- Materiál: žula
- Signatura: chybí

Jednoduše zpracovaný náhrobek Heřmana Alferiho (1871-1910)¹⁸² z černé leštěné žuly je situován v severní části hřbitova nedaleko ohradní zdi. Sestává z kamenného soklu, na kterém je umístěna jednou odstupňovaná, v horní části mírně zkosená deska s vytesaným jménem Heřmana Alferiho vybarveného zlatou barvou. Z náhrobní desky se dále dozvídáme, že Alferi byl učitelem a správcem školy ve zdejších Zdislavicích, spisovatel a především propagátor mírového hnutí, což dokládá i krátké heslo umístěné v horní části náhrobní desky, které zní: „MÍR NÁRODŮM.“ Hrobové místo je bez viditelného vymezení a vstup do hrobu je zakryt žulovou obdélníkovou deskou. Náhrobní deska je mírně porostlá lišejníkem, ale jinak je stav náhrobku dobrý.

---

¹⁸² Heřman Alferi prosazoval mírové myšlenky, a především se snažil o to, aby se o míru vyučovalo na školách po celém světě. Své myšlenky sepsal v díle *Mezinárodní výchova a vyučování* a je také autorem mnoha článků na toto téma v novinách. In PLEVA, František. *Vrchovina neznámá: Stručná historie měst, městysů, obcí a významných míst Vrchoviny od Humpolce k Havlíčkově Brodu*. S. 294-295.

ZÁVĚR

Předkládaná diplomová práce měla za úkol zdokumentovat umělecko-historicky hodnotné sepulkrální památky na území bývalých okresů Chrudim a Německý Brod. V rámci obou lokalit byl proto proveden komplexní terénní výzkum, na jehož základě následně došlo k vyhotovení výběrového soupisu hrobek a náhrobků.

V úvodních kapitolách se práce nejprve stručně věnovala změnám ve vnímání tématu smrti a pohřbívání, ke kterým v průběhu dějin a především ve sledovaném období došlo. Dále bylo popsáno vymezení zájmového území a nastíněn kulturní a historický vývoj bývalých okresů Chrudim a Havlíčkův Brod. Po úvodních kapitolách následuje již samotný katalog vybraných hřbitovů a na nich umístěných umělecko-historicky hodnotných hrobek a náhrobků.

Kritický katalog obsahuje vybrané hřbitovy, hrobky a náhrobky, které byly zhodnoceny po umělecko-historické a materiállové stránce a zasazeny do širších kulturních a regionálních souvislostí. Katalog byl rozdělen podle okresů, přičemž nejprve byla pozornost věnována chrudimskému a následně havlíčkobrodskému okresu. Jednotlivá pohřebiště byla pro lepší přehlednost řazena v abecedním pořadí a vždy stručně charakterizována. Následuje popis vybraných hrobek a náhrobků nalézajících se na daném pohřebišti. Tento výběrový soupis sepulkrálních památek má jednotnou strukturu obsahující dataci, autorství, popis, současný stav a případnou památkovou ochranu náhrobku. Pozornost byla věnována také představení některých významných pochovaných osobností a autorů hrobek či náhrobků.

Sestavení katalogu předcházela praktická část, kterou tvořil komplexní terénní výzkum probíhající v oblasti Chrudimska na podzim roku 2020 a na území Havlíčkobrodsko na měsících září a října roku 2021. V případě okresu Chrudim byly navštíveny lokality Bělá, Bítovany, Bojanov, České Lhotice, Dvakačovice, Heřmanův Městec, Hlinsko, Holetín, Honbice, Horka, Hrochův Týnec, Chrast, Chroustovice, Chrudim, Jeníkov, Jenišovice, Kameničky, Kočí, Kostelec u Heřmanova Městce, Licibořice, Luže, Míčov-Sušice, Morašice, Nasavrky, Orel, Práčov, Prachovice, Proseč, Přestavlky, Raná, Rosice, Rozhovice, Řestoky, Seč, Skuteč, Slatiňany, Smrček, Sobětuchy, Stolany, Svídnice, Svatka, Svatouch, Trhová Kamenice, Trojovice, Tuněchody, Vápenný Podol, Včelákov, Vejvanovice, Vojtěchov, Voletice, Vortová, Vrbatův Kostelec, Žumberk. V okrese Havlíčkův (Německý) Brod probíhal terénní výzkum v lokalitách Česká Bělá, Dobronín, Dolní Krupá, Dušejov, Havlíčkův Brod, Herálec, Horní Krupá, Humpolec, Hybrálec, Jiřice, Kaliště, Krásná Hora, Lipnice nad Sázavou, Mladé Bříště, Opatov, Polná, Senožaty, Skorkov, Smrčná, Střítež,

Šlapanov, Štoky, Úsobí, Větrný Jeníkov, Věž, Vyskytná nad Jihlavou, Ždírec, Želiv. Z důvodu velkého množství materiálu se práce nezaměřuje na hřbitovy židovské.

Z výše zmíněných 81 míst bylo do diplomové práce vybráno celkem 33 pohřbišť a na nich 91 konkrétních sepulkrálních památek. V rámci terénního průzkumu byl zjištěn současný stav hrobek či náhrobků a pořízena fotografická dokumentace.

V úvodu je nutné podotknout, že při terénním průzkumu, jeho vyhodnocování a následné kategorizaci jsem narazila na několik problémů. Vzhledem k velkému množství hrobek a náhrobků bylo téměř nemožné zmapovat všechny památky v okresech. Problémem bylo také určení toho, které památky budou do soupisu zahrnuty a které nikoli, protože každý náhrobek je něčím výjimečný. Nakonec jsem se rozhodla vybrat sepulkrální památky jednak podle časového původu hrobu nebo zda se jedná o zajímavě zpracovaný náhrobek, popřípadě byl jejich zhotovitelem významnější kamenosochař a také jsem se zaměřovala na hroby patřící významným osobnostem. V neposlední řadě bylo v některých případech velmi obtížné určení datace náhrobků, protože nelze vždy spojovat rok úmrtí nejstaršího pochovaného s datem vzniku samotného hrobu. Někdy totiž mohlo nějakou dobu trvat, než pozůstalí nashromáždili dostatečné finanční prostředky na vybudování náhrobku nebo mohlo dojít k přesunu ostatků do nově zbudovaného hrobu. Navíc obliba některých uměleckých směrů občas u objednavatelů přetrvávala ještě dlouho poté, co byly oficiálně vystřídány jinými. Mezi vybranými sepulkrálními památkami se ovšem našlo i několik málo náhrobků, kde byl rok jejich vzniku přímo vyrytý a datace mohla být přesně určena. V ostatních případech byla datace z výše zmíněných důvodů určována pouze aproximačně.

Na Chrudimsku leží nejvíce vybraných hrobek a náhrobků na severu a severovýchodě okresu, v jižní části byly vybrány pouze dvě větší lokality, kterými jsou Trhová Kamenice a Hlinsko. Na Havlíčkově Brodě, kde je téměř o polovinu méně pohřbišť než na Chrudimsku, jsou vybrané hřbitovy a jejich sepulkrální památky soustředěny především okolo měst Německý Brod a Humpolec, tedy také spíše v severní a severozápadní části okresu.

Sepulkrální umění je v obou zkoumaných okresech velmi bohaté a největšího rozmachu dosáhlo v letech 1880 až 1920, tedy v období pozdního historismu a secese. Honosnější a kvalitnější hrobky a náhrobky jsou umístěny na rozlehlých pohřbištích nalézajících se především ve velkých městech, kterými jsou Chrudim (hřbitov U Kříže a U sv. Václava), Hlinsko, Havlíkův Brod (hřbitov při kostele sv. Vojtěcha) a Humpolec. Nejmonumentálnější a nejpůsobivější hrobky z těchto čtyř lokalit pak nalezneme na hřbitově U Kříže v Chrudimi a na starém hřbitově v Havlíčkově Brodě. V Chrudimi se jedná zejména o hrobku rodiny Rothovy a hrobku Františka Wiesnera. Na svatovojtěšském hřbitově

v Havlíčkově Brodě to jsou hrobky rodiny Weidenhofferovy a rodiny Wencelidesovy. Architektura hrobek a náhrobků na obou pohřebištích využívá především antických motivů, kterými jsou iónské a korintské sloupy a portály. Mezi rozšířené motivy v oblasti sochařství patří podobizna Ježíše Krista, anděla a madony. Mezi další často se opakující prvky výzdoby patří kříž, palmová ratolest a rostlinné motivy. Ovšem zatímco na chrudimském hřbitově nalezneme mimo jiné díla od významných českých umělců, kterými jsou František Schmoranz ml. nebo Josef Gočár, tak v Havlíčkově Brodě nikoli a autorem velkého množství náhrobků je místní kamenosochař Leopold Louvar.

Co se týče hřbitovů ležících v menších městech, kterými jsou v rámci zkoumané oblasti Heřmanův Městec, Slatiňany, Chrast, Luže, Trhová Kamenice, Skuteč a Polná, tak i přesto, že jsou v některých případech také velmi rozlehlé, tak zde nacházíme jen malý počet monumentálních a honosněji zdobených hrobek či náhrobků. Hroby významnějších obyvatel jsou umístěny podél hřbitovní zdi nebo pokud je v areálu kostel, tak v jeho blízkosti. Nejčastější motivy užívané pro výzdobu jednotlivých náhrobků jsou téměř totožné s těmi ve velkých městech. I zde ovšem můžeme nalézt díla významných umělců, jako jsou Antonín Sucharda nebo Josef Hlávka. Mezi nejpůsobivější hrobky v těchto lokalitách patří hrobka rodiny Boudovy ve Skutči, hrobka Františka Šebka v Trhové Kamenici a hrobka Karla Varhánka v Polné.

Na zbylých pohřebištích městysů a vesnic, které jsou malé rozlohy, již nenalezneme velké, reprezentativní a honosné hrobky a náhrobky. Spíše zde nacházíme náhrobky menší velikosti, popřípadě středně velké hrobky, kterých je zde ovšem velmi málo. Také figurální výzdoba sepulkrálních památek je velmi skromná a obsahuje opět především vyobrazení Ježíše Krista, Panny Marie, anděla nebo plačky. Nejčastějším motivem výzdoby je kříž. Autory náhrobků jsou zejména kameníci a sochaři působící na regionální úrovni, kteří používají při tvorbě svých architektonických děl podobných prvků.

Z výše zmíněného vyplývá, že velikostně větší a honosnější hrobky a náhrobky se nalézají především na hřbitovech velkých, popřípadě menších měst. To je způsobeno tím, že ve městech žila jiná sociální skupina lidí, sestávající mimo jiné z řad podnikatelů, průmyslníků a továrníků, která byla bohatší než vesnické obyvatelstvo a mohla si tedy dovolit vyšší náklady na stavbu hrobu. S tím souvisí také rozdílná zdobnost hrobů a jejich autorství (na městských pohřebištích nalezneme díla i významných českých umělců, zatímco na vesnických až na nepatrné výjimky nikoli). Dále se vesnická a městská pohřebiště odlišují také svou rozlohou. Vesnické hřbitovy jsou pochopitelně menší velikosti než ty městské, a to z důvodu nižší sídelní struktury.

Mezi městskými a vesnickými hřbitovy spatřujeme tedy řadu rozdílů, ale nalezneme i několik shodných znaků. Naprostá většina pohřebišť se rozkládá na okrajích měst a obcí. Tento fakt je nejspíše způsoben nařízením Josefa II. ze druhé poloviny 18. století, které především z hygienických důvodů zakazovalo pohřbívání v okolí kostelů nalézajících se zejména v centru obcí, a naopak požadovalo vybudování hřbitovů mimo sídelní aglomerace. Také svým půdorysem si jsou jednotlivá městská i vesnická pohřebišť velmi podobná. Jedná se zejména o obdélníkový nebo čtvercový (ne vždy úplně pravidelný) tvar, ale je zde i několik výjimek, a to v případě hřbitova rozkládajícího se okolo kostela sv. Kateřiny v Polné, který má půdorys oválu nebo hřbitovů ve Slatiňanech a Řestokách mající tvar trojúhelníku. Jednotlivé náhrobky na obou typech pohřebišť jsou většinou vedeny v pravidelných liniích. Starší a v některých případech také honosnější hrobky se nalézají u hřbitovní zdi, která byla dříve chápána jako lukrativní místo, nebo v blízkosti kostela.

Nejrozšířenějším materiálem využívaným kamenosochaři pro tvorbu funerálního umění v obou okresech byl pískovec, který byl používán zejména pro figurální tvorbu a k výstavbě malých náhrobků i velkolepých hrobek. O něco méně pak byla pro výstavbu sepulkrálních památek volena žula, ze které většinou vznikaly buď jednoduché stély (náhrobek Heřmana Alferiho ve Věži) nebo naopak mohutné reprezentativní hrobky (hrobka rodiny Popperovy v Chrudimi). V malé míře zde nalezneme také náhrobky z mramoru (hrob Johana Eitze v Hybrálci) nebo litiny (náhrobek Františka Jaromíra Rubeše ve Skutči).

Nejoblíbenějším motivem ve figurální tvorbě obou zájmových okresů je ztvárnění Ježíše Krista, a to buď v podobě busty nebo jeho celé postavy, kde je nejčastějším typem kázající Kristus. Druhým také velmi oblíbeným figurálním motivem, který se na sepulkrálních památkách Chrudimska a Havlíčkobrodsko často opakuje, je vyobrazení Panny Marie, kdy se jedná buď o samotně stojící postavu, někdy doplněnou o svatozář, nebo držící malého Ježíše Krista. Dalšími rozšířenými motivy figurální tvorby je pak plačka a anděl. K oblíbeným motivům výzdoby hrobů patří nejčastěji kříže, palmové ratolesti, květinové věnce, obrácené pochodně a festony. Méně se pak na náhrobcích objevují symboly, kterými jsou smuteční vrba, věčný oheň, přesýpací hodiny nebo had. Velmi častými nápisy doplňujícími výzdobu náhrobku jsou citáty z bible a texty shrnující významné věci, kterých daná osoba dosáhla za svého života – někdy mohou být veršované (náhrobek Jana A. Sekouška v Humpolci). Ovšem rozdíl ve výzdobě sepulkrálních památek mezi jednotlivými okresy je ten, že zatímco na Chrudimsku byly velmi oblíbeným doplňkem náhrobku (především u zámožnějšího obyvatelstva) bronzové reliéfy zesnulých, popřípadě jiné bronzové doplňky, tak na Havlíčkobrodsku se až na výjimky (např. hrobka Karla Varhánka v Polné) téměř nevyskytují.

Nejčastěji zastoupenými kamenickými dílnami v okrese Chrudim jsou F. Drajer Chrudim, J. Růžička Chrudim a J. Pleskot Heřmanův Městec. Ve všech případech se jedná o lokální kamenosochaře, jejichž díla jsou zastoupena zejména na vesnických hřbitovech. Další kamenická značka, která se zde objevuje také poměrně často je Hatle a Vejs ze vzdálenějších Hořic. Několikrát zastoupené jméno na náhrobcích chrudimského okresu bylo jméno již významnějšího sochaře a kameníka Antonína Staudeho z Pardubic. Ve větších městech nalezneme také jména významných českých umělců, kterými jsou Antonín Sucharda ml., Josef Gočár, Ladislav Šaloun a František Schmoranz ml. Co se týče bývalého okresu Německý Brod, tak zde nejčastěji se vyskytujícími kamenickými značkami jsou Leopold Louvar Německý Brod a Antonín Podpěra ze Světlé nad Sázavou. Obě kamenosochařské dílny byly opět regionální úrovně a jejich díla nalezneme nejen na vesnických, ale také na městských hřbitovech. Mezi významné umělce, kteří na německobrodských hřbitovech zanechali svou stopu patří Adolf Loos z Brna a opět Antonín Sucharda ml. Z celkového pohledu se kamenické značky vykytovaly méně na pohřebištích bývalého okresu Německý Brod, a naopak v okrese Chrudim byly poměrně hojně zastoupeny.

I přesto, že práce výše zmíněných regionálních kameníků nevykazují stejnou kvalitu jako díla některých významných českých umělců, tak jsou důležité pro celkovou koncepci a výtvarnou atmosféru jednotlivých hřbitovů a jsou dokladem dobové řemeslné zručnosti kameníků a sochařů.

Vzhledem k tomu, že obě oblasti jsou zemědělsko-průmyslově zaměřené, tak s tím souvisí také skladba náhrobků a hrobek. Na vesnických hřbitovech najdeme náhrobky patřící zejména rolníkům, statkářům či mlynářům. V městském prostředí naopak patří mnoho náhrobků průmyslníkům a často se jedná o ty nejhonosnější, které v areálu daného pohřebiště nalezneme. Příkladem mohou být hrobka průmyslníka a obchodníka Karla Varhánka v Polné, hrobka Vojtěcha Weidenhofferera v Havlíčkově Brodě nebo monumentální hrobka Františka Wiesnera v Chrudimi na hřbitově U Kříže.

V obou regionech jsou také pohřbeny významné osobnosti, kterými jsou spisovatel, publicista a novinář Jaroslav Hašek (starý hřbitov Lipnice nad Sázavou), architekt a restaurátor František Schmoranz st. (hřbitov Slatiňany), architekt a politik František Šebek (hřbitov Trhová Kamenice) a spisovatel František Jaromír Rubeš (hřbitov Skuteč).

Co se týče fyzického stavu jednotlivých sepulkrálních památek a celých hřbitovních areálů, tak ten je v obou oblastech velmi různorodý. Nejčastějším druhem poškození hrobek či náhrobků je biologické napadení především mechem či lišejníkem. Dále se jedná o poškození způsobené vlivem nepříznivých klimatických podmínek (např. vodou nebo větrem), které

způsobuje například praskliny, změnu barvy náhrobku, špatnou čitelnost textů na nápisových deskách či různé druhy koroze u kovových doplňků sepulkrálního objektu nebo jeho oplocení. Velmi časté je také to, že sepulkrální památka není kompletní, ale chybí jí některá z jejích částí. Nejčastěji se jedná o vrcholové kříže, dekorativní lucerny, popřípadě pokud náhrobek zdobí socha, tak její části. Tento fakt je způsoben vandalismem a nepříznivými klimatickými podmínkami ve spojení se stářím daného objektu. Některé z náhrobků jsou také zakryty a mizí pod neustále se rozrůstající vegetací.

Pokud se zaměříme na oblast Havlíčkovobrodská, tak asi nejhorší stav sepulkrálních památek je na starém hřbitově při kostele sv. Vojtěcha v Havlíčkově Brodě. Zde je i přes jeho památkovou ochranu vysoký počet náhrobků, které jsou neudržované a ve velmi žalostném stavu (výjimku tvoří samozřejmě několik památkově chráněných náhrobků či nedávno zrekonstruovaná hrobka místního podnikatele Vojtěcha Weidenhoffera). Nedostatečná péče o funerální památky z popisovaných hřbitovů na Havlíčkovobrodsku byla shledána také v areálu starého pohřebiště v Lipnici nad Sázavou, kde je mnoho náhrobků poničených, zarostlých vegetací a vymezení hrobových míst jsou špatně rozeznatelné. Na Chrudimsku je situace o něco příznivější a z vybraných hřbitovů není žádný v takovém stavu, jako dva výše zmíněné. Větší počet poškozených náhrobků staršího data byl zaznamenán v obci Chroustovice. Jedná se převážně o poškození způsobené vlivem klimatických změn a velmi časté je také to, že náhrobek postrádá některou ze svých částí.

I přes výše zmíněný výčet různých druhů poškození sepulkrálních objektů, lze konstatovat, že většina hrobek a náhrobků se nalézá v dobrém stavu a je o ně pečováno. Příkladem této péče může být monumentální hrobka rodiny Boudovy ve Skutči, která byla ještě před několika lety ve velmi zchátralém stavu, ale díky městu se dočkala rekonstrukce a je nyní ve výborném stavu. Mezi nejlépe udržované hřbitovní areály, a tedy i sepulkrální památky na nich se nacházející, patří chrudimský hřbitov U Kříže a pohřebiště v Luži, Skutči, Slatiňanech a Humpolci. Ostatní popisované hřbitovy jsou až na výše zmíněné výjimky v dobrém stavu.

Se stavem jednotlivých hrobek či náhrobků souvisí také otázka památkové ochrany. V obou zkoumaných oblastech je na seznamu chráněných objektů pouze malé množství sepulkrálních památek. Buď se jedná o formu ochrany týkající se hřbitovů okolo chráněného kostela, kdy je v rámci památkové ochrany kostela chráněn také areál, který ho obklopuje. Zde může být příkladem kostel sv. Jana Křtitele se hřbitovem v Mladém Bříšti či areál okolo kostela sv. Bartoloměje v Dušejově. Druhou možností je, že jsou jednotlivé hrobky či

náhrobky chráněny samostatně. V diplomové práci se setkáváme s 91 konkrétními funerálními památkami, ale památkově chráněno je z nich pouze 11.

Jak je tedy patrné výše, tak většina hrobek a náhrobků do seznamu památkově chráněných objektů bohužel zapsána není, ačkoliv by si to několik dalších děl jistě zasloužilo. Dle mého názoru by bylo vhodné, aby památkové ochraně podléhala například hrobka rodiny Matulovi v Hlinsku, monumentální hrobka Františka Wiesnera tvořící dominantu chrudimského hřbitova U Kříže, hrobka rodiny Schmoranzovy ve Slatiňanech, popřípadě hrobka Karla Varhánka v Polné. Ovšem jistě by se našly i další sepulkrální památky, které by si také zasloužily památkovou ochranu.

Předkládaná diplomová práce se tedy pokusila přinést přehled vybrané sepulkrální architektury na území bývalých okresů Chrudim a Německý Brod ve formě kritického katalogu. Jednotlivé popisované hřbitovy a na nich nalézající se hrobky či náhrobky jsou důležitou součástí naší kultury a paměti. Jsou dokladem jednak dobového umění, kultury a také mnohdy poslední připomínkou lidí, kteří jsou na nich pohřbeni. Hřbitovy jsou galerie pod širým nebem, kde můžeme jednotlivá umělecká díla sledovat v prostředí, pro které byla vytvořena. Bohužel, jak dokládá i tato práce, tak z důvodu toho, že jsou tyto památky na hřbitovech nechráněné, tak jsou vystaveny působení přírodních vlivů a vandalismu některých lidí. Následkem toho se rozpadají, jsou poničené a rychle se vytrácí před očima. Proto je velmi důležité na ně zaměřit pozornost a starat se o ně, aby nedošlo k jejich nenávratnému zničení.

RESUME

The aim of this thesis was to document and describe the art-historically valuable sepulchral monuments found in historical burial sites in the former districts of Chrudim and Německý Brod with minor overlaps. Therefore, comprehensive field research was carried out in both localities, based on which a selective inventory of tombs and tombstones was subsequently made.

The selected sepulchral heritage sites included in the catalogue have been evaluated in terms of their art-historical and material aspects and placed in a broader cultural and regional context. The catalogue was divided according to districts, with the Chrudim and districts of Havlíčkův Brod receiving attention first and then the districts of Havlíčkův Brod. The individual burial sites were arranged in alphabetical order for better clarity and always briefly characterised. This is followed by a description of the selected tombs or gravestones, which has a uniform structure containing the date, authorship, description, current condition and possible monument protection of the gravestone. Attention has also been given to introducing some of the important buried personalities and authors of the tombs or gravestones.

The compilation of the catalogue was preceded by a practical part, which consisted of complex field research. The individual sepulchral monuments were selected according to their temporal origin, interesting processing, authorship, or whether the grave belonged to an important personality. In total, 81 sites were visited and from these 33 burial sites and 91 specific tombs and gravestones were selected for the inventory.

The sepulchral art is very rich in both areas under study and reached its peak between 1880 and 1920, i.e. in the period of late historicism and Art Nouveau (Secession). More lavish, monumental and high-quality tombs and tombstones can be found mainly in large towns (Chrudim, Hlinsko, Havlíčkův Brod, Humpolec) and, on the contrary, tombstones of smaller size and ornamentation are situated in the burial grounds of towns and especially villages. This fact is because a different social group lived in the villages than in the cities, where many businessmen, manufacturers and industrialists lived and could afford higher costs for the construction of their graves and their decoration. Also, because of the lower settlement structure in villages, the burial sites found there are smaller in size than in urban settings.

In both districts, the vast majority of burial sites are located on the outskirts of towns and villages and are, with a few exceptions, rectangular or almost square in plan. The more elaborate and older tombs are mainly situated by the cemetery wall or if there is a church within the burial ground, close to it.

Sandstone and granite were the most commonly used materials for funerary art. Marble and cast iron were also used to a lesser extent. Very widespread motifs in the figurative art of both sites were representations of Jesus Christ and the Virgin Mary. Other frequently occurring motifs in tombstone decoration include the cross, palm branches, floral wreaths, festoons and torches. Bronze reliefs depicting portraits of the deceased or other bronze accessories were also very popular in the Chrudim region.

The cemeteries of both districts have documented the works of artists who were widely recognized in their time. These include Antonín Sucharda Jr., Josef Gočár, František Schmoranz Jr., Ladislav Šaloun and František Úprka. There were also a number of regional authors who dealt with tombstone art on purpose, such as Josef Pleskot from Heřmanův Městec, J. Růžička from Chrudim or Leopold Louvar from Německý Brod.

A number of important personalities are also buried in the area, including the writer and publicist Jaroslav Hašek (Lipnice nad Sázavou), the architect and restorer František Schmoranz senior (Slatiňany) or writer František Jaromír Rubeš (Skuteč).

The physical condition of the individual sepulchral monuments and cemetery grounds varies in both areas. There are many types of damage to tombs or gravestones. The most common are biological attacks, damage caused by adverse weather conditions or vandalism. The worst condition of sepulchral monuments is in the old cemetery at the Church of St. Vojtěch in Havlíčkův Brod and the area of the old burial ground in Lipnice nad Sázavou. The other cemeteries and tombstones are in relatively good condition. Among the best maintained cemetery grounds are the Chrudim cemetery U Kříže and the burial grounds in Luži, Skuteč, Slatiňany and Humpolec.

The individual cemeteries described and the funerary monuments found in them are important evidence of contemporary art and culture and often the last reminders of the people buried there. Cemeteries are open-air galleries where we can observe individual works of art in the environment for which they were created. Unfortunately, because these monuments in cemeteries are completely unprotected, they are exposed to the elements and vandalism. As a result, they are damaged and quickly fade before our eyes. Therefore, it is very important to focus attention on them and take care of them to prevent their irreversible destruction.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura

ADÁMEK, Karel. Chrudimsko: Historické a statistické rozhledy. Roudnice: K. Adámek, 1878. 98 s.

ARIÈS, Philippe. *Dějiny smrti: Doba ležících*. Vydání 1. Praha: Argo, 2000. 358 s. ISBN 80-7203-286-0.

ARIÈS, Philippe. *Dějiny smrti: Zdivočelá smrt*. Vydání 1. Praha: Argo, 2000. 410 s. ISBN 80-7203-293-3.

BENČOVÁ, Yvona. *Osobnosti Novopacka*. Nová Paka: Město Nová Paka, 2011. 287 s. ISBN 978-80-260-1742-4.

BENÁKOVÁ, Eva. *Havlíčkobrodsko: Turisticko-vlastivědný průvodce obcemi a jejich okolím*. Tišnov: Sursum, 1999. 231 s. ISBN 80-85799-62-6.

BURDA, Tomáš. *Historické hranice a proces polarizace prostoru v Česku*. Praha: P3K, 2016. 157 s. ISBN 978-80-87343-63-0. Dostupné z URL: https://p3k.cz/burda/historicke_hranice_tomas_burda.pdf.

BURDYCHOVÁ, Milena. *Chrudimsko*. Vydání 2. Chrudim, 1997. 36 s.

ČÁRT, Jan. *Německý Brod*. Praha: F. Topič, 1921. 32 s.

DAVID, Petr. *Velká turistická encyklopedie: Pardubický kraj*. Praha: Knižní klub, 2010. 328 s. ISBN 978-80-242-2972-0.

DOSTÁL, Jaroslav. *Železné hory: Bohdaneč, Čáslav, Golčův Jeníkov, Habry, Heřmanův Městec, Chotěboř, Chrudim, Kunětická Hora, Kutná Hora, Nasavrky, Pardubice, Přelouč, Ronov n. Doubravou, Slatiňany, Trhová Kamenice, Vápenný Podol, Žehušice, Žleby*. Praha: Knihkupectví Klubu českých turistů, 1947. 270 s.

DOUBEK, Eduard. *Světlá nad Sázavou v zrcadle dějin*. Praha: Panorama, 1992. 156 s. ISBN 80-7038-284-8.

DVOŘÁK, Jiří. Jihočesko: Region jižních Čech. In HOLUB, Zbyněk (ed.). *Region, regionalistika, regionalismus a regionalisté*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2007. 175 s. ISBN 978-80-86708-39-3.

ENGELBERT, Ambrož – BLECHA, Dominik. *Úplný adresář, dějiny a památnosti královského města Německého Brodu*. Německý Brod: Lithographie a kněhtiskárna Alberta F. Riedla, 1892. 194 s.

FABINI, Pavel. *Luže v dějinách: Díl 2*. Luže: Město Luže, 2016. 439 s. ISBN 978-80-270-0742-4.

FLORIÁN, Čeněk. *Z letopisů obce Orle*. Orel: Obec Orel, 1935. 320 s.

FRÍDLOVÁ, Lenka. Investice města v roce 2016. In *Skutečné noviny*, 2016, č. 12, s. 1.

GABLER, Vilém. Jan Nevole. In *Světobzor* 26, 1892, č. 21, s. 250.

HAKL, František Bohuslav. O hřbitovech, pomnících a hrobních nápisech. In *Časopis katolického duchovenstva* 16, 1875, č. 1, s. 16-24.

HEJNAL, Petr – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk – KLÁPŠTĚ, Jan. *Počátky středověké kolonizace české části Českomoravské vrchoviny*. Vydání 1. Brno: Masarykova univerzita, 2012. 92 s. ISBN 978-80-210-6100-2. Dostupné z URL: <https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/127668>.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha: NLN, 2005. 568 s. ISBN 80-7106-709-1.

HONZÁK, František et al. *Havlíčkův Brod: Historie a osobnosti*. Praha: Libri, 1998. 47 s. ISBN 80-85983-63-X.

CHYTIL, Karel. *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století: Politický okres chrudimský*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1900. 223 s.

JANATA, Václav. *Heřmanův Městec 1996*. Heřmanův Městec: Lelnín, 1996. 64 s.

KADLEC, Zdeněk. *Humpolec a okolí*. Humpolec: Město Humpolec, 1993. 22 s.

KAMP, Michal. Vojtěch Weidenhoffer. In *Havlíčkobrodské listy*, 2011, č. 12, s. 12.

KISVETROVÁ, Helena – KUTNOHORSKÁ, Jana. Umírání a smrt v historickém vývoji. In *Kontakt* 12, 2010, č. 2, s. 212-219.

KOBETIČ, Pavel et al. *Chrudim: Vlastivědná encyklopedie*. Praha: MILPO MEDIA, 2005. 242 s. ISBN 80-903481-4-9.

KOBETIČ, Pavel. *Osobnosti Chrudimska: 500 osobností chrudimského okresu*. Chrudim: Okresní muzeum Chrudim, 2002. 282 s. ISBN 80-902531-8-0.

KOBLIHA, Gustav. *První století města Humpolce 1807-1907: Práci společnou*. Humpolec: Město, 1907. 124 s.

KOPISTA, Čeněk. *Místopis spojených obcí Úřetic a Vejvanovic*. Úřetice, 1919. 143 s.

KOTYK, Jiří. Antonín Staude. In *Zprávy KPP* 30, 1995, č. 1-2, s. 26-28.

- KREJČÍ, František. *Obuvnictví na Skutečsku v 1. polovině 20. století*. Univerzita Hradec Králové, 2015 (diplomová práce). 74 s. Dostupné z URL: <https://theses.cz/id/gxcvdp/?lang=sk>.
- KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Díl 2., H-Kole*. Praha: Libri, 1997. 938 s. ISBN 80-85983-14-1.
- KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Díl 7., Str-U*. Praha: Libri, 2008. 991 s. ISBN 978-80-7277-410-48.
- KUDRNÁČ, Václav. *Adresář a popis politického okresu Chrudimského*. Turnov: Václav Kudrnáč, 1903. 253 s.
- LINHARTOVÁ, Věra. *Skutkem a pravdou milovat lidi: Prof. MUDr. František Hamza (1868-1930)*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2008. 157 s. ISBN 978-80-7204-572-3.
- LONG, Christopher. *Eseje o Adolfu Loosovi*. Praha: KANT, 2019. 159 s. ISBN 978-80-7437-276-6.
- LORENZOVÁ, Helena a Taťána PETRASOVÁ. *Fenomén smrti v české kultuře 19. století: Sborník příspěvků z 20. ročníku symposia k problematice 19. století*. Vydání 1. Praha: KLP, 2001. 425 s. ISBN 80-85917-79-3.
- LUKÁŠEK, Josef Václav. *Dějiny soukenického průmyslu v Humpolci*. Praha, 1946. 517 s.
- LUKEŠ, Zdeněk et al. *Josef Gočár*. Praha: Titanic, 2010. 435 s. ISBN 978-80-86652-44-3.
- MACEK, Ladislav – ROUS, Pavel. *Havlíčkův Brod v pověstech a historii*. Vydání 1. Havlíčkův Brod: Kulturní dům Ostrov, 1993. 129 s.
- NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Narození a smrt v české lidové kultuře*. Praha: Vyšehrad, 2004. 413 s. ISBN 80-7021-397-3.
- NESEJT, František. *Perly minulosti: Chrudimsko*. Plzeň: NAVA, 2001. 104 s. ISBN 80-7211-096-9.
- NEŠPOROVÁ, Olga. *O smrti a pohřbívání*. Vydání 1. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013. 352 s. ISBN 978-80-7325-320-2.
- NEŠPOROVÁ, Olga. Smrt, umírání a pohřební rituály v české společnosti ve 20. století. In *Soudobé dějiny* 14, 2007, č. 2-3, s. 354-378.
- NEŠPOROVÁ, Olga. Století proměn v pohřbívání: Od církevního uložení do země ke zpopelnění bez obřadu. In *Český lid* 100, 2013, č. 2, s. 183-204.
- PETR, František. U sv. Vojtěcha: příspěvek k dějinám Nēm. Brodu. In *Hlasy z Posázaví* 13, 1921, č. 16, s. 2.

PETŘÍČKOVÁ, Yvona – TONHAUSEROVÁ, Martina. *Pardubický kraj: Města a obce Pardubického kraje*. Rožnov pod Radhoštěm: Proxima Bohemia, 2010. 309 s. ISBN 978-80-904275-3-2.

PLAŠIL, Filip. Drobná zpráva z komise pro regeneraci památek v Polné. In *Polenský zpravodaj*, 2016, č. 4, s. 8-9.

PLAŠIL, Filip. Pojmonova Polná? In *Polensko: kulturně historický a vlastivědný sborník*. Polná: Klub Za historickou Polnou, 2012. S. 14-20.

PLEVA, František. *Vrchovina neznámá: Stručná historie měst, městysů, obcí a významných míst Vrchoviny od Humpolce k Havlíčkovu Brodu*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2008. 318 s. ISBN 978-80-86559-91-9.

POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech: Svazek 2., K – O*. Vydání 1. Praha: Academia, 1978. 578 s.

PREININGER, Vladimír. *Chrudim: Průvodce městem a okolím*. Chrudim: St. Pospíšil, 1897. 107 s.

PRCHAL, Jan. Firma Karla Varhánka nezanikla. In *Polensko: kulturně historický a vlastivědný sborník*. Polná: Klub Za historickou Polnou, 1996. S. 24.

PRCHAL, Jan. *Polná*. Vydání 1. Polná: Linda, 2010. 191 s. ISBN 978-80-254-9371-7.

Sakrální stavby, památky a drobné objekty na území MAS Hlinecko. Hlinsko: MAS Hlinecko, 2015. 338 s. ISBN 978-80-260-9686-3.

SEMOTANOVÁ, Eva. *Historická geografie českých zemí*. Praha: Historický ústav, 2002. 293 s. ISBN 80-85268-73-6.

SCHEJBALOVÁ, Tereza. *Dějiny panství Chroustovice*. Univerzita Karlova, 2018 (diplomová práce). 130 s. Dostupné z URL: <<https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/103972>>.

SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. Havlíčkův Brod: Městský úřad Havlíčkův Brod, 1992. 140 s.

Sto let příběhů, lidských osudů, architektury i sportu a kultury na Vysočině. Jihlava: Vysočina Tourism, 2017. 42 s. ISBN 978-80-270-4317-0.

SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji: Okres Chrudim*. Vydání 1. Pardubice, 2004. 309 s.

SZABO, Miloš. *Pražské hřbitovy: Olšanské hřbitovy IV*. Praha: Libri, 2012. 434 s. ISBN 978-80-7277-501-9.

ŠMÍD, Josef. *Chrast v době samosprávy 1848-1918*. Chrast: Museum města Chrasti, 1937. 67 s.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda et al. *O posledních věcech člověka: Vybrané kapitoly z thanatologie*. Praha: Galén, 2014. 315 s. ISBN 978-80-7492-138-4.

ŠULC, Ivo. *Chrudim*. Praha: Paseka, 2010. 246 s. ISBN 978-80-7432-065-1.

ŠUP, Milan. Procházka Prahou s K. L. Klusáčkem. In *Polensko: kulturně historický a vlastivědný sborník*, Polná: Klub Za historickou Polnou, 2000. S. 8-11.

ŠUP, Milan. Čestní občané města Polné. In *Polensko: kulturně historický a vlastivědný sborník*. Polná: Klub za historickou Polnou, 2008. S. 6-10.

TOMAN, Prokop. *Nový slovník československých umělců*. Praha: Rudolf Ryšavý, 1936. 792 s.

VLČEK, Pavel. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha: Academia, 2004. 761 s. ISBN 80-200-0969-8.

VOLEJNÍK, Zdeněk. Historie pivovaru. In *Rosické listy* 11, 2016, č. 2, s. 2.

VORÁČEK, Emil et al. *Dějiny Skutče*. Skuteč: Radek Drahný, 2011. 433 s. ISBN 978-80-903734-6-4.

Prameny

Soukromý archiv autorky Ledeč nad Sázavou. Fotografie náhrobků, fotografie informačních tabulí u hřbitovů.

Státní oblastní archiv v Zámrsku, Sběrka matrik Východočeského kraje, sig. 5885, fol. 11, Matrika oddaných z let 1784-1916 farního úřadu římskokatolické církve Česká Bělá (okr. Havlíčkův Brod).

Internetové zdroje

BUŠTA, Jaroslav. *Hřbitov a márnice ve Slatiňanech*. Online [cit. 2021-11-8]. Dostupné z URL: <<http://www.slatinanskenoviny.cz/aktuality/item/284-hrbitov>>.

Centrální evidence válečných hrobů. *Pomník obětem transportu smrti*. Online [cit. 2021-04-07]. Dostupné z URL:

<<http://www.evidencevh.army.cz/evidence/detail-hrobu-ci-mista?id=CZE5304-6445&mt=chroustovice&st=0&>>.

Florence. *Hamzova léčebna se stará o opuštěný hřbitov dětských pacientů*. Online [cit. 2021-04-09]. Dostupné z URL: <<https://www.florence.cz/zpravodajstvi/aktuality/hamzova-lecebna-se-stara-o-opusteny-hrbitov-detskych-pacientu/>>.

HAVLÍK, Ivo. *V České Bělé před Památkou zesnulých uvedli do původního stavu vzácný hrob*. Online [cit. 2021-10-12]. Dostupné z URL:

<https://havlickobrodsky.denik.cz/zpravy_region/v-ceske-bele-pred-pamatkou-zesnulych-uvedli-do-puvodniho-stavu-vzacny-hrob-20161102.html>.

Humpolecko a okolí. *Hřbitovní kostel sv. Jana Nepomuckého a městský hřbitov*. Online [cit. 2021-10-22]. Dostupné z URL:

<<http://www.castrum.cz/region/pamatky-v-humpolci/hrbitovni-kostel-a-okoli/>>.

KYSILKA, Karel. *Administrativní rozdělení dnešní České republiky v letech 1850-1949: Střední, jihovýchodní, jižní a jihozápadní Čechy*. Online [cit. 2021-04-28]. Dostupné z URL:

<https://zlimpkk.tripod.com/Topography/cechy_1.htm>.

Město Choceň. *Josef Reil*. Online [cit. 2021-12-16]. Dostupné z URL:

<<https://www.chocen.cz/josef-reil/d-311301>>.

Národní památkový ústav, Památkový katalog. Online. Dostupné z URL:

<<https://www.pamatkovykatalog.cz/soupis>>.

Oficiální stránky obce Kočí. *Kostel svatého Bartoloměje*. Online [cit. 2021-11-15]. Dostupné z URL: <<https://www.obec-koci.cz/kostel/>>.

Osobnosti regionů. *Jiří Jansa*. Online [cit. 2021-12-16]. Dostupné z URL:

<<https://www.osobnostiregionu.cz/component/osobnosti/2007?Itemid=266>>.

Spolek pro vojenská pietní místa. *Hrob Jaromíra Šotoly*. Online [cit. 2021-04-15]. Dostupné z URL: <<https://www.vets.cz/vpm/mista/obec/8335-restoky/>>.

SEZNAM OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

- Obr. 1 – Heřmanův Městec, hrobka rodiny Tocháčkovy
- Obr. 2 – Heřmanův Městec, hrobka rodiny Markovy
- Obr. 3 – Heřmanův Městec, hrobka rodiny Chládkovy
- Obr. 4 – Hlinsko, hrobka rodiny Matulovy
- Obr. 5 – Hlinsko, hrobka rodiny Fialovy
- Obr. 6 – Hlinsko, hrobka rodiny Prokopovy
- Obr. 7 – Chrast, hrobka rodiny Schmoegrovy
- Obr. 8 – Chrast, hrob Josefa Munzera
- Obr. 9 – Chroustovice, hrob Josefa Macka
- Obr. 10 – Chroustovice, hrob Vincence Horáčka
- Obr. 11 – Chroustovice, hrob rodiny Hanzíkovy
- Obr. 12 – Chrudim, hřbitov U Kříže, hrobka rodiny Wagner – Zelený
- Obr. 13 – Chrudim, hřbitov U Kříže, hrobka rodiny Klimešovy
- Obr. 14 – Chrudim, hřbitov U Kříže, hrobka rodiny Rothovy
- Obr. 15 – Chrudim, hřbitov U Kříže, hrobka Františka Wiesnera
- Obr. 16 – Chrudim, hřbitov U Kříže, hrobka rodiny Popperovy
- Obr. 17 – Chrudim, hřbitov U Kříže, hrobka rodiny Horkých
- Obr. 18 – Chrudim, hřbitov U Kříže, hrob rodiny Rybičkovy
- Obr. 19 – Chrudim, hřbitov U sv. Václava, hrob rodiny Rozvodovy
- Obr. 20 – Chrudim, hřbitov U sv. Václava, hrob Ivana Reintera
- Obr. 21 – Chrudim, hřbitov U sv. Václava, hrob Josefa Benoniho
- Obr. 22 – Jenišovice, hrob Anny Vinklerové
- Obr. 23 – Jenišovice, hrob rodiny Stržilovy
- Obr. 24 – Kočí, hrobka rodiny Zitovy a Krátkých
- Obr. 25 – Kočí, hrobka rodiny Šulcovy
- Obr. 26 – Kočí, hrobka rodiny Bartoníčkovy

- Obr. 27 – Luže, hrobka rodiny MUDr. Františka Hamzy
- Obr. 28 – Luže, hrob Jana Vlacha
- Obr. 29 – Luže, dětský hřbitov s ústřední sochou
- Obr. 30 – Morašice, hrob rodiny Roztočilovy
- Obr. 31 – Morašice, hrob Karla Hanische
- Obr. 32 – Morašice, hrob Františka Xaveria Mokříše
- Obr. 33 – Orel, hrobka rodiny Sedlákovy
- Obr. 34 – Orel, hrob rodiny Zitkovy
- Obr. 35 – Rosice u Chrasti, hrob rodiny Jiřincovy a Svobodovy
- Obr. 36 – Řestoky, hrob Františka Šmahela a Marie Sedlákové
- Obr. 37 – Řestoky, hrob rodiny Sedlákovy
- Obr. 38 – Řestoky, hrob rodiny Šotolovy
- Obr. 39 – Skuteč, hrobka rodiny Boudovy
- Obr. 40 – Skuteč, hrob Františka Rubeše
- Obr. 41 – Skuteč, hrobka rodiny Rakušanovy
- Obr. 42 – Slatiňany, hrobka rodiny Schmoranzovy
- Obr. 43 – Slatiňany, hrobka rodiny Fouskovy a Fetterovy
- Obr. 44 – Sobětuchy, hrob rodiny Roztočilovy
- Obr. 45 – Sobětuchy, hrob rodiny Jiráskovy
- Obr. 46 – Sobětuchy, hrob rodiny Piklovy
- Obr. 47 – Sobětuchy, hrob rodiny Tománkovy
- Obr. 48 – Trhová Kamenice, hrobka rodiny Nevolovy
- Obr. 49 – Trhová Kamenice, hrobka Františka Šebka
- Obr. 50 – Tuněchody, hrobka rodiny Krupařovy a Pavlíkovy
- Obr. 51 – Tuněchody, hrobka rodiny Pithartovy
- Obr. 52 – Vejvanovice, hrobka rodiny Slavíkovy
- Obr. 53 – Vejvanovice, hrob Josefa Vopršala

- Obr. 54 – Česká Bělá, nový hřbitov, hrob Jana Veselého
- Obr. 55 – Česká Bělá, nový hřbitov, hrob rodiny Sajfertovy
- Obr. 56 – Česká Bělá, starý hřbitov u kostela sv. Bartoloměje, hrob Václava Šporka
- Obr. 57 – Dolní Krupá, hrob Aloise Petra
- Obr. 58 – Dolní Krupá, hrob Vincence Novotného
- Obr. 59 – Dušejov, hrobka rodiny Richlý
- Obr. 60 – Dušejov, hrob rodiny Tománkovy
- Obr. 61 – Havlíčkův Brod, nový městský hřbitov, hrobka rodiny Veselých
- Obr. 62 – Havlíčkův Brod, starý hřbitov u kostela sv. Vojtěcha, hrobka rodiny Weidenhofferovy
- Obr. 63 – Havlíčkův Brod, starý hřbitov u kostela sv. Vojtěcha, hrobka rodiny Wencelidesovy
- Obr. 64 – Havlíčkův Brod, starý hřbitov u kostela sv. Vojtěcha, hrob Engelberta Ambrože
- Obr. 65 – Havlíčkův Brod, starý hřbitov u kostela sv. Vojtěcha, hrob rodiny Riedlovy
- Obr. 66 – Havlíčkův Brod, starý hřbitov u kostela sv. Vojtěcha, hrob Havla Bildhauera
- Obr. 67 – Havlíčkův Brod, starý hřbitov u kostela sv. Vojtěcha, hrob rodičů a dcery Karla Havlíčka Borovského
- Obr. 68 – Havlíčkův Brod, starý hřbitov u kostela sv. Vojtěcha, hrobka rodiny Kabeláčovy
- Obr. 69 – Havlíčkův Brod, starý hřbitov u kostela sv. Vojtěcha, hrob Leopolda Louvara
- Obr. 70 – Havlíčkův Brod, starý hřbitov u kostela sv. Vojtěcha, hrob Anny Jahodové – Kasalové
- Obr. 71 – Havlíčkův Brod, starý hřbitov u kostela sv. Vojtěcha, hrobka rodiny Kohoutovy
- Obr. 72 – Herálec, hrob Jana Hoyera
- Obr. 73 – Humpolec, hrob Augustiny Lojkové
- Obr. 74 – Humpolec, hrob Jana Augustina Sekouška
- Obr. 75 – Humpolec, hrob Jana Černého
- Obr. 76 – Humpolec, hrobka rodiny Sládkovy Kostkovy a Kuchařovy
- Obr. 77 – Humpolec, hrob rodiny Skorkovské
- Obr. 78 – Hybrálec, hrob Johana Eitze

- Obr. 79 – Hybrálec, hrobka rodiny Prischingovy
- Obr. 80 – Lipnice nad Sázavou, hrob Dolfíčka Stránského
- Obr. 81 – Lipnice nad Sázavou, hrob Jaroslava Haška
- Obr. 82 – Mladé Bříště, hrobka rodiny Zemků
- Obr. 83 – Mladé Bříště, hrob rodiny Koubkovy
- Obr. 84 – Polná, hřbitov u kostela sv. Barbory, hrob Marie Evy Stuartové
- Obr. 85 – Polná, hřbitov u kostela sv. Barbory, hrob rodiny Staňkovy
- Obr. 86 – Polná, hřbitov u kostela sv. Barbory, hrob Františka Pojmona
- Obr. 87 – Polná, hřbitov u kostela sv. Barbory, hrobka rodiny Klusáčkovy
- Obr. 88 – Polná, hřbitov u kostela sv. Barbory, hrob Jaromíra Ráčka
- Obr. 89 – Polná, hřbitov u kostela sv. Kateřiny, hrobka Karla Varhánka
- Obr. 90 – Polná, hřbitov u kostela sv. Kateřiny, hrob Františka Záborského
- Obr. 91 – Věž, hrob Heřmana Alferiho¹⁸³

Mapa 1 – Mapa okresního hejtmanství Chrudim z roku 1903, KUDRNÁČ, Václav. Adresář a popis politického okresu Chrudimského. Turnov: V. Kudrnáč, 1903.

Mapa 2 – Mapa bývalého okresního hejtmanství Německý Brod z roku 1903. KUDRNÁČ, Václav. Úplný adresář politického okresu Německo-Brodského, Turnov: V. Kudrnáč, 1903.

---

¹⁸³ Všechny výše zmíněné fotografie byly pořízeny autorkou diplomové práce.

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Obr. 1 – Heřmanův Městec

Obr. 2 – Heřmanův Městec

Obr. 3 – Heřmanův Městec

Obr. 4 – Hlinsko

Obr. 5 – Hlinsko

Obr. 6 – Hlinsko

Obr. 7 – Chrast

Obr. 8 – Chrast

Obr. 9 – Chroustovice

Obr. 10 – Chroustovice

Obr. 11 – Chroustovice

Obr. 12 – Chrudim, hřbitov U Kříže

Obr. 13 – Chrudim, hřbitov U Kříže

Obr. 14 – Chrudim, hřbitov U Kříže

Obr. 15 – Chrudim, hřbitov U Kříže

Obr. 16 – Chrudim, hřbitov U Kříže

Obr. 17 – Chrudim, hřbitov U Kříže

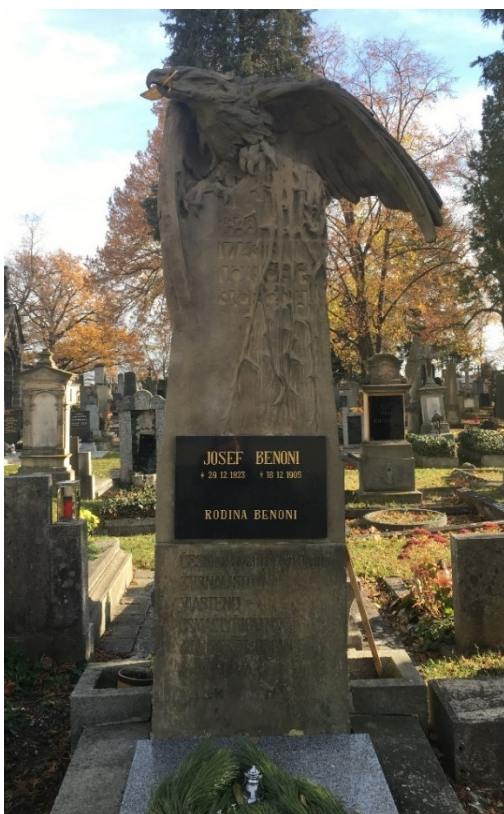
Obr. 18 – Chrudim, hřbitov U Kříže

Obr. 19 – Chrudim, hřbitov U sv. Václava

Obr. 20 – Chrudim, hřbitov U sv. Václava

Obr. 21 – Chrudim, hřbitov U sv. Václava

Obr. 22 – Jenišovice

Obr. 23 - Jenišovice

Obr. 24 – Kočí

Obr. 25 – Kočí

Obr. 26 – Kočí

Obr. 27 – Luže

Obr. 28 – Luže

Obr. 29 – Luže

Obr. 30 – Morašice

Obr. 31 – Morašice

Obr. 32 – Morašice

Obr. 33 – Orel

Obr. 34 – Orel

Obr. 35 – Rosice u Chrastí

Obr. 36 – Řestoky

Obr. 37 – Řestoky

Obr. 38 – Řestoky

Obr. 39 – Skuteč

Obr. 40 – Skuteč

Obr. 41 – Skuteč

Obr. 42 – Slatiňany

Obr. 43 – Slatiňany

Obr. 44 – Sobětuchy

Obr. 45 – Sobětuchy

Obr. 46 – Sobětuchy

Obr. 47 – Sobětuchy

Obr. 48 – Trhová Kamenice

Obr. 49 – Trhová Kamenice

Obr. 50 – Tuněchody

Obr. 51 – Tuněchody

Obr. 52 – Vejvanovice

Obr. 53 – Vejvanovice

Obr. 54 – Česká Bělá, nový hřbitov

Obr. 55 – Česká Bělá, nový hřbitov

Obr. 56 – Česká Bělá, starý hřbitov

Obr. 57 – Dolní Krupá

Obr. 58 – Dolní Krupá

Obr. 59 – Dušejov

Obr. 60 – Dušejov

Obr. 61 – Havlíčkův Brod, nový hřbitov

Obr. 62 – Havlíčkův Brod, starý hřbitov

Obr. 63 – Havlíčkův Brod, starý hřbitov

Obr. 64 – Havlíčkův Brod, starý hřbitov

Obr. 65 – Havlíčkův Brod, starý hřbitov

Obr. 66 – Havlíčkův Brod, starý hřbitov

Obr. 67 – Havlíčkův Brod, starý hřbitov

Obr. 68 – Havlíčkův Brod, starý hřbitov

Obr. 69 – Havlíčkův Brod, starý hřbitov

Obr. 70 – Havlíčkův Brod, starý hřbitov

Obr. 71 – Havlíčkův Brod, starý hřbitov

Obr. 72 – Herálec

Obr. 73 – Humpolec

Obr. 74 – Humpolec

Obr. 75 – Humpolec

Obr. 76 – Humpolec

Obr. 77 – Humpolec

Obr. 78 – Hybrálec

Obr. 79 – Hybrálec

Obr. 80 – Lipnice nad Sázavou

Obr. 81 – Lipnice nad Sázavou

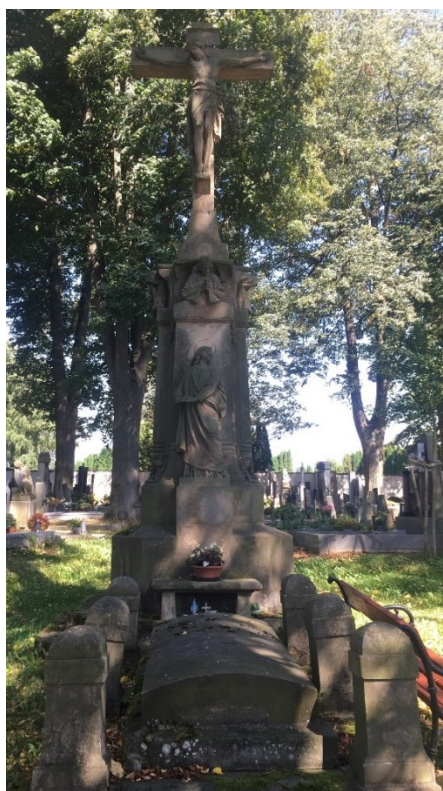
Obr. 82 – Mladé Bříště

Obr. 83 – Mladé Bříště

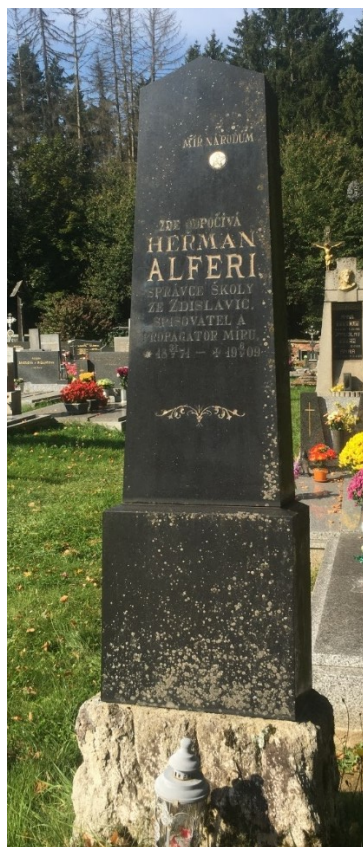
Obr. 84 – Polná, hřbitov u kostela sv. Barbory Obr. 85 – Polná, hřbitov u kostela sv. Barbory

Obr. 86 – Polná, hřbitov u kostela sv. Barbory Obr. 87 – Polná, hřbitov u kostela sv. Barbory

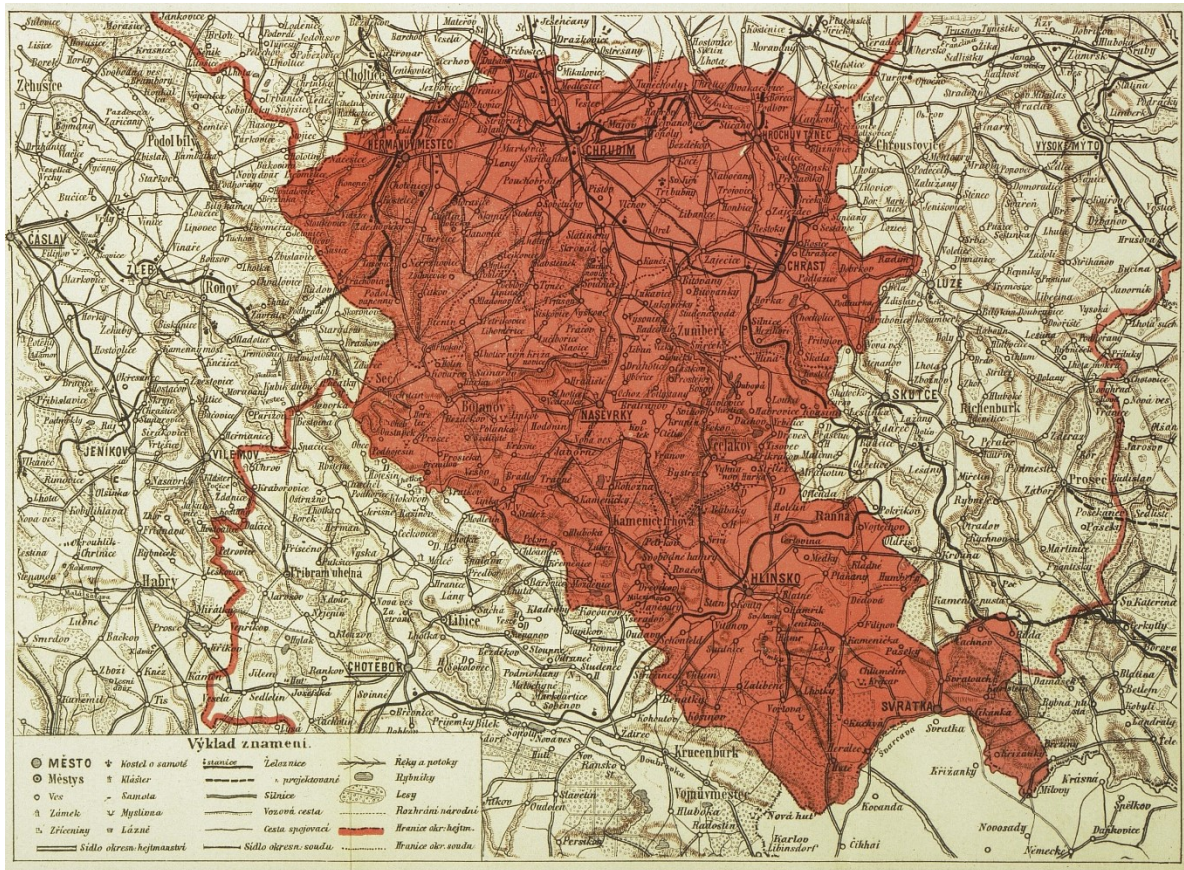

Obr. 88 – Polná, hřbitov u kostela sv. Barbory Obr. 89 – Polná, hřbitov u kostela sv. Kateřiny

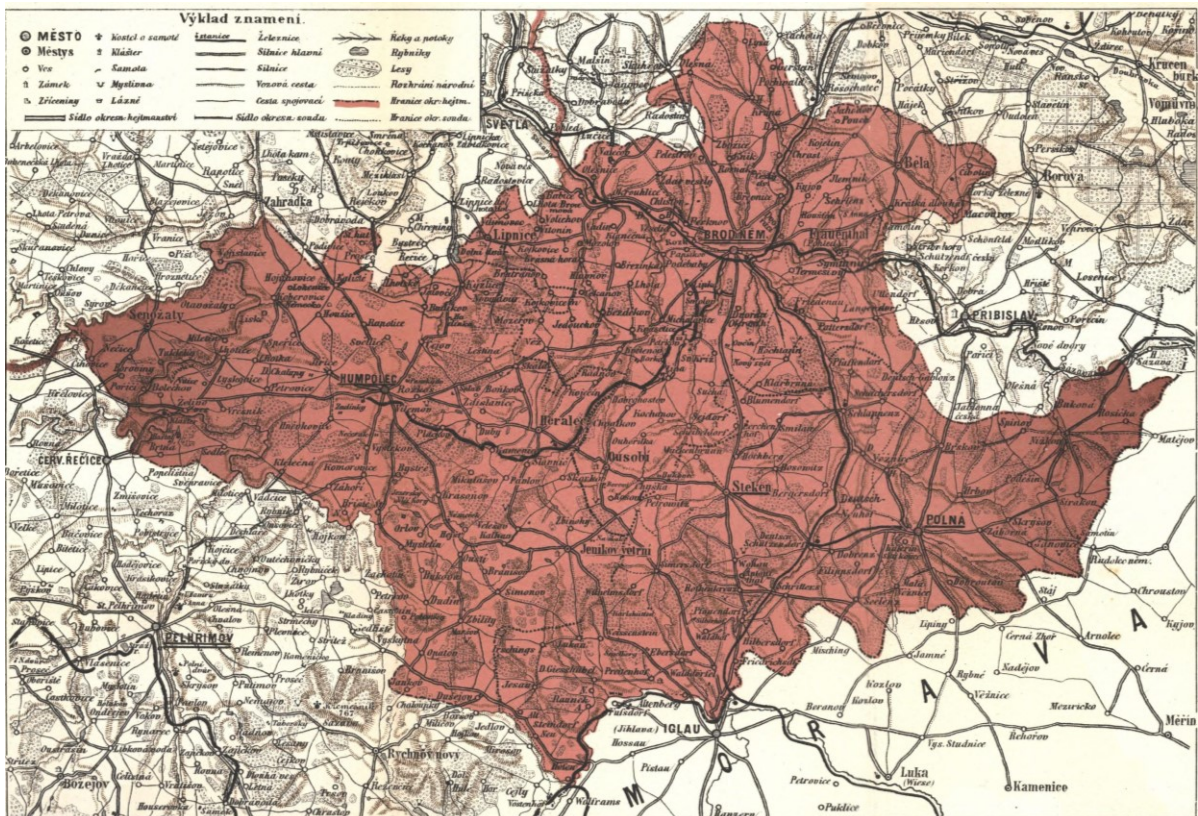

Obr. 90 – Polná, hřbitov u kostela sv. Kateřiny

Obr. 91 – Věž

Mapa 1

Mapa 2